ØKONOMI og POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 32. Årgang . Nummer 4 . 1958
København 1959

STATSANSTALTEN
FOR
LIVSFORSIKRING

✡

ÆLDST - STØRST
STATSGARANTERET

A/S DANSK FOLKEFORSIKRINGSANSTALT

OTTO MØNSTEDSPLADS 11

KØBENHAVN V

ØKONOMI OG POLITIK

32. ÅRGANG . NR. 4 . 1958

INDHOLD

KRISTIAN ANTONSEN: Ledigheden blandt arbejdsmænd i nogle jyske amter 249

POUL BOEG: Det amerikanske mellemvalg, november 1958 265

Den internationale økonomiske situation 277

Den danske økonomiske situation 288

Politisk kronik 304

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1959

FORFATTERNE

KRISTIAN ANTONSEN: Amanuensis, mag. scient. & cand. polit. Forfatter til en række erhvervsgeografiske arbejder.

POUL BOEG: Fuldmægtig i Udenrigsministeriet. Cand. jur. Fhv. FN-embedsmand. Har skrevet en række kronikker og artikler samt holdt forskellige radioforedrag om udenrigspolitiske spørgsmål.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hefte i hvert kvartal. Årsabonnement 15 kr. Enkelte hefter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær cand. polit. JØRGEN L. HALCK. Redaktionsudvalg: Handelsminister, professor, dr. oecon. KJELD PHILIP, professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, rektor, professor, dr. polit. POUL WINDING og generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT. Redaktion, ekspedition og abonnement: Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Udsendt i boghandelen 11. april 1959.

Printed in Denmark . Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

LEDIGHEDEN BLANDT ARBEJDSMÆND I NOGLE JYSKE AMTER

KRISTIAN ANTONSEN

De sidste års høje ledighed har i væsentlig grad været præget af arbejdsløshed blandt arbejdsmændene. Det relativt set største antal ledige arbejdsmænd findes i landkommunerne, hvor langt den overvejende del af de arbejdsløshedsforsikrede er ufaglærte.

Arbejdsmændenes ledighed svinger meget stærkt, i de egentlige vintermåneder er den 5 à 6 gange så stor som i de bedste sommermåneder. Dette er hovedsagelig en følge af, at to erhverv, nemlig landbrug samt bygge- og anlægsvirksomhed, der beskæftiger omkring 40 % af arbejdsmændene, har udprægede sæsonsvingninger i beskæftigelsen. I de år, hvor vinterens forløb er nogenlunde normalt, og vejrliget tillader, at udendørs arbejde genoptages i marts, vil ledigheden i sommerhalvåret sædvanligvis være mellem 1/3 og 1/4 af ledigheden i vinterhalvåret.

Da arbejdsmandsarbejdet i landkommunerne stort set enten er udendørs arbejde eller på anden måde er afhængigt af vejrliget, vil vinterens længde være afgørende for, i hvilke måneder den maksimale ledighed forekommer. Det gennemsnitlige antal helårsledige var således betydelig lavere i 1956/57 end i 1957/58, idet forårsarbejdet i 1958 kom i gang meget sent, hvilket resulterede i unormal stor ledighed i februar og marts 1958. Sammenholdt med tidligere år kan 1956/57 betegnes som et nogenlunde normalt år, såvel hvad ledighedens omfang som dens sæsonsvingninger angår.

SÆSONVARIATIONERNE

Ledighedens sæsonvariation anvendes sædvanligvis som betegnelsen for forholdet mellem ledigheden i sommerhalvåret sammenlignet med vinterhalvåret. Opdelingen i de to perioder foretages således, at der til hver af dem henregnes seks sammenhængende måneder; undtagelsesvis ser man også, at et færre antal måneder udvælges som repræsenterende et halvår[1]).

[1]) jvf. Lauge R. Kallestrup: »Sommer- og vinterarbejdsløshedens geografiske fordeling 1956 og 1957« i Socialt Tidsskrift maj–juni 1958, hvori der anvendes tre måneder som repræsenterende et halvårs ledighedssituation.

Da det her anvendte statistiske materiale er opgjort månedsvis, har det været muligt at anvende en anden inddelingsmåde end hidtil. Grundsynspunktet har været dette, at den maksimale beskæftigelse, svarende til den minimale ledighed, er en afgørende faktor med hensyn til at fastholde arbejdskraft, og at denne effekt stort set må være den samme, hvad enten den fungerer kontinuert (seks eller tre måneder i træk) eller diskontinuert (seks eller tre måneder i årets løb). Ud fra dette synspunkt er ledighedstallene for hver enkelt kommune blevet gennemgået, og derefter er det gennemsnitlige månedlige antal ledige blevet udregnet for henholdsvis de seks måneder, der havde det mindste, respektive det største, antal ledige. De seks måneder med det mindste antal ledige behøver ikke at følge i direkte fortsættelse af hinanden, men kan meget vel være afbrudt af en eller flere perioder med større ledighed, altså af måneder, som er henregnet til de seks måneder med størst antal ledige.

Udvalget af måneder med mindst, respektive størst, ledighed er baseret på tal for hver enkelt kommune; som følge heraf vil det udvalg af måneder, der dækkes af de to perioder, variere fra kommune til kommune. Sammentællinger af minimumsledigheden for større områder, f. eks. for amter, vil næppe give et helt rigtigt udtryk for sæsonledighedens omfang, idet nogle

Tabel 1

Ledige arbejdsmænd i sognekommunerne i Jylland. 1956/57.

Amt	Gennemsnitligt antal ledige beregnet for		
	6 laveste mdr.	6 højeste mdr.	hele året
Vejle	178	1026	602
Skanderborg	162	834	498
Århus	147	725	436
Randers	199	1439	819
Ålborg	381	2187	1284
Hjørring	247	1841	1044
Thisted	117	905	511
Viborg	143	1333	738
Ringkøbing	153	1267	710
Ribe	112	958	535
Haderslev	39	445	242
Åbenrå	43	327	185
Sønderborg	20	224	122
Tønder	36	314	175
Jylland	1977	13825	7901

Kilde: Arbejdsministeriets månedlige opgørelse af ledigheden.

af de forsikrede må formodes at være beskæftigede i andre amter end det, hvori deres hjemstedskommune ligger. Tilsvarende gælder det selvfølgelig, at de lidt afvigende perioder medfører, at halvårstallene ikke helt gengiver den konkrete ledighedssituation, men noget meget nær op ad den. Teoretisk set burde en sammentælling for amterne efter det samme princip, som her er anvendt for kommunerne, forudsætte en række mindre korrektioner, men da det nødvendige talmateriale ikke findes, er optællingen angivet ukorrigeret (se tabel 1). Det billede, der ville fremkomme, hvis man kunne opgøre det korrigerede antal ledige, kan dog anskueliggøres ved anvendelse af en kartografisk fremstilling i stedet for en tabellarisk. Beskæftigelse uden for hjemstedskommunen vil nemlig i hovedsagen være begrænset til de nærmest liggende kommuner, alene som følge af de med stigende afstand proportionale transportudgifter og tidstab. I det omfang, hvor sammenhængende områder, omfattende en flerhed af kommuner, viser samme variation, må man derfor kunne gå ud fra, at deres beskæftigelsesmæssige struktur er nogenlunde ensartet.

Sæsonvariationerne synes herefter at være størst i Nord-, Vest- og Sydjylland, svarende til de egne i Jylland, hvor industrialiseringen er mindst fremskreden, medens de er mindst i de østjyske amter fra Vejle i syd til Ålborg i nord, eller den del, hvor industri og bybebyggelse er mest udbredt. Med andre ord er den generelle sæsonsvingning i landbrugets beskæftigelse i Østjylland dæmpet af et overskud af arbejdskraft, der ikke har kunnet blive beskæftiget, hverken i landbrug eller industri. Undersøger man kommunerne enkeltvis, vil det som hovedregel vise sig, at kommuner med stor ledighed i minimumsmånederne også har stor ledighed i maksimumsmånederne. Dette gælder ikke alene for de kommuner, der betegnes som arbejdsløshedsøer, men også for en del kommuner med langt mindre relative ledighedstal.

For landbrugskommunernes vedkommende er sæsonsvingningerne særlig store, i mange kommuner vil der i de 6 måneder, der har lavest ledighed, overhovedet ikke være arbejdsløshed eller kun et par mand ledige. Tabel 2 viser, hvorledes den gennemsnitlige helårsledighed fordeler sig efter sæsonvariationernes styrke. Tabellen omfatter kun tre amter: Randers, Ålborg og Hjørring; af disse er det Randers amt, der minder mest om de øvrige jyske amter. De i tabellen anførte ledighedstal refererer udelukkende til det gennemsnitlige antal helårsledige i 1956/57.

Kommunerne er først delt i to grupper, hvoraf den ene (A) består af kommuner, der som gennemsnit for de seks laveste månedlige ledighedstal har haft mindst 3 ledige, medens den anden (B) har færre end 3 ledige i de seks laveste måneder. Motiveringen herfor er, at de kommuner, der indgår i gruppe B, har en så lille arbejdsloshed i sommerhalvåret, at man kan betragte dem som havende fuld beskæftigelse i denne del af året. Her-

Tabel 2

Sæsonvariationen i ledigheden blandt arbejdsmænd. Sognekommunerne 1956/57.

	Randers amt			Ålborg amt			Hjørring amt		
	Antal kommuner	Gennemsnitligt antal helårsled.		Antal kommuner	Gennemsnitligt antal helårsled.		Antal kommuner	Gennemsnitligt antal helårsled.	
		absolut	relativt		absolut	relativt		absolut	relativt
A. Kommuner med 3 ledige eller flere i gennemsnit af 6 laveste måneder:									
6 højeste mdr. mindre end 4 gange 6 laveste.....	2	73	9	5	232	18	2	174	17
6 højeste mdr. 4 til 6 gange 6 laveste.....	14	219	27	7	296	23	8	184	18
6 højeste mdr. 6 til 8 gange 6 laveste.....	5	109	13	6	209	16	4	168	16
6 højeste mdr. 8 til 12 gange 6 laveste.....	3	59	7	7	174	14	5	125	12
6 højeste mdr. over 12 gange 6 laveste.....	–	–	–	1	50	4	4	119	11
B. Kommuner med 2 eller færre ledige i gennemsnit af 6 laveste måneder.....	53	359	44	40	323	25	34	274	26
I alt..	77	819	100	66	1284	100	57	1044	100

Kilde: Arbejdsministeriets månedlige opgørelse over ledigheden.

til kommer, at ubetydelige og tilfældige udsving i antallet af ledige vil resultere i ganske anselige sæsonsvingninger målt i forhold til det ofte temmelig lille antal arbejdsmænd.

Det er en betragtelig del af kommunerne i de tre amter, der henhører under denne kategori, i Randers amt: 69 %, i Ålborg amt: 61 % og i Hjørring amt: 60 %, medens det – som venteligt – kun er en noget lavere andel af de helårsledige, der har hjemme i denne kategori, nemlig henholdsvis 44 %, 25 % og 26 %.

De øvrige kommuner (der har gennemsnitlig 3 eller flere ledige i de seks måneder med mindst ledighed) er derefter inddelt i fem grupper efter det relative forhold mellem den maksimale og den minimale ledighed. Jo mindre det tal er, der angiver dette forhold, desto mindre er forskellen i beskæftigelsen inden for de to perioder. De kommuner, der har det største forholdstal, er nærmere ved fuld beskæftigelse i den bedste del af året end kommuner med et lavere forholdstal.

Kommuner med alvorlige beskæftigelsesmæssige problemer vil hoved-

sagelig findes i de to undergrupper, hvis forholdstal er lavere end 6. Som det fremgår af ledighedstallene, er der i disse kommuner procentvis stort set lige mange ledige i Randers og Hjørring amter, nemlig henholdsvis 36 % og 35 %, medens andelen i Ålborg amt udgør 41 %. Denne forskel, samt at det absolutte antal ledige er betydelig større, giver udtryk for, at beskæftigelsessituationen som helhed er ringere i Ålborg og Hjørring end i Randers. Bedømt udelukkende ud fra sæsonvariationerne må Aalborg amt karakteriseres som det dårligst stillede og Randers amt som det bedst stillede.

Sæsonvariationerne inden for de enkelte kommuner fremgår af kortene. I langt de fleste kommuner med små sæsonudsving forekommer forstadsbebyggelse eller stationsbyer, medens kun et fåtal er helt uden bymæssig bebyggelse. Blandt kommunerne i mellemgrupperne (6 højeste måneder = 6–12 gange 6 laveste måneder) findes en del udprægede landbrugskommuner, men stadig har de fleste kommuner bymæssig bebyggelse. Blandt kommuner med endnu større sæsonvariation findes overvejende rene landbrugskommuner og kommuner med mindre bymæssige bebyggelser.

For de mere eller mindre udprægede landbrugskommuner synes det som om, man alene ved sæsonvariationerne kan få et indtryk af ledighedens karakter. De store udsving i ledighedsprocenten er som nævnt forårsaget af naturgivne faktorer i forening med manglende beskæftigelsesmuligheder uden for det sæsonprægede erhverv. Inden for landbruget er sæsonudsvingenes størrelse endvidere afhængige af den anvendte driftsform og den dertil knyttede teknik[2]). Ændringer heri må formodes at foregå så langsomt, at de – inden for den nærmeste fremtid – næppe vil få betydning for landbrugets varierende beskæftigelse. Mulighederne, for at landbrugsarbejderne skulle kunne beskæftiges i andre erhverv uden for landbrugssæsonen, synes heller ikke at være gode. Man kan derfor gå ud fra, at en begrænset sæsonledighed ikke kan undgås i landbruget og at en sådan ledighed – indtil ændringer af strukturel karakter foreligger – sædvanligvis vil indgå i de udprægede landbrugskommuners beskæftigelsessituation.

HELÅRSLEDIGHEDENS OMFANG

Som udtryk for den relative ledighed anvendes som regel arbejdsløshedsprocenten, d. v. s. antallet af ledige i forhold til antallet af arbejdsløshedsforsikrede. Medens denne fremgangsmåde nok kan anvendes for købstædernes vedkommende, giver den et fortegnet billede af ledighedsforholdene i de enkelte landkommuner, et billede hvis utilstrækkelighed tiltager, jo mindre kommunerne er. Årsagerne hertil er først og fremmest,

[2]) se bl. a. Arbejdsmarkedskommissionens betænkning: »Beskæftigelsens sæsonsvingninger« 1955.

at et lille antal forsikrede forårsager abnormt store relative udsving i ledigheden, og endvidere at arbejdsløshedsforsikringens intensitet varierer fra kommune til kommune.

For at undgå de ovennævnte mistolkninger kan man måle ledigheden i forhold til den enkelte kommunes totale beskæftigelse og dermed få et indtryk af ledighedens betydning for kommunen og dens økonomiske liv. Hertil behøver man oplysninger om det antal personer, der er beskæftiget i hver enkelt kommune, enten inden for de arbejdsfelter, der normalt beskæftiger arbejdsmænd eller inden for alle erhverv under eet. Oplysninger af denne art er sparsomme, og det eneste anvendelige talmateriale er baseret på folketællingen 1950 og omfatter de i samtlige erhverv beskæftigede personer. En sammenligning mellem de to sæt tal fra henholdsvis 1950 og 1956/57 kan foretages med enkelte forbehold, især for så vidt angår forstæderne. Den befolkningsmæssige udvikling siden 1945 har været temmelig ensartet i de fleste af kommunerne i de tre undersøgte amter. Hertil kommer, at industribeskæftigelsen stort set har været uforandret og at det fald, der har været i landbrugsbeskæftigelsen synes at være nogenlunde jævnt spredt. Det er herefter næppe uberettiget at antage, at de ændringer, der har fundet sted i landkommunernes beskæftigelsesstruktur, ikke er af et sådant omfang, at de vil umuliggøre en sammenligning som den tidligere omtalte. Derudover kan anføres, at andre sammenligningsgrundlag (f. eks. kassemedlemmer, indbyggertal) i mange tilfælde vil være mere uegnede end antallet af de i erhvervene beskæftigede i 1950.

Tabel 3

Antal helårsledige arbejdsmænd 1956/57 sammenlignet med antallet af de i erhvervene beskæftigede 1950, inddelt efter ledighedens relative omfang.

Kommuner hvor de helårsledige i procent af de i erhvervene beskæftigede udgjorde:	Randers amt				Ålborg amt				Hjørring amt			
	Kommuner	De i erhvervene beskæftigede	Helårsledige	Ledighedsgrad[1]	Kommuner	De i erhvervene beskæftigede	Helårsledige	Ledighedsgrad[1]	Kommuner	De i erhvervene beskæftigede	Helårsledige	Ledighedsgrad[1]
under 1 %	17	6.018	42	0,70	11	5.399	37	0,69	10	4.277	28	0,66
1,00 %–1,49 %	13	6.961	88	1,26	15	13.786	166	1,20	16	13.720	173	1,26
1,50 %–1,99 %	24	14.332	251	1,75	14	9.536	169	1,77	12	12.108	215	1,77
2,00 %–2,49 %	13	11.497	245	2,13	7	4.365	96	2,20	9	8.620	189	2,19
2,50 %–2,99 %	6	3.686	103	2,80	7	6.769	188	2,78	7	10.818	283	2,62
3,00 %–3,49 %	2	1.508	49	3,26	5	7.517	249	3,31	1	515	17	3,30
3,50 %–3,99 %	2	1.163	41	3,53	2	3.986	153	3,84	–	–	–	–
4,00 % og derover	–	–	–	–	5	4.529	226	4,99	2	1.887	139	7,37
I alt	77	45.165	819	1,81	66	55.887	1.284	2,30	57	51.945	1.044	2,01

[1] D.v.s. helårsledige i procent af de i erhvervene beskæftigede.

Kilder: Arbejdsministeriets månedlige opgørelser over ledigheden. Statistisk Departement: Erhvervsgeografisk materialesamling, 1956.

Resultatet af denne sammenligning ses af omstående tabel 3. Det fremgår heraf, at den absolutte ledigheds fordeling på kommunerne (inddelt efter ledighedens relative omfang) varierer betydeligt mellem de tre amter. En mindre detailleret inddeling efter ledighedsgrupper er vist i tabel 4 nedenfor og anvendt på kortene.

Tabel 4

De helårsledliges fordeling i 1956/57.

Områder hvor ledighedsgraden[1] udgjorde	Randers amt	Ålborg amt	Hjørring amt
Mindre end 2 %	46,5	29,0	39,8
2 % til 3 %	42,5	22,1	45,2
Mere end 3 %	11,0	48,9	15,0
I alt..	100,0	100,0	100,0

[1]de helårsledige i forhold til de i erhvervene beskæftigede.

Områder med en ledighedsgrad på under 2 % må i almindelighed karakteriseres som havende en relativ høj beskæftigelsesgrad. Omvendt vil de fleste områder med en ledighedsgrad på mere end 3 % have alvorlige beskæftigelsesmæssige problemer af såvel social som økonomisk art. Overgangsgruppen med 2 til 3 % i ledighedsgrad kan næppe bedømmes generelt, idet såvel strukturelle ændringer som akutte konjunktursvingninger kan bevirke, at ledigheden ændres.

Atter her ses en tydelig forskel mellem forholdene i Randers amt på den ene side og Ålborg samt Hjørring amter på den anden side. Især er Ålborg amt hårdt ramt, idet 12 kommuner, svarende til knap 30 % af amtets befolkning, har en ledighedsgrad over 3 %. For Hjørring amts vedkommende er det – udover Jetsmark kommune – mellemgruppen med 2–3 % i ledighedsgrad (16 kommuner med godt 1/3 af amtets indbyggertal), der har de største beskæftigelsesmæssige problemer.

Fordelingen på kommuner ses af de respektive amtskort. Det fremgår heraf, at stor ledighedsgrad findes i visse forstæder, men især dog i kommuner med stationsbyer. Endvidere må det påpeges, at disse kommuner ligger nogenlunde samlet i større områder, f. eks. det centrale Djursland, det østlige Himmerland og det sydlige Vendsyssel, medens omvendt store sammenhængende områder består af kommuner med lav ledighedsgrad. Ved sammenligning med den andel af kommunernes beskæftigede, der findes inden for landbrug m. m., fremgår det, at de fleste kommuner med høj ledighedsgrad har forholdsvis få inden for dette erhverv, hvilket f. eks. er tilfældet i det østlige Himmerland og delvis også på Djursland.

BEBYGGELSES- OG ERHVERVSSTRUKTUR

Det samlede indtryk af disse to betragtningsmåder bliver, at ledigheden synes at være relativ størst og mest ensartet året igennem i kommuner med bymæssig bebyggelse og mindre landbrugsbeskæftigelse end i de rene landbrugskommuner. Til illustration af dette forhold er der, sammen med de to andre sæt kort, vist kort over indbyggertallene i stationsbyerne i 1955 og over den gennemsnitlige helårsledighed i 1956/57. At nogle af de største ledighedstal findes i de største stationsbyer, måtte man naturligvis forvente, på den anden side er der stationsbyer af ganske betydelig størrelse, som har en forholdsvis ringe ledighed, f. eks. Hadsten, Assens, Års og Hirtshals. I nogle af disse byer afviger erhvervssammensætningen betydeligt fra den for stationsbyerne sædvanlige, dette gælder f. eks. Hirtshals med dens store fiskerbefolkning og de dermed forbundne øvrige erhverv.

For at undersøge i hvilket omfang ledigheden varierer med bebyggelsens udformning og erhvervsfordelingen er kommunerne opdelt under hensyntagen til den procent, befolkningen i de bymæssige bebyggelser udgør af det samlede indbyggertal kombineret med håndværks- og industribefolkningens andel af den samlede befolkning. For hver af de herved fremkomne grupper af kommuner er endvidere anført ledighedstallene og ledighedsgraden, jvf. nedenstående tabel 5.

Det fremgår heraf, at der med en stigende andel af befolkningen i bymæssig bebyggelse og en stigende andel af befolkningen i håndværk og industri fremkommer en serie ledighedstal med stigende tendens, uanset om man som i tabel 5 inkluderer forstæderne eller udelader dem. Som venteligt er også sæsonvariationerne aftagende med stigende andel af bymæssig bebyggelse.

Selvom man for enkelte af de her omhandlede stationsbyer kan finde frem til en specifik motivering for den derværende store ledighed, må man dog gå ud fra, at den konstaterede tendens knytter sig til stationsbyernes erhvervsmæssige struktur i almindelighed.

I de seneste årtier er der sket en ændring i stationsbybefolkningens aldersfordeling med en tydelig tiltagen i de ældste årgange. Denne udvikling er mest udpræget i de mindre og mellemstore stationsbyer. Den er i en del tilfælde ledsaget af en kraftig nedgang i den del af befolkningen, der er under 25 år. Oplysningerne om aldersfordelingen af de ledige i landkommunerne viser en stærkt stigende arbejdsløshedsprocent for alle aldersgrupper over 35 år. Sammenholder man dette med den ovenfor omtalte forskydning i stationsbyernes aldersfordeling, kan man formentlig forklare en del af stationsbyernes store ledighed ved, at udbuddet af arbejdskraft i de midterste aldersklasser har holdt sig nogenlunde konstant, samtidig med at der er sket en nedgang i efterspørgslen efter arbejdskraft. Landbrugets

Tabel 5

Antal helårsledige arbejdsmænd 1956/57 sammenlignet med antallet af de i erhvervene beskæftigede i 1950, inddelt efter bebyggelsens art og erhvervssammensætningen.

Kommunerne grupperet efter		Randers amt					Ålborg amt					Hjørring amt				
befolkning i bymæssig bebyggelse	håndværks- og industribefolkning	Kommuner	De i erhvervene beskæftigede	Ledige i 6 laveste måneder	Helårsledige	Ledighedsgrad[1]	Kommuner	De i erhvervene beskæftigede	Ledige i 6 laveste måneder	Helårsledige	Ledighedsgrad[1]	Kommuner	De i erhvervene beskæftigede	Ledige i 6 laveste måneder	Helårsledige	Ledighedsgrad[1]
i procent af samlet befolkning																
0	0–9	12	4.208	12	58	1,38	7	2.081	3	19	0,91	3	1.096	–	16	0,73
under 20	10–19	32	14.691	55	252	1,72	22	12.561	30	181	1,44	25	15.788	42	428	1,49
– 20	20–29	11	6.032	15	101	1,68	3	1.389	5	30	2,16	2	1.006	2	26	1,39
over 20	10–19	5	3.623	11	73	2,02	13	12.115	68	315	2,60	11	12.240	37	387	1,73
– 20	20–29	8	6.671	30	125	1,87	16	18.150	208	519	2,86	13	16.848	98	620	2,13
– 20	30–39	5	4.702	28	111	2,36	3	2.905	12	66	2,27	3	4.967	68	364	4,35
– 20	40 og mere	4	5.238	48	99	1,89	2	6.686	55	154	2,30	–	–	–	–	–
I alt...		77	45.165	199	819	1,81	66	55.887	381	1.284	2,30	57	51.945	247	1.841	2,05

[1] d.v.s. helårsledige i procent af de i erhvervene beskæftigede.

Kilder: Arbejdsministeriets månedlige opgørelse over ledigheden. Statistisk Departement: Erhvervsgeografisk Materialesamling, 1956.

Randers amt (ca. 1 : 1.200.000).

Øverst er vist stationsbyernes indbyggertal i 1955, idet forstæderne er udeladt. Et stort område omkring Randers, et mindre omkring Grenå, samt Mols er uden stationsbyer.

Nederst er angivet det gennemsnitlige antal helårsledige arbejdsmænd i 1956/57, inkl. forstadskommunerne. Ledighedstallene er næsten overalt lavest i de kommuner, der ikke har bymæssig bebyggelse.

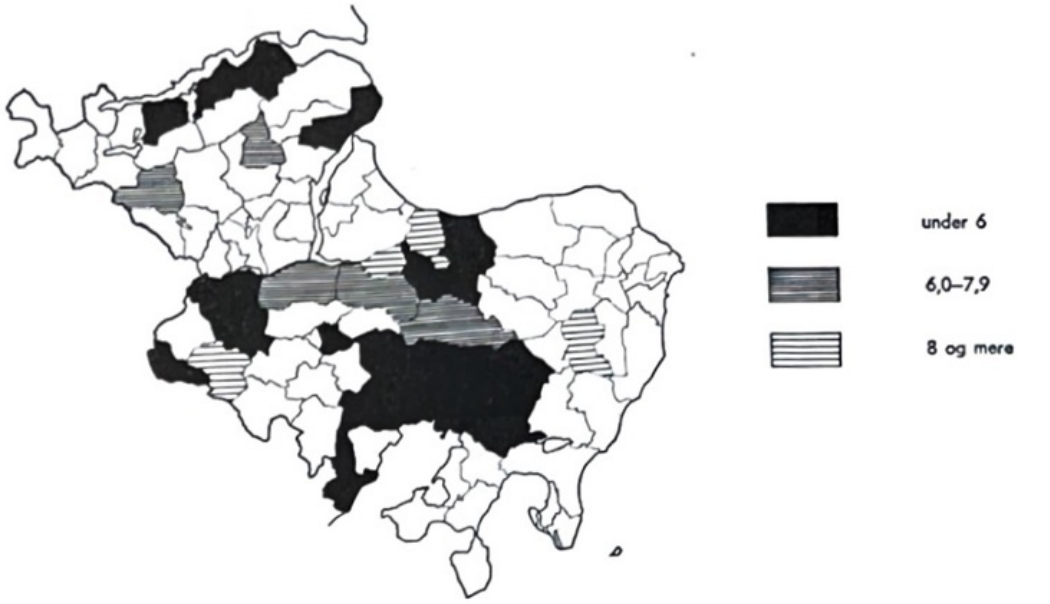

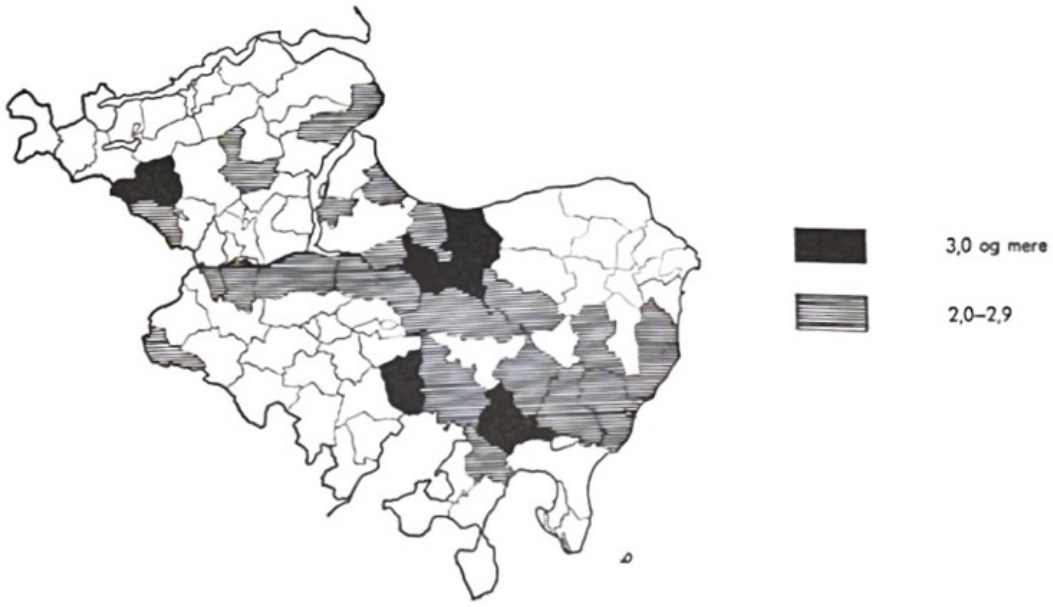

Randers amt (ca. 1: 1.200.000).

Øverst ses sæsonsvingningerne i arbejdsmandsledigheden i 1956/57 udtrykt ved forholdet mellem det absolutte antal ledige i de 6 højeste måneder og de 6 laveste, jvf. skalaen. Kommuner uden signaturangivelse har kun få ledige (tabel 2, B).

Nederst er vist antallet af helårsledige arbejdsmænd i 1956/57 i procent af de i erhvervene i 1950 beskæftigede. Kun i enkelte kommuner er tallet over 3 %, hvorimod der i et bælte fra Randers til Grenå findes en del med 2–3 % i ledighedsgrad.

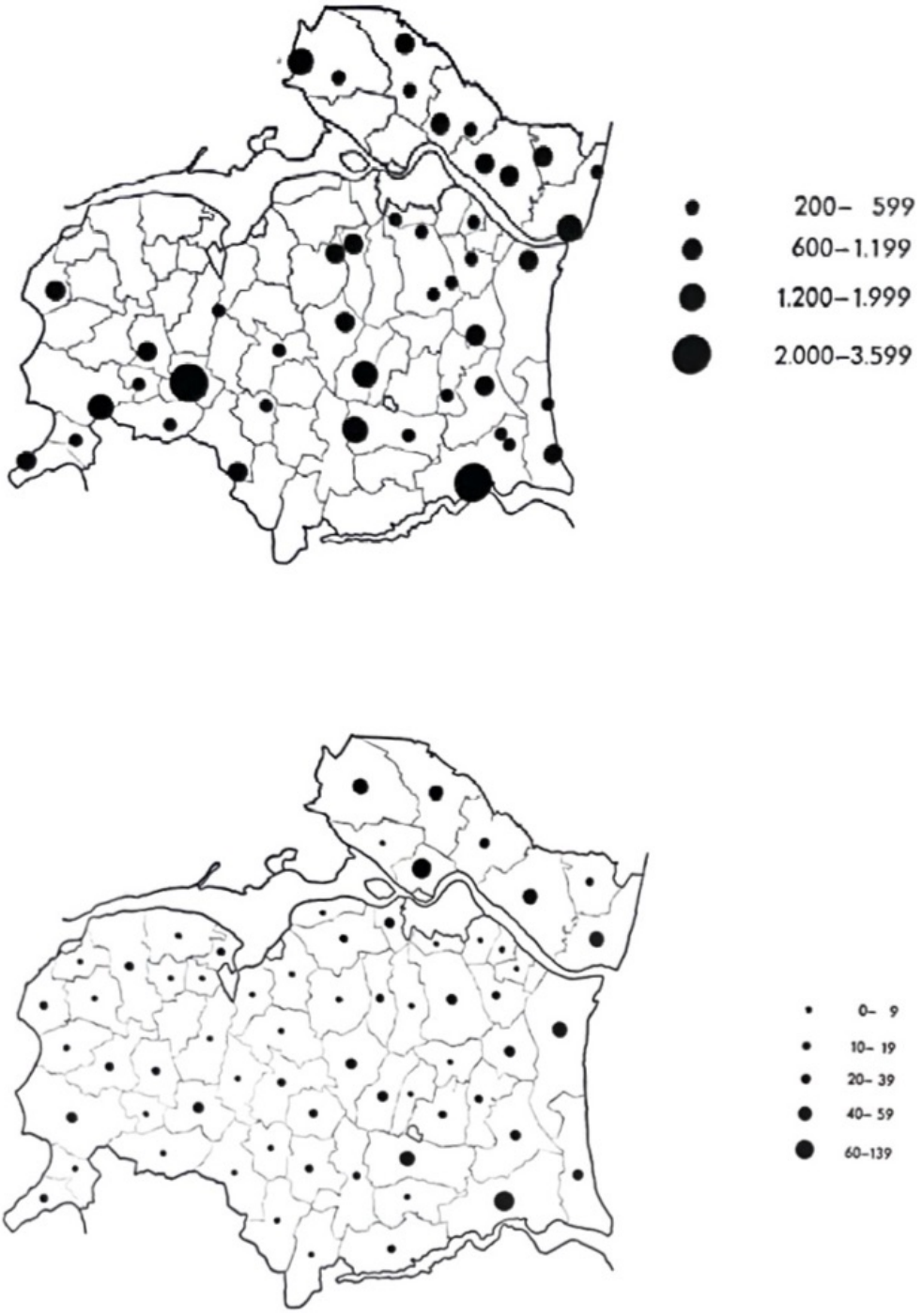

Ålborg amt (ca. 1 : 1.200.000).

Øverst er vist stationsbyernes indbyggertal i 1955. Store og mellemstore stationsbyer findes overalt undtagen i det nordvestlige Himmerland og ved Hobro. Forstæderne er ikke medregnet.

Nederst ses antallet af helaarsledige arbejdsmænd i 1956/57. Den største arbejdsløshed findes i området nord for Limfjorden og i det østlige Himmerland, samt i Ålborgs forstæder.

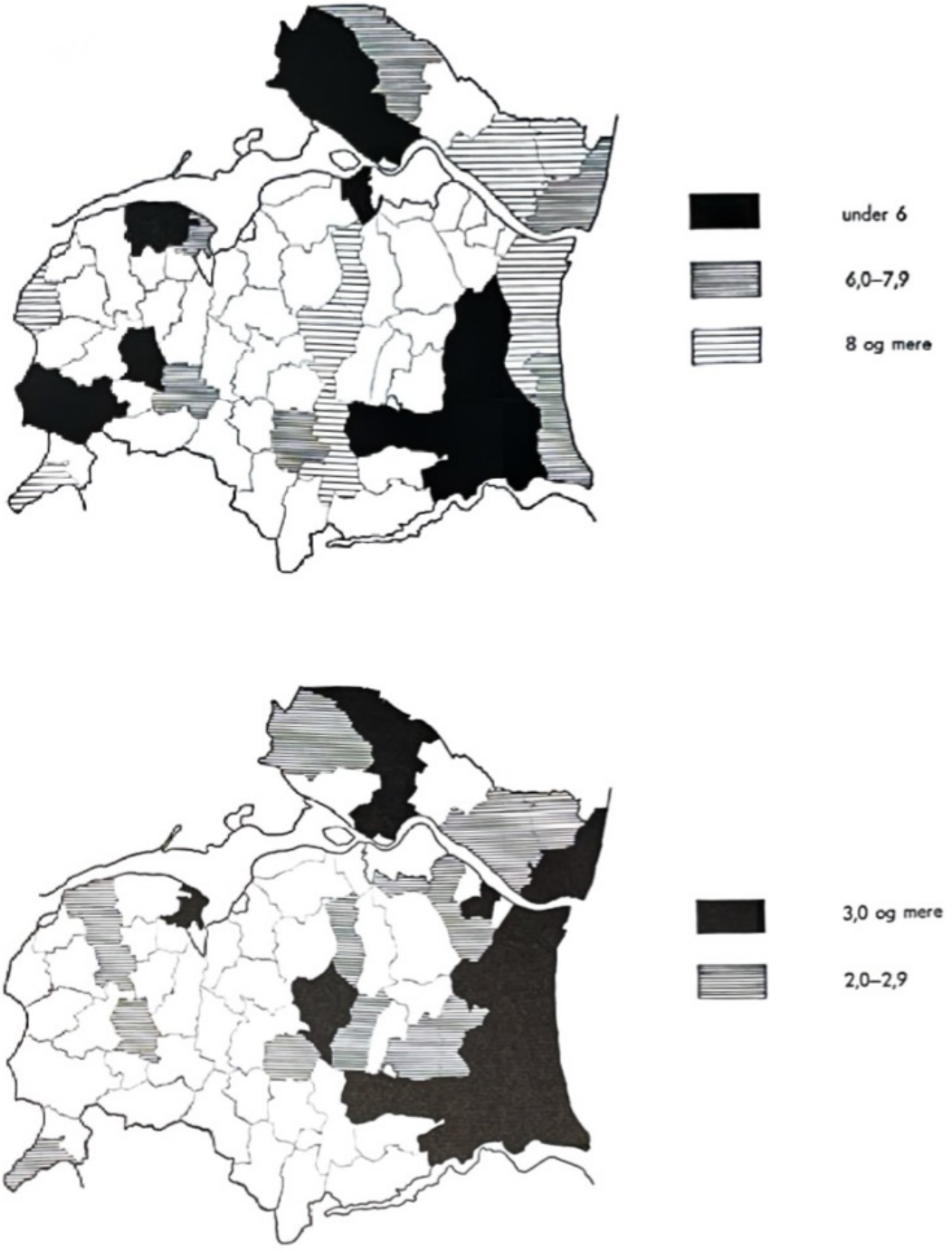

Ålborg amt (ca. 1:1.200.000).

Sæsonudsvingene i ledigheden blandt arbejdsmændene i 1956/57 fremgår af det øverste kort (se i øvrigt tabel 2). Kommuner uden signatur har kun få ledige. Kommuner med små sæsonvariationer – svarende til mange langvarigt arbejdsløse – findes især nord for Limfjorden og i det østlige Himmerland.

Nederst er angivet den gennemsnitlige årlige ledighed i 1956/57 i procent af det i erhvervene beskæftigede antal personer. Også udfra dette synspunkt er arbejdsløshedsbyrden størst i det østlige Himmerland samt nord for Limfjorden.

Hjørring amt (ca. 1 : 1.200.000).

Øverste kort viser stationsbyernes indbyggertal i 1955, forstæderne er udeladt. Det er kun små områder, der er uden bymæssig bebyggelse, de største ligger vest for Frederikshavn samt omkring Hjørring.

Nederst ses det gennemsnitlige antal helårsledige i 1956/57. Kommuner med de absolut set største tal findes i den sydlige del af amtet.

Hjørring amt (ca. 1 : 1.200.000).

Øverst ses sæsonvariationerne i arbejdsmændenes ledighed (jvf. tabel 2). De hvide områder modsvarer kommuner med et lille antal helårsledige og omfatter stort set de samme områder som nævnt på foregående side.

Nederste kort viser antallet af helårsledige i 1956/57 i procent af de i erhvervene beskæftigede i 1950. Kun enkelte kommuner har mange langvarigt arbejdsløse, men i øvrigt er der en hel del kommuner – især i den sydlige del af amtet – hvor ledigheden er temmelig omfattende.

mindskede behov for arbejdskraft har antagelig også ramt stationsbyernes arbejdsmænd, såvel som de landarbejdere, der bor i de udprægede landbrugskommuner. Hertil kommer, at byerhvervene i stationsbyerne langtfra har været voksende overalt. Tilvæksten i industriel beskæftigelse er fortrinsvis kommet i enkelte lokaliteter, der derfor har fået en gunstig position. Den fortsatte udvikling af serviceerhvervene har heller ikke haft en jævnt spredt effekt som følge af de ændrede transportmuligheder. I øvrigt vil nogle af serviceerhvervene hovedsagelig efterspørge faglært arbejdskraft og dermed ikke forøge beskæftigelsen blandt arbejdsmændene.

For så vidt angår de stationsbyer, som har et både absolut og relativt set stort antal ledige arbejdsmænd, må man nok bedømme de fremtidige beskæftigelsesmuligheder noget pessimistisk. Det er almindelig erkendt, at vandringerne fra sådanne områder ikke svarer til de dårlige beskæftigelsesmuligheder, og at forklaringen herpå må findes i forhold, der ikke alene er beroende på situationen inden for arbejdsmarkedet. Det er ganske åbenbart umuligt – endog teoretisk set – at skabe større efterspørgsel efter arbejdskraft overalt i stationsbyer med stor ledighed. Konsekvensen heraf må blive, at man enten affinder sig med den foreliggende arbejdsløshed eller at man på saglig vis søger at sanere forholdene, der hvor det er mest påkrævet. Den sidste udvej forudsætter imidlertid en betydelig grundigere viden om erhvervs- og beskæftigelsesstrukturen end den eksisterende, men skulle til gengæld åbne vejen for resultater, der både menneskeligt, socialt og økonomisk ville være af blivende værdi.

DET AMERIKANSKE MELLEMVALG, NOVEMBER 1958

POUL BOEG

RÆKKEVIDDEN AF DET REPUBLIKANSKE NEDERLAG

Ved det såkaldte mellemvalg i USA den 4. november 1958, nyvalgtes Repræsentanternes Hus samt 1/3 af senatets medlemmer. Endvidere fandt en række betydningsfulde valg sted i enkeltstaterne, både til lokale lovgivende forsamlinger, domstole og højere administrative poster, ikke mindst guvernørembedet, der var på valg i 33 stater.

Trods enkelte bemærkelsesværdige undtagelser – navnlig Rockefellers sejr ved guvernørvalget i New York – var valgets tydelige hovedlinie et overvældende nederlag for det republikanske parti. Før valget havde partiet 200 mandater i Repræsentanternes Hus. Af disse tabtes 47 til demokraterne, hvis mandattal dermed steg fra 235 til 282. Forud for valget var der 47 republikanske og 49 demokratiske senatorer; efter valget er fordelingen henholdsvis 34 og 62. Af de 33 guvernørposter var før valget 12 besat af republikanerne, de resterende 21 af demokraterne. Republikanerne vandt 4 nye stater (Arizona, New York, Oregon og Rhode Island) fra demokraterne, men tabte til gengæld 9 stater til dem (Californien, Maryland, Nebraska, Nevada, New Mexico, Ohio, South Dakota, Wisconsin og Wyoming) og besætter således nu kun 7 af de 33 guvernørstillinger, som var på valg. Indbefattet de stater, som ikke havde guvernørvalg i 1958, er stillingen herefter den, at 34 af staterne har demokratiske guvernører, medens 14 stater har republikanske guvernører.

Efter novembervalget er som bekendt Alaska optaget i Unionen som den 49. stat, og ved et senere særvalg valgte denne stat eet medlem til Repræsentanternes Hus, to senatorer og en guvernør. Demokraterne fortsatte deres fremmarch ved at vinde i alle fire tilfælde.

ANALYSE AF ILLUSTRERENDE ENKELTHEDER

Tallene angiver således klart det republikanske partis tab. Det var det næststørste i dette århundrede – kun overgået i 1936, da Roosevelt førte demokraterne til en enestående sejr, idet 46 stater stemte på ham som præ-

sident. En analyse af enkeltheder anskueliggør yderligere republikanernes nederlag.

De to stater, som selv i 1936 forblev tro republikanske, var Maine og Vermont, som så godt som altid har stemt republikansk. Det er således ikke hidtil i U. S. A.s historie lykkedes en demokrat at vinde en senatsplads i Maine. Vermont, der har een plads i Repræsentanternes Hus, har ikke siden 1852 valgt en demokrat; d. v. s. staten har stemt republikansk, så-længe denne mulighed overhovedet har foreligget, thi det republikanske parti blev først stiftet i 1854. Men i 1958 gik demokraterne af med sejren i begge disse tilfælde. Næst i rækken af de traditionelt republikanske stater kommer Connecticut, som har 6 pladser i Repræsentanternes Hus; før valget var de alle besat med republikanere, men denne gang erobrede demokraterne alle 6 pladser.

For så vidt angår Maine kan en forklaring på demokraternes fremgang til dels findes i lokale forhold. Netop Maine havde siden forrige valg i særlig grad måttet kæmpe med økonomiske vanskeligheder, og den republikanske senator, Frederick Payne, der var på omvalg, havde været indblandet i Sherman Adams-Affæren (hvorom nedenfor s. 268). Men iøvrigt er det bemærkelsesværdige ved resultaterne fra disse Ny England stater, at de ikke er begrundet i strukturelle ændringer i vælgerkorpset. Befolkningstilvæksten er beskeden og ligger i Vermont og Maine langt under gennemsnittet for USA. Vermont og Maine er stadig overvejende landbrugs-, skovbrugs- og fiskeristater. Connecticut er ganske vist halvt landbrugs- og halvt industristat; men der har ikke siden sidste valg været nogen afgørende forskydning i dette forhold.

Den del af det republikanske parti, som fik den værste medfart, var den stok-konservative fløj. I Californien blev senator Knowland – den store fortaler for »The China Lobby« og USA's fjernøstlige politik – således slået ved guvernørvalget af sin demokratiske modkandidat, Edmund Brown, Californiens tidligere justitsminister. Bag Knowlands nederlag lå til dels personlige forhold. Knowland havde stødt mange fra sig ved at påtvinge den tidligere, populære republikanske guvernør, Goodwin Knight, opstillingen til sit ledige mandat i senatet, for at han selv kunne opnå guvernøropstillingen som et led i sine ambitioner mod præsidentembedet. Hertil kom at Knowland bragte sig i modsætningsforhold til fagforeningerne ved at hævde, at adgang til at tage beskæftigelse ikke skulle være betinget af medlemskab i en fagforening. Endelig må det antages, at Californiens enorme befolkningsforøgelse – den største i Unionen – i forbindelse med den hastige vækst i industrien er en faktor, der virker til gunst for demokraterne.

Disses sejr i Californien var fuldkommen, idet de også vandt senatsvalget samt – for første gang siden 1888 – fik flertal i begge kamre i

statens lovgivende forsamling. Netop de californiske valg er iøvrigt vigtige, fordi Californien er Unionens næststørste stat, og befolkningseksperter forudser, at den inden længe vil overgå New York og blive den største af staterne. Betydningen heraf ligger i, at mandaterne i Repræsentanternes Hus – og dermed antallet af valgmænd til præsidentvalgene – med mellemrum omfordeles mellem staterne efter folketal, og det parti, som ved præsidentvalget opnår flertal i en stat, får alle denne stats valgmandsstemmer. I 1940 havde Californien 23 pladser; i 1950 fik det 30. I samme tiår gik New York tilbage fra 45 til 43.

Også senatsvalget udviste eksempler på de konservative republikaneres tilbagegang. Flere af de senatorer, der var særlig kendte som eksponenter for den mest yderliggående konservatisme, findes ikke i det nye senat. Således opnåede senator Bricker fra Ohio ikke genvalg. Bricker hørte til landets mest fremtrædende politikere. Fra 1938 til 1944 var han guvernør i Ohio, hvis guvernørstol har fostret syv amerikanske præsidenter, ligesom Bricker også ved flere lejligheder havde været på tale som præsidentemne. Ved Deweys opstilling i 1944 var han vicepræsident-kandidat og fra 1946 til 1958 senator. En vis nimbus stod også om Bricker – samt om Knowland – fordi begge var børnebørn af den republikanske præsident ved århundredskiftet William McKinley.

Mest kendt var Bricker imidlertid for det forslag til en forfatningsændring, han fremsatte i 1953, og som ligefrem fik hans navn, »The Bricker Amendment«. Forslaget vakte megen opsigt både i og udenfor USA, hvor det medførte en heftig debat. Det gik i hovedsagen ud på væsentligt at udvide Senatets beføjelser på det udenrigspolitiske område på bekostning af præsidentens. Eksempelvis ville Roosevelt og Truman ikke på egen hånd som præsidenter have kunnet indgå Yalta- og Potsdam-aftalerne, hvis bestemmelserne i The Bricker Amendment havde været gældende. Forslaget mødte imidlertid stærk modstand ikke blot fra demokraterne, men også fra Eisenhower og talrige republikanere, herunder senator Wiley som formand for Senatets udenrigspolitiske udvalg. Brickers forfatningsændring fik da ej heller det fornødne flertal, men bidrog til at skaffe Bricker betegnelsen »Mr. Republican«.

Et andet eksempel på den konservative fløjs svækkede stilling var senatsvalget i den gamle republikanske højborg, Wisconsin, hvor McCarthys tidligere mandat var på valg. McCarthyismens fædrenestat valgte en demokrat.

Wisconsin er samtidig en af de 12 midtvestlige farmer-stater, som stort set plejer at stemme republikansk. I det afgående senat var disse staters 24 pladser fordelt således: 17 republikanere og 7 demokrater. I det nye senat er fordelingen ændret til: 13 republikanere, 11 demokrater. I disse tal må navnlig aflæses en utilfredshed med republikanernes i de senere år

stærkt kritiserede landbrugspolitik, ledet af landbrugsminister Ezra Taft Benson.

Netop farmerstemmerne betyder meget. De 12 farmerstater repræsenterer 153 af de 531 stemmer i valgmandskollegiet, som vælger præsidenten. Da Truman vandt valget i 1948 var det udslagsgivende netop, at han erobrede 101 af Midt-Vestens valgmænd.

VALGETS HOVEDSPØRGSMÅL

Republikanernes store tab må ses som resultat af en række samvirkende omstændigheder, af hvilke de vigtigste skal omtales i det følgende.

Republikanerne svækkedes af den pinlige affære omkring Eisenhowers højre hånd, Sherman Adams, der bl. a. ved at hjælpe og modtage gaver fra en mangemillionær, ansås skyldig i korruption. Selvom sagen måske blev slået for sensationelt op, gav forskellige biomstændigheder den slagkraft. For republikanerne var det således ganske særlig uheldigt, at korruption tidligere har været et af deres egne yndede hovedtemaer i valgkampen mod demokraterne. Dette moment skærpedes yderligere ved det paradox, at Adams havde været blandt de ivrigste til at brændemærke påstået korruption under Truman-administrationen. Det havde også vakt opsigt, at professor Bernhard Schwarz fra New York University, der som juridisk rådgiver for en af kongressen nedsat undersøgelseskomité afslørede Sherman Adams, blev afskediget i februar 1958, fordi han var gået for vidt i sine undersøgelser. Endelig var det et skadende moment, at Eisenhower igennem længere tid søgte at holde hånden over Adams. Eisenhower blev alligevel senere nødsaget til at give efter for presset og afskedige ham. Dette skete imidlertid først efter, at september-valget i Maine havde vist de første svære stormsignaler for republikanerne (Maine har siden 1860 stemt på en anden dag end de øvrige 47 stater, men denne særordning afskaffes iøvrigt fra 1960). I september havde affæren i alt for lang tid været samtale- og forsidestof til, at dens valgmæssige konsekvenser kunne afværges.

Ved alle valg siden 1952 har Eisenhowers popularitet været en absolut bærende faktor for republikanerne. Navnlig er det herigennem lykkedes at tiltrække mange af de løsgængere blandt vælgerne, som betyder så meget i et land som USA med dets udprægede to-parti system, tilmed med beskeden forskel mellem de to partiers programmer. Det er typisk, at 1952 og 1956, hvor Eisenhower selv gik til valg, blev langt bedre år for republikanerne end mellemvalget i 1954[1]).

Imidlertid er der mange tegn på, at Eisenhowers personlige popularitet

[1]) Om dette se Johannes Laursen i »Økonomi & Politik«, 1954 s. 235–241.

er for nedadgående. Til at svække hans anseelse og autoritet har også bidraget den 22. forfatningsændring, der trådte i kraft i 1951, og hvorefter ingen kan opstilles som præsident mere end to gange. Eisenhower er den første amerikanske præsident, der lider under det handicap, at det på forhånd vides, at genopstilling er udelukket, når hans embedsperiode udløber.

Under alle omstændigheder prellede Eisenhowers egne appeller under valgkampen ganske af. Folket synes tilsyneladende, at han spiller for meget golf og regerer for lidt. Man taler om præsidenter, der leder udviklingen, og præsidenter, der følger trop med udviklingen, uden at lægge skjul på, hvor man synes, Eisenhower har placeret sig. Navnlig er han blevet kritiseret for mangel på fast optræden i sydens brændende raceproblemer. Dette har skabt mistillid og skepsis med hensyn til den republikanske administrations evne til at løse de store problemer. Iøvrigt har det også kostet stemmer, fordi mange negre i Nordstaterne herefter har stemt demokratisk. I fire af byen New Yorks 65 valgdistrikter, som næsten udelukkende har negerbefolkning, blev der eksempelvis ved valget af senator for New York afgivet (ca.) 22.000 republikanske stemmer og (ca.) 52.000 demokratiske stemmer.

Mistilliden til republikanerne slog særlig igennem med hensyn til den økonomiske politik. Valget skete ganske vist under faldende arbejdsløshed, stigende produktion og andre opgangstegn. Men opgangstendensen var forholdsvis ny og kunne lige så godt være en midlertidig reaktion indenfor en fortsat nedgangsperiode som en definitiv standsning af det økonomiske tilbageslag 1957–58. Desuden hæftede vælgerne sig mindre ved den seneste tids bedring end ved selve det faktum, at der under en republikansk regering var indtrådt den alvorligste økonomiske krise i landet i den sidste snes år med et arbejdsløshedstal, der et halvt års tid før havde passeret de 5 millioner og som ved valget stadig lå omkring 4 millioner mod 2,4 millioner på samme tid i 1957. At det også var under republikansk styre, at USA hjemsøgtes af den store økonomiske krise først i 30'erne, blev husket af mange vælgere, ikke mindst fordi Eisenhower ved sin laden-stå-til-politik og sin overbevisning om tilstrækkeligheden af det økonomiske livs egne selvregulerende kræfter mindede meget om Hoover i årene 1928–32.

Eisenhower var dog ikke alene om at give vælgerne indtryk af svigtende lederskab i den republikanske lejr. Også Foster Dulles' politik – eller mangel på politik – kom i et skarpt søgelys under valgkampagnen, som netop stod på, mens krisen i Formosastrædet kulminerede. Hyppig republikansk fremhæven af at Eisenhower-administrationen havde fået USA ud af Koreakrigen samt iøvrigt holdt landet uden for krig havde ingen virkning, just mens bombardementerne af Quemoy og Matsu kombineret med republikanernes udenrigspolitik gjorde en krigerisk konflikt over kystoerne til en

nærliggende mulighed. Republikanernes stilling forbedredes ikke ved alvorlig splid blandt dem selv om udenrigspolitikkens behandling under valgkampen. Dulles ønskede at hæve dette emne over det partipolitiske plan og blev – undtagelsesvis – støttet af Truman, hvorimod Nixon besvarede demokratisk kritik i en ringeagtende form, der gjorde et lidet flatterende indtryk og virkede som en boomerang.

Endelig havde de amerikanske vælgere ej heller glemt de russiske sputnikker i efteråret 1957 og USA's »Intellektuelle Pearl Harbor«. I udenrigspolitisk henseende følte mange vælgere sig derfor alt i alt ikke så trygge som 6 år tidligere.

VALGETS VIRKNINGER FREMOVER

Da USA ikke har parlamentarisme, opstår spørgsmålet om et regeringsskifte ikke. Valgets øjeblikkelige hovedvirkning kommer til at ligge i Eisenhower-styrets samarbejde med den demokratisk dominerede kongres. Eisenhower, der allerede i 1954 og 1956 førte sit parti til tab ved kongresvalgene, bliver den første amerikanske præsident, som i seks år i træk – 3/4 af hans embedsperiode – skal regere med en kongres, hvor oppositionen har flertallet. Den ovenomtalte regel, hvorefter Eisenhower ikke kan opstilles vil yderligere svække hans position – også indenfor hans eget parti.

På den anden side har det ofte vist sig, at et godt og ægte samarbejde kan etableres, hvilket må ses i sammenhæng med det politiske livs og systems særegne struktur i USA, herunder navnlig at partierne ikke er politiske partier i europæisk forstand og ikke er baseret på de traditionelle skillelinier, som liberale mod konservative, kapitalister mod socialister, o. s. v.

Disse skillelinier findes imidlertid – de går blot på tværs af partiskellene; og også i så henseende viste valget en klar tendens – i liberal retning – som i virkeligheden nok er vigtigere end stillingen republikanere-demokrater. Nogle eksempler er allerede nævnt på, at republikanernes nederlag ramte partiets højre fløj, og det må samtidig huskes, at Nixon, som havde ført an i valgkampen, lagde kursen hårdt mod højre. De nye republikanere, som er rykket ind, er fortrinsvis liberale.

Endnu klarere viser forskydningen mod det liberale sig i det demokratiske parti, som lige siden optakten til borgerkrigen har været stærkt præget af delingen mellem Nordstats- og Sydstatsdemokrater. Meningsforskelligheder har været så udprægede, at en række utilfredse Nordstatsdemokrater i 1854 brød ud og var med til at stifte det republikanske parti, ligesom de to demokratiske grupper i 1860 og i 1948 opstillede hver sin præsidentkandidat. I november 1958 var det næsten udelukkende liberale Nordstatsdemokrater, som havde fremgang. Hvor megen magt og indflydelse Sydstatsdemokraterne har tabt inden for partiet fremgår af følgende sigende tabel:

Senatet.

	Før valget	Efter valget
Nordstatsdemokrater.....	25	38
Sydstatsdemokrater.....	24	24
Demokrater ialt	49	62

Repræsentanternes Hus.

	Før valget	Efter valget
Nordstatsdemokrater.....	125	170
Sydstatsdemokrater.....	110	112
Demokrater ialt.....	235	282

Ser man på de nyvalgte personer, kan den liberale strømpil ligeledes påvises. Ialt rykker 61 nye demokrater ind i Repræsentanternes Hus, thi foruden de 47 mandater, som er erobret fra republikanerne er 14 demokratiske mandater nybesat, fordi indehaveren ikke ønskede genvalg. De fleste af disse politikere er kun lokalt kendte skikkelser, men en undtagelse danner Connecticuts tidligere guvernør Chester Bowles. Hans internationale navn hidrører bl. a. fra hans virksomhed som rådgiver for FN's tidligere generalsekretær, Trygve Lie, og som ambassadør i Indien under Truman-regeringen samt fra hans bog »The New Dimensions of Peace«, i hvilken han udtrykker meget liberale anskuelser, navnlig med hensyn til Staternes udenrigspolitik og den stærkt debatterede amerikanske udlandshjælp. Man vil sikkert høre adskilligt til Chester Bowles fremover, og det er i det hele folk af hans liberale kategori, der må forventes at føre an i det lovgivnings- og udvalgsarbejde, som vil bestemme USA's politik indtil næste valg.

UDSIGTERNE FOR PRÆSIDENTVALGET

Valgets væsentligste direkte betydning ligger således i, at det kendetegner et ryk mod venstre, og at den demokratiske 86 kongres formentlig i vid udstrækning kan gennemføre liberale foranstaltninger. Men valget har samtidig en vigtig indirekte betydning, idet de amerikanske mellemvalg erfaringsmæssigt afgiver gode strømpile for det påfølgende præsidentvalg. For republikanerne blev valget – navnlig set på baggrund af valgene i 1954 og 1956 – et yderst alvorligt varsel, som gjorde det klart, at skal partiet have chancer i 1960, må det finde en kandidat, der for alvor forstår at samle stemmer. Med den rigtige kandidat kan partiet måske trods alt klare sig, fordi amerikanske valg som følge af de vage partiskel i meget høj grad bliver person-spørgsmål. Har republikanerne et godt trækplaster?

NIXON OG ROCKEFELLER

Foreløbig diskuteres kun to emner, vicepræsident Richard Nixon og New Yorks nyvalgte guvernør, Nelson A. Rockefeller. Nixons styrke er, at han er partiets naturlige kronprins og helt behersker det republikanske partimaskineri. Partimaskineriet er som bekendt uhyre vigtigt i amerikansk politik – men det gør det ikke alene. Robert Taft beherskede det som ingen anden, uden at det lykkedes ham at få den ivrigt tilstræbte opstilling i 1952. Der var for mange, som gjorde oprør og sagde »Taft kan aldrig vinde«. De samme kræfter kan ligeså godt sige »Nixon kan aldrig vinde« – og i vid udstrækning med samme begrundelse: for konservativ, for isolationistisk, for hensynsløs i sine metoder, for skarpe albuer, for interesseret i sin personlige fremgang. For meget af mange ting men for lidt af een ting: Vælgertække.

I een situation ville Nixon imidlertid være så at sige selvskreven til opstilling i 1960, nemlig hvis Eisenhower ikke selv beklædte posten sin embedsperiode ud. I så fald ville Nixon automatisk indtræde i præsidentembedet og erfaringsmæssigt kan ingen påregne at fravriste den nye præsident en opstilling i denne situation. Tre vicepræsidenter er i dette århundrede indtrådt i præsidentembedet ved præsidentens død, nemlig foruden Truman, Calvin Coolidge og Theodore Roosevelt, der overtog embedet efter henholdsvis Harding og Mc Kinley. Alle tre fik senere af deres partier en selvstændig chance som præsidentkandidater – og alle tre blev valgt.

Bortset fra denne specielle situation synes Rockefeller, valgets overraskelse, at have gode chancer for opstillingen i 1960. Guvernørstolen i Albany er et fortræffeligt springbrædt for vordende præsidentkandidater. Ikke alene de to Roosevelter, men også Cleveland og van Buren vandrede fra Albany til det Hvide Hus. Hertil kommer de New York'er guvernører, der blev opstillet, men ikke valgt. Fra nyere tid huskes Thomas Dewey, men fra dette århundrede kan også nævnes den senere, meget ansete, højesteretspræsident Charles Hughes (1916) samt Alfred Smith (1928). Ialt har en halv snes guvernører i New York været præsidentkandidater. Stillingen giver således Rockefeller et fortrin fremfor Nixon. Omvendt er vicepræsidentembedet aldrig blevet anset for særlig egnet til at fostre præsidentemner. Lord Charnwood betegner det f. eks. i sin grundlæggende Lincoln-Biografi som en *risiko* for Lincoln, at han var på tale som vicepræsidentkandidat i 1856. I dette århundrede er da også kun de tre vicepræsidenter, som overtog embedet ved præsidentens død, blevet opstillet. Ikke siden John Adams blev valgt til landets anden præsident, er nogen vicepræsident nået frem til præsidentposten efter at have været vicepræsident i to valgperioder.

Rockefeller har dernæst demonstreret en forbløffende evne til at samle

stemmer, som vil være et uvurderligt aktiv ved et præsidentvalg, hvor der tit stemmes mere på manden end på partiet. Rockefeller viste imidlertid ikke blot, at han kunne samle *mange* stemmer, men også – hvad der er ligeså vigtigt – at han kunne gøre det på et *bredt* grundlag, omfattende bl. a. negre, puerto ricanere, intellektuelle, farmere, forretningsfolk, kvinder, liberale, o. s. v. I valgkredse i New York City, hvor befolkningen består overvejende af italienske immigranter, jøder, negre og puerto ricanere, lå Rockefeller for eksempel henholdsvis 9,3, 10,2, 10,8 og 11 % over partiets stemmetal i de samme kredse i 1954.

Rockefeller gik endvidere til valg på et så liberalt program, at det for den sags skyld kunne have været demokratisk. Rockefellers liberalisme og sociale forståelse går endog så vidt, at han er blevet betegnet som »mere liberal end Harriman (hans demokratiske modkandidat) – ja mere end Roosevelt«. Det er karakteristisk, at Rockefeller har tilbragt adskillige år som rådgiver for demokratiske præsidenter – Roosevelt og Truman. Disse fakta må ses i lyset af at lige siden Landons store nederlag i 1936 har republikanerne med forkærlighed søgt deres præsidentkandidat på partiets venstre, og ikke på dets højre fløj.

Endelig hører Rockefeller ikke til de professionelle politikere, men er først relativt sent blevet draget ind i politik og er nærmest ved en tilfældighed havnet i det republikanske parti. Som Eisenhower-eksemplet tydeligt har vist, er det netop den type, som har chancer for at hale en republikansk sejr i land ved et præsidentvalg.

DEMOKRATISKE KANDIDATER

Medens der – i al fald foreløbig – ikke er andre i billedet i den republikanske lejr, er der en overflod af demokratiske emner. Til dem, der har størst chance, må henregnes John Kennedy, Lyndon Johnson, Hubert Humphrey, Stuart Symington, Edmund Brown og Adlai Stevenson. Selv denne opregning udtømmer ikke listen over dem, der har været stærkt diskuteret i amerikanske aviser, ugeblade og tidsskrifter.

For øjeblikket samler interessen sig mest omkring den unge senator fra Massachusetts, John Kennedy; men med så mange emner og med det politiske livs hyppigt tilfældige og uforudselige svingninger er blot nogenlunde sikre forudsigelser mere end et år før partikonventet en umulighed.

Kennedy vakte opsigt ved i 1952 at slå den republikanske senator Henry Cabot Lodge jr., som man anså for sikker på genvalg, og som Eisenhower derefter gjorde til USA's FN-ambassadør. Lige siden har Kennedy været stærkt i forgrunden og har vist sig som en politiker med store ambitioner. Han beviste sit vælgertække – særlig blandt kvinderne – ved en overlegen sejr den 4. november. Han har forstået den kunst at folge en tilstrækkelig

liberal linie til at falde i venstrefløjens smag uden at fjerne sig mere fra konservatismen, end at han fortsat er en acceptabel mulighed for sydstatsdemokraterne.

Dermed er spørgsmålet dog ikke løst i den unge senators favør. Hvis han opstilles i 1960, vil Kennedy tiltræde præsidentposten kun 43 år gammel. Så ung en præsident er aldrig valgt i USA. Theodore Roosevelt blev ganske vist præsident få uger før sin 43-års fødselsdag, idet han som følge af attentatet i 1901 på præsident Mc Kinley som vicepræsident overtog embedet. Rekorden som den yngste opstillede og valgte præsident har Cleveland, der overtog præsidentembedet som 47-årig. Aldersmæssigt forekommer Kennedy et naturligere vicepræsident- end præsidentemne.

Desuden vil det være et handicap for Kennedy, at han er katolik. I mange kredse i USA er den anti-katolske indstilling så stærk, at en katolik hidtil aldrig har kunnet opnå valg; det blev sidst prøvet af Al Smith i 1928. Han vandt 87 af de 531 valgmandsstemmer.

Nu blev Kennedy valgt som senator med opsigtsvækkende majoritet. Hvorfor så ikke også som præsident? Hertil er to ting at sige. For det første er katolicisme næppe nogen anstødssten i Massachusetts – måske tværtimod. Boston med sine ca. 2 millioner indbyggere har således 1,3 millioner katolikker, medens f. eks. New York med sine over 10 millioner indbyggere har 1,2 millioner katolikker. For det andet vil selve den omstændighed, at man frygter den anti-katolske indstilling, kunne slå Kennedy ud – uanset om frygten er begrundet eller ubegrundet. Kennedy er selv opmærksom på dette forhold, som det fremgår af hans kommentar til pressen: »Det ville være lettere for mig at blive valgt end at blive opstillet«.

Men kan Kennedy ikke samle fornøden tilslutning, skorter det som sagt ikke på andre muligheder. Lyndon Johnson var allerede i 1956 en del på tale. Som demokraternes førstemand i senatet sidder han på en politisk nøglestilling, som stadig bringer ham i offentlighedens søgelys. Det er også blevet sagt, at Johnson fremfor nogen var den, der førte demokraterne frem til deres store valgsejr i november. Men også Lyndon Johnson har afgjorte handicaps, navnlig er han sydstatspolitiker. Hidtil er en sydstatsmand aldrig blevet valgt til præsident. Når Estes Kefauver i 1956 ikke kunne blive opstillet som præsident (men nok som vicepræsident) trods sit uomtvistelige, sjældne vælgertække og sine strålende resultater ved flere prøvevalg, skyldtes det netop – omend ikke udelukkende – at han var sydstatsmand. For Johnson gør der sig yderligere det gældende, at hans helbred kan gøre en opstilling betænkelig.

De to senatorer Humphrey (Minnesota) og Symington (Missouri) hører begge til de toneangivende i Amerikas politiske liv, jfr. f. eks. Humphreys nylige rejse til Sovjetunionen. De er ikke nye elementer i debatten om demokratiske præsidentkandidater. Inden man i 1956 opstillede Stevenson for

anden gang, var Humphrey og Symington blandt dem, der hyppigst nævntes som muligheder. Begge har vundet deres valg (Humphrey i 1954) med overlegent flertal og således demonstreret evner til at samle stemmer. Den 57-årige senator Symington, som var minister for luftvåbenet under Truman, hører desuden også til dem, der antagelig kan tilfredsstille både de liberale demokrater i Nordstaterne og de konservative i Sydstaterne – en hovedbetingelse for at blive opstillet.

Som en mulighed må også nævnes Californiens nyvalgte guvernør Edmund Brown. Han har den fordel, at hans nuværende embede – ligesom embedet i New York – er fortræffeligt egnet som springbrædt; men omvendt gælder også om ham, at han er katolik, og at han – der først med dette valg er blevet nationalt kendt – måske snarere er et vicepræsidentemne. Dette kan iøvrigt få en vis – negativ – betydning for Kennedys chancer. Det kan nemlig betragtes som udelukket at opstille katolikker til begge landets to højeste embeder. Altså kan Brown have en interesse i at modarbejde Kennedys kandidatur; og den stilling, nationens næststørste stat indtager på et partikonvent, kan meget vel blive udslagsgivende.

Med et sådant udvalg kunne det synes vanskeligt at finde plads for den to gange besejrede Adlai Stevenson; men Stevensons chance ligger måske netop i, at der er så mange emner, hvilket må forventes at gøre det vanskeligt at opnå enighed om en enkelt. Dette må forudses så meget desto mere som ingen enkelt demokrat rager klart op over de øvrige.

Det er mellem nordstats- og sydstatsdemokrater, at de store divergenser må forventes. Rifterne er så åbne, at man nu utilsløret taler om muligheden af en splittelse indenfor det demokratiske parti. På den anden side vil demokraterne nok gøre mest muligt for at undgå denne yderste konsekvens. Historien opmuntrer ikke til splittelse. Den mest kendte fandt sted i 1860, da demokraterne i Nordstaterne opstillede Stephen Douglas, medens deres partifæller i Sydstaterne opstillede Breckinridge. Resultatet blev, at Lincoln vandt som republikanernes kandidat, og at demokraterne derefter måtte vente i 24 år, førend de genvandt præsidentposten.

Som led i bestræbelserne på at undgå en splittelse vil Stevenson være en mulighed. Hovedvanskeligheden ligger selvsagt i, at han allerede to gange har været opstillet og er blevet slået. Der er i amerikansk politik en stærk tradition for ikke at genopstille tabere, og allerede Stevensons anden opstilling var lidt af et særsyn. Kun tre mænd har tidligere opnået genopstilling efter et tabt valg, Thomas Dewey, der opstilledes i 1944 og 1948, William Bryan, der længe var den førende demokratiske politiker omkring århundredskiftet, samt Grover Cleveland; men Cleveland havde endog været præsident een gang tidligere (valgt i 1884, genopstillet men slået i 1888, atter genopstillet og valgt i 1892). Mange demokrater ræsonerer således: Det demokratiske parti er så godt som sikker på at vinde næste

præsidentvalg – forudsat en kandidat, der forstår at samle stemmer. Hvorfor kaste sejren bort ved at give chancen til en mand, som vælgerne allerede *to* gange har forkastet?

På den anden side er der formelt intet til hinder for at opstille Stevenson for tredie gang. Ovennævnte Bryan opnåede netop opstilling tre gange (1896, 1900 og 1908), og der *er* således et fortilfælde. Desuden har ingen tabende præsidentkandidat klaret sig så godt som netop Stevenson, der ved valgene i 1952 og 1956 fik omkring 26–27 millioner stemmer. Til sammenligning tjener, at ved valgene i 1940, 1944 og 1948 samlede de tabende kandidater, Wendell Willkie og Thomas Dewey, omkring 22 millioner stemmer. Stevenson har trods alt også en position indenfor partiet og en indflydelse på partimaskineriet, som næppe nogen anden kandidat kan stå mål med.

Selvom han for øjeblikket ikke er blandt dem, der regnes mest med, tør man derfor ingenlunde udelukke, at Stevenson kan komme til at gå i Bryans fodspor.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

VALUTAKONVERTIBILITETEN

Siden sidste oversigt blev udsendt i begyndelsen af december 1958, har begivenhederne i den internationale økonomi taget en retning, som var antydet i oversigten. Den forudsete gennemførelse af sterlings konvertibilitet overfor dollar er trådt i kraft på et endnu tidligere tidspunkt end ventet, og ikke blot den vesttyske mark, men også den franske franc og de fleste andre vesteuropæiske valutaer er fulgt med i konvertibilitetspolitikken i de sidste dage af december måned. Den hermed trufne beslutning indebærer i de fleste vesteuropæiske lande, at valutaudlændinge frit kan omveksle de valutatilgodehavender, som de løbende indtjener, til dollars.

Muligheden for konvertering af vesteuropæiske valutaer til dollars vil vel ikke få særlig vidtrækkende følger i retning af at skabe uligevægt i betalingerne mellem dollarområdet og Vesteuropa – havde det været tilfældet, ville ingen have turdet gennemføre konvertibiliteten. Den er tværtimod at opfatte som en *konstatering* af, at betalingsligevægt er til stede, eller snarere, at der synes at være et stadig overskud i Vesteuropas betalinger over for dollarlandene.

Den afgørende begivenhed, der har ført Vesteuropa og de til Vesteuropa knyttede oversøiske områder frem til at turde tage springet til konvertibiliteten, skete allerede i efteråret 1949, da de fleste vesteuropæiske lande nedskrev deres valutaer med 30 % over for dollar. I 1950–51 greb Koreakrigen og dens økonomiske følger forstyrrende ind i de virkninger, som devalueringerne tilsigtede i retning af forbedring af Vesteuropas dollarbalance. I de derpå følgende år blev det derimod stedse mere tydeligt, at dollarmanglen var på retur, til trods for at Marshallhjælpen i denne periode var under afvikling. I de senere år er guld- og dollarreserverne uden for U. S. A. vokset ganske betragteligt, og Suezkrisen, som nodvendiggjorde en ekstraordinær brændselsimport fra Amerika til Vesteuropa, bragte kun en kortvarig afbrydelse – fra efteråret 1956 til sommeren 1957 – i nettoindtjeningen af dollars. Siden sommeren 1957 har verden uden for U. S. A. atter haft en betydelig og vedvarende tilvækst i guld- og dollarreserverne, og tilvæksten har været jævnere fordelt end tidligere, idet ikke blot de i

forvejen valutastærke lande som Vesttyskland, Schweiz og Belgien, men også sterlingområdet, de skandinaviske lande, Italien og Holland har fået deres dollarreserver forøget.

Adgangen til at konvertere vesteuropæiske valutaer til dollars medfører ikke i sig selv nogen ændring af de vesteuropæiske landes nettoindtjening af dollars, dersom man ikke er i stand til at bruge dollars man tilveksler sig, til indkøb af varer fra dollarområdet eller til kapitaleksport til den øvrige verden i videre udstrækning end hidtil. En hel del varer kan allerede importeres fra dollarområdet på de vesteuropæiske landes dollarfrilister og det bliver følgelig kun i det omfang, dollarimportens liberalisering *forøges*, at der bliver tale om en belastning af Vesteuropas dollarbalance. Men til en sådan liberalisering giver konvertibiliteten imidlertid de enkelte lande en stærk tilskyndelse, thi i det omfang et land allerede har liberaliseret importen af en vare fra andre OEEC-lande, kan det uden ekstra valutaudlæg frigive importen af varer fra dollarområdet – og i visse tilfælde vil varerne kunne købes billigere derfra end fra OEEC-området, således at der kan blive tale om en valutabesparelse. Hvis det pågældende land som følge af denne liberalisering af dollarimporten får underskud på sin dollarbalance, kan det dække dette underskud ved at konvertere en del af sit løbende valutaoverskud over for de andre lande, der er gået over til konvertibiliteten, til dollars.

Prøven på, om konvertibiliteten bliver en succes, bliver derfor, om en frigivelse af importen af dollarvarer kun vil føre til en *beskeden* importforøgelse fra dollarområdet – som blot vil reducere det hidtidige dollaroverskud noget – eller om Vesteuropa viser sig ikke at være konkurrencedygtig over for U. S. A., således at importen derfra svulmer voldsomt op og genskaber situationen fra de første efterkrigsårs dollarnød. Den første situation forekommer mest sandsynlig.

Danmark har i de senere år haft et betydeligt overskud i de løbende betalinger over for dollarområdet – tilstrækkeligt til at dække afdragsbetalinger på gammel dollargæld og afbetaling i dollars af gæld til Den europæiske Betalingsunions medlemslande samt derudover til forøgelse af nationalbankens dollarreserve. En sådan positiv dansk dollarbalance lå langt udover, hvad man herhjemme forestillede sig for ti år siden. Da regeringen ved Marshallplanens iværksættelse i 1948 udarbejdede »Danmarks langtidsprogram«, betonede den stærkt betydningen af, at der i fremtiden åbnedes mulighed for, at Danmarks valutaoverskud over for sterlingområdet kunne konverteres til dollars, som vi kunne bruge til at dække vort dollarunderskud med. I dag er vi nået til en situation, hvor der sandsynligvis ikke vil blive brug for denne mulighed, nu den er tilvejebragt, for det første fordi vi ikke har brug for at veksle til dollars, for det andet fordi vi ikke har noget sterlingoverskud at omveksle.

Når de vesteuropæiske landes importrestriktioner over for dollarområdet i løbet af den nærmeste fremtid bliver ophævet eller i hvert fald lempet betydeligt, kan man spørge, om Europas økonomiske politik ikke vil blive tvunget ind i en mere kontraktiv – efterspørgselsdæmpende – retning i fremtiden. Der føres i U. S. A. en tilbageholdende økonomisk politik for at bekæmpe løn- og prisstigning – en politik, som medfører en betydelig arbejdsløshed, en stor uudnyttet kapacitet i erhvervslivet og en tendens til faldende import. Man kunne måske derfor vente, at afviklingen af forskelsbehandlingen af importen fra dollarområdet ville fratage de vesteuropæiske lande det vigtigste middel, der hidtil har sat dem i stand til at føre en selvstændig konjunkturpolitik.

Man må imidlertid her erindre, at i de senere år har man ikke i noget betydende omfang benyttet importreguleringen over for dollarområdet i den europæiske konjunkturpolitik. De lande, der i løbet af 1956–57 oplevede en forringelse af deres dollarreserve, især England, men f. eks. også Danmark, foretog ikke nogen nedskæring af deres licensudstedelse over for dollarområdet, men klarede valutaproblemet gennem en almindelig kontraktiv politik med kreditstramning, højere skatter m. v. England gjorde dette for at tilvejebringe forudsætningerne for en overgang til konvertibiliteten og havde dermed allerede givet afkald på at føre en selvstændig konjunkturpolitik af samme art som tidligere (som f. eks. i 1953–54, da det forrige amerikanske konjunkturtilbageslag blev uden virkninger for Vesteuropas økonomi, fordi England sammen med Frankrig førte en målbevidst ekspansiv politik, der satte hensynet til en voksende produktion, beskæftigelse og levestandard over risikoen for en midlertidig svækkelse af guld- og dollarreserverne).

Der er to omstændigheder, der tværtimod gør det troligt, at de vesteuropæiske landes økonomiske politik i de kommende år vil få et mere ekspansivt præg end i 1956–58. Dels er de ganske ekstraordinære forhold, der gjorde sig gældende i denne periode – Suez-krisen og tillidskrisen omkring sterling i efteråret 1957 – overstået og Vesteuropas og sterlingområdets dollarreserver atter inde i en stød vækst, og dels forekommer det sandsynligt, at et egentligt internationalt penge- og kapitalmarked vil opstå. Sker dette, vil de vesteuropæiske lande kunne styrke deres dollarreserver ved at optage kreditter i U. S. A., Vesttyskland, Schweiz eller andre europæiske lande med betydelige dollarbeholdninger – kreditter af langfristet eller kortfristet karakter alt efter som et betalingsbalanceunderskud regnes for at være af strukturel eller mere forbigående karakter. Hermed ville man da være i en situation, der mere ligner tilstanden for første verdenskrig end situationen i perioden 1914–58. For Vesttysklands vedkommende er det gennem myndighedernes politik – senest forbundsbankens grandiose kredittilbud til Frankrig i de sidste dage af december 1958 – åbenlyst, at

man er indstillet på at hjælpe det øvrige Vesteuropa med at imødegå depressive virkninger på nabolandenes økonomi af det tyske valutaoverskud.

EPUs OPHÆVELSE

Med de vesteuropæiske landes overgang til dollarkonvertibilitet blev Den europæiske Betalingsunion (EPU) ophævet. Denne union har i sin eksistensperiode siden midten af 1950 været af stor betydning, især ved at gøre det lettere at frigøre handelen mellem de vesteuropæiske lande for den bilaterale (tosidige) karakter, som den havde haft i de første efterkrigsår. Denne betydning har været knyttet dels til den clearing mellem de forskellige valutaer, der er foregået i EPU, dels til den automatiske kreditordning, der har eksisteret. Fra starten kunne medlemslandene trække på unionen mod relativt beskedne indbetalinger i guld eller dollars; senere er reglerne blevet strammet, og i de senere år krævedes 75 % dollardækning ved træk på unionen.

Unionens betydning for samhandelen illustreres måske bedst derigennem, at flere af dens førende medlemslande, således bl. a. England, Vesttyskland, Frankrig, Italien og Holland, snart har stået i debet, snart i kredit. Unionens eksistens har betydet, at lande, der midlertidigt havde underskud i betalingerne over for Vesteuropa, ikke behøvede at skride til så drastiske modforholdsregler i form af en almindelig efterspørgselsdæmpende politik, som de ellers ville være tvunget til, og EPU har derfor været med til at skabe baggrund for den meget betydelige økonomiske vækst, der har kendetegnet Vesteuropa igennem hele perioden op til 1957.

SANERING AF FRANKRIGS ØKONOMI

Med de begivenheder, der er sket i Frankrig omkring årsskiftet, træder det nu tydeligt frem, at der efter den parlamentariske omvæltning i maj 1958 ikke blot indtraf en ændring i fransk udenrigspolitik og i selve demokratiets former, men at også *den økonomiske politik* er ændret – fra et stærkt restriktionsagtigt og planøkonomisk til et overvejende liberalistisk præg.

I perioden fra 1955 til maj 1958 forsøgte man fra de skiftende regeringers side at bekæmpe den kraftige konjunkturopgangs betalingsbalanceforringende virkninger gennem et netværk af specielle indgreb – først indførelsen af en serie indviklede statstilskud til nedbringelsen af en række detailpriser for at holde lønniveauet i skak og bevare konkurrenceevnen over for udlandet, og derefter, da dette alligevel ikke lykkedes, indførelsen af udstrakte eksportsubsidier for de fleste varegrupper; endelig, da heller ikke

dette var nok til at løse betalingsbalanceproblemet, suspenderedes liberaliseringen af importen fra OEEC-landene fuldstændigt i juni 1957.

Da de Gaulle dannede regering i foråret 1958, var administrationen netop ved at lægge sidste hånd på importbevillingsplanen for 2. halvår 1958. I overensstemmelse med den afgåede regerings synspunkter gik planen ikke ud på den genindførelse af liberaliseringen, som Frankrig havde forpligtet sig til ved dens suspension et år før, men indebar tværtimod en drastisk nedskæring af licensudstedelsen. En af den nye finansminister Pinays første handlinger blev (som omtalt i Økonomi og Politik 1957, nr. 1) at forkaste denne plan og udarbejde en ny, hvorefter licenserne omtrent opretholdtes på samme niveau som i 1. halvår. Allerede ved denne lejlighed viste Pinay sin modstand mod de protektionistiske retninger, men om nogen egentlig liberalistisk foranstaltning var der naturligvis ikke tale; forudsætningerne herfor var endnu ikke tilvejebragt.

Indtil december 1958 herskede der stor uvished om, hvilken økonomisk politik regeringen ville slå ind på. Frankrig stod over for at skulle tage det første skridt til virkeliggørelsen af det europæiske fællesmarked den 1. januar 1959 – indebærende toldnedsættelser på 10 % og forhøjelse af importkontingenter over for fællesmarkedslandene –, og man havde stadig forpligtelsen til at genindføre liberaliseringen over for OEEC-landene hængende over hovedet. Samtidig havde landet vedvarende et betragteligt underskud på betalingsbalancen; dette dækkedes ganske vist for øjeblikket gennem en tilbagestrømning af kapital, som under de foregående års mistillid til francen var blevet skjult i udlandet, men en sådan kapitaltilførsel kunne man ikke gøre regning på i længden.

Et sagkyndigt udvalg, nedsat af regeringen med departementschef *Jacques Rueff* som formand, afgav i begyndelsen af december betænkning indeholdende en vidtgående plan til sanering af fransk økonomi. Denne plan blev holdt strengt hemmelig og offentliggjordes først ved nytår. De foranstaltninger, der så overraskende sattes i værk mellem jul og nytår, er næsten identiske med Rueff-udvalgets plan, og betydningen af dette udvalgsarbejde vil muligvis til sin tid kunne sammenlignes med den skelsættende udvalgsrapport, hvormed professor Erhard og hans medarbejdere 10 år tidligere lagde grunden til den økonomiske reform i Vesttyskland.

Udvalgsrapporten slutter med følgende betragtninger:

»Gennemførelsen af denne plan vil være vanskelig, da den berører talrige interesser og vil støde på heftig modstand. Vi har alligevel udarbejdet planen ud fra den overbevisning, at vort land ikke har andet valg end at gennemføre en fuldstændig økonomisk sanering, der kan hidføre en varig stabilitet, eller at vende tilbage til et kaos, hvorunder alle valutareserver vil udtømmes. Næsten alle vore nabolande har formået at løse deres finan-

sielle problemer. Vi kan ikke affinde os med den tanke, at alene Frankrig skulle være ude af stand til at løse sine problemer. Vor plan er et uløseligt hele; visse enkeltheder kan ændres, men planen kan ikke sættes i værk brudstykkevis; man kan ikke nøjes med en halv genopbygning af en sammenstyrtende bygning. Planen vil kun lykkes, såfremt landet forstår, at ingen anden udvej gives[1]).«

Antoine Pinay gik fuldt ind for planen og opnåede i løbet af december måned, hvad der ikke nogensinde tidligere er sket: at få de Gaulle til at tage afgørende stilling til den økonomiske politik (det var således ikke sket i de Gaulles tidligere regeringsperiode i midten af 1940'erne, da statsbudgettet viste voldsomt underskud og inflationen tog fart).

De afgørende beslutninger blev taget på et kabinetsmøde, der begyndte den 26. december om eftermiddagen og sluttede den følgende nat. Under debatten truede socialisterne med at udtræde af regeringen, og landbrugsministeren og andre ministre repræsenterende landbefolkningen strittede imod de byrder, som planen pålagde landbruget; men til slut vandt Pinay regeringens enstemmige tilslutning.

Hovedpunkterne i saneringen er følgende:

1. Francen nedskæres med 15 %, ensbetydende med en forhøjelse af kurserne på udenlandsk valuta med 17½%. Samtidig gøres francen konvertibel over for dollar.

2. Foruden at gennemføre toldnedsættelserne og importkontingentforhøjelserne over for medlemmerne af fællesmarkedet i overensstemmelse med Romtraktatens regler liberaliseredes 90 % af importen fra OEEC-landene – en højere liberaliseringsgrad end nogensinde tidligere i efterkrigsperioden – og 50 % af importen på dollarområdet. Endvidere nedsættes de fleste toldsatser over for alle lande med 1/10.

3. Hvis fagministrenes budgetforslag for 1959 var blevet fulgt, ville statens finansieringsbehov (d. v. s. det beløb, staten måtte hente på lånemarkedet eller trække i kreditter hos bankerne for at dække det beløb, hvormed statens udbetalinger oversteg indbetalingerne) være blevet 1200 milliarder francs – efter den nye kurs svarende til 17 milliarder kr. – mod ca. 600 mld. francs i 1958. Dette ville have været en stærk ekspansiv impuls til den franske økonomi og sandsynligvis have medført en yderligere belastning af betalingsbalancen. Gennem besparelser og nye skatter blev finansieringsbehovet for 1959 skåret ned til knap 600 milliarder francs.

Besparelserne består væsentligst i ophævelse af en mængde statstilskud til nedbringelse af forbrugerpriserne og til landbrugerne samt i nedbringelse af statsvirksomhedernes underskud. Det drejer sig om afskaffelse af subsidierne for kul, brød, chokolade, ris og mælk og forhøjelse af statsbaner-

[1]) Citeret efter Neue Zürcher Zeitung 31. dec. 1958.

Det franske Statsbudget.

	Mld. francs		
	1957 (regnskab)	1958 (skøn)	1959 (budget)
Civile drifts- og anlægsudgifter samt gældsafdrag	3037	3459	3722
Militær- og krigsskadesudgifter	1584	1610	1749
Udlån og tilskud til boligbyggeri og andre investeringer m.v.	466	462	718
Udgifter i alt	5087	5531	6189
Indtægter	4130	4931	5602
Finansieringsbehov	957	600	587

nes og postvæsenets takster samt øgede kontingenter til socialforsikringerne. Alt ialt reduceres statens udgifter til subventioner til det halve eller med 170 mld. francs.

309 mld. francs skaffes gennem skatteforhøjelser, der omfatter aktieselskabsskatterne, den personlige indkomstskat og tobaks- og vinafgifterne.

4. Pris- og lønpolitikken ændres, idet man afskaffer den automatiske lønregulering efter pristallet, som var gældende for store grupper af arbejdere og funktionærer, og ophæver de indeksklausuler, der knyttede prisfastsættelsen på adskillige landbrugsvarer til pristallet. Derimod bevares pristalsreguleringen af den lovmæssige fastsatte minimumsløn, som imidlertid kun har direkte betydning for 5 % af de franske arbejdere. De meget lave huslejer, der gælder i ejendomme opført før 1948, forhøjes fremtidig med 5–25 % hvert halve år. Pristallet påregnes at ville stige omkring 5 % som følge af devalueringen, nedskæringen af subsidierne og husleje-, takst- og afgiftsforhøjelserne, og i det store og hele går regeringens politik ud på, at prisforhøjelserne skal bæres af lønmodtagerne, uden at lønningerne sættes i vejret. Det er dermed udelukkende *forbruget,* som man tilsigter at få nedbragt, mens investeringerne skal opretholdes, bl. a. gennem de forhøjede statsudlån og -tilskud til investeringsvirksomhed, der fremgår af ovenstående tabel over statsbudgettet.

På baggrund af saneringsforanstaltningerne har den franske regering opnået »beredskabskreditter« i en række europæiske centralbanker og en gruppe private U. S. A.-banker, på hvilke den kan trække i tilfælde af midlertidige valutavanskeligheder. Det drejer sig formentlig ialt om ca. 450 mill. francs (3 mld. kr.).

Uden al tvivl drejer det sig her om de mest gennemgribende økonomiske indgreb, der er foretaget siden krigen, og man skal tilbage til Poincarés økonomiske sanering i slutningen af 1920'erne for at finde et sidestykke dertil. Og de liberalistiske foranstaltninger over for importen bryder med en århundredgammel protektionistisk tradition i Frankrig; illustrerende for,

i hvilket omfang man har tilladt sig at handle på tværs af de forskellige interessegruppers synspunkter, er det, at 90 procent-liberaliseringslisten blev offentliggjort uden nogen forudgående forhandling med erhvervene.

Interessegrupperne har naturligvis rejst protester, men til uroligheder i form af strejker, tilbageholdelse af fødevareleverancer eller lignende aktioner er det endnu ikke kommet, og organisationernes politiske indflydelse synes at være så svækket, at det forekommer meget tvivlsomt, om de skulle kunne slå saneringsbestræbelserne i stykker.

Franske konjunkturtal (sæsonudjævnede).

	Mængdeindeks for detail-omsætningen i ikke-fødevare-brancher	Produktions-indeks for industrien[1]	Indeks for antal beskæftigede i by-erhverv[2] (ultimo)
	1950 = 100	1952 = 100	1954 = 100
3. kvartal 1957	173	146	105,7
4. – –	165	152	106,2
1. – 1958	164	157	106,4
2. – –	165	157	106,1
3. – –	162	154	105,5
4. – –	..	154	104,7

Kilde: »Études et Conjoncture« januar 1959 og »Bulletin mensuelle« februar 1959
[1] Incl. minedrift, gas- og elværker.
[2] Excl. offentlig administration og husmedhjælp.
Anm. Tal for tidligere perioder, se Økonomi og Politik 1958, nr. 1, side 82–84.

Den standsning af den franske konjunkturopgang, der indtrådte i foråret 1958, er i 2. halvår slået over i direkte nedgangstendenser. Den samlede beskæftigelse og industriproduktionen er gået svagt nedad, og befolkningens forbrug er faldet en del fra efteråret 1957 til efteråret 1958. Selv investeringsaktiviteten, der vedblev at stige helt frem til sommeren 1958, har i efteråret været faldende, og industrivirksomhederne venter dalende produktion i de kommende måneder.

Franske industrivirksomheders forventninger om produktionsudviklingen.

	Andel af virksomhederne, der venter, at produktionen vil:		
	gå op	gå ned	være konstant
	pct.	pct.	pct.
Udspurgt i juni 1958 om udviklingen i efteråret	23	24	53
Udspurgt i november 1958 om udviklingen i kommende 6 måneder	15	44	41

Kilde: »Étude et Conjoncture« januar 1959.

Konjunkturvækkelsen har sat sig tydelige spor i udenrigshandelsstatistikken for oktober kvartal, hvor eksportmængden for første gang blev højere end i tilsvarende kvartal året før, og importoverskuddet blev mindre end i noget andet kvartal i de sidste tre år.

Pris- og lønniveauet har været omtrent konstant siden forsommeren 1958.

KONJUNKTURUDVIKLINGEN

Konjunkturforløbet i de seneste måneder kan sammenfattes således:

England: Regeringens ekspansive foranstaltninger har haft en hurtigere og kraftigere virkning end almindeligt ventet. Især har afbetalingsrestriktionernes ophør i september–oktober ført til en betydelig vækst i forbrugernes indkøb af varige artikler til benyttelse i hjemmet – møbler, elektriske husholdningsapparater, køleskabe o. s. v. – og detailomsætningsindekset har i oktober kvartal ligget 5 % højere end et år før, mens der tidligere på året 1958 kun var uvæsentlig fremgang at spore. Man må vist antage, at konjunkturnedgangen i England nu er bragt til standsning. I det nye budget ventes skattenedsættelser, som formentlig – da der måske bliver udskrevet underhusvalg til foråret – vil blive klækkelige. Hertil kommer, at investeringerne i de nationaliserede virksomheder vil vokse, og at nedgangen i eksporten ikke mere er så kraftig som i de tre første kvartaler af 1958. Det forekommer derfor ikke usandsynligt, at der i løbet af 1959 vil begynde en opgangskonjunktur i England.

Vesttyskland: Der er stadig støt fremgang i den samlede produktion og beskæftigelse, idet især boligbyggeriet, det offentlige byggeri, produktionen af personbiler og varige forbrugsartikler til benyttelse i hjemmet samt en række tjenesteydende erhverv viser fremgang. Derimod frembyder kul- og stålproduktionen og tekstilindustrien stadig billedet af stagnation. Importen af færdige industrivarer stiger stadig voldsomt og udøver en betragtelig ekspansiv virkning på konjunkturforløbet i de omgivende vesteuropæiske landes industri.

Italien, Holland, Finland og Danmark: Efter tilbagegang i begyndelsen af 1958 er konjunkturen nu opadgående, stærkest i Danmark. Betydelige overskud på betalingsbalancen har bidraget til, at den økonomiske politik er blevet lempet i 1958; i Finland regner man således med et overskud på vare- og tjenestebalancen på ca. 20 milliarder finmark (ca. 450 mill. kr.) mod et lille underskud året før.

Belgien, Sverige og Norge: Disse lande er præget af nedadgående konjunkturer, idet deres eksport af råstoffer som malm, kul, jern og metaller, træ og papirmasse er ramt af betydelige afsætningsvanskeligheder. Hensynet til betalingsbalancen forhindrer myndighederne i at gennemføre ekspan-

sive foranstaltninger af større omfang; dette gælder især Norge, som på grund af fragtraternes nedgang og en voksende nettoimport af skibe fik et underskud på vare- og tjenestebalancen på 1300 mill. kr. i 1958 (mod et lille overskud året før), men også i Sverige og Belgien giver betalingsbalancen anledning til bekymring.

Østrig og Schweiz: I disse lande råder økonomisk stagnation. Eksporten holder sig praktisk talt konstant, og heller ikke den indenlandske efterspørgsel er undergået større ændringer. Det relativt høje produktions- og beskæftigelsesniveau fra de forrige år er imidlertid opretholdt, og egentlige depressionstendenser synes ikke at gøre sig gældende.

Udsigterne for Vesteuropa i 1959: Med overhåndtagende sandsynlighed for opadgående konjunkturer i de to mest betydende lande – England og Vesttyskland – og med stærke opgangstendenser i en række af de mindre

Amerikanske konjunkturtal.

	Pristal, 1947-49 = 100			Industriproduktion 1947-49 = 100	Bygge- og anlægsvirksomhed[2] Mld. $		Arbejdsmarked			Detailomsætning[1] Mld. $	Udenrigshandel[6]		Personlige indkomster[7] Mld. $	Bruttonationalprodukt[7] Mld. $
	Engrospriser		Detailpriser		I alt	Boligbyggeri	Beskæftigede[3] Mill.	Arbejdsløshed[4] Mill.	Arbejdsløn[5] Cents		Import Mill. $	Eksport Mill. $		
	Samlet indeks	Landbrugsvarer												
1953.....	110	97	114	134	1,57	0,65	49,7	1,5	177	14,2	898	989	288	365
1954.....	110	96	115	125	1,72	0,78	48,4	3,2	181	14,2	853	1059	290	363
1955.....	111	90	115	139	2,05	0,92	50,1	2,7	188	15,5	944	1179	310	398
1956.....	114	89	117	143	2,63	1,07	51,8	2,6	198	16,0	1043	1432	330	419
1957.....	118	91	120	143	2,68	1,09	52,2	2,9	207	16,7	1077	1606	348	440
1958.....	119	95	124	134	..	..	50,5	4,7	213	16,6	..	..	354	438
1. kvt. 1957	117	89	119	146	2,51	0,93	..	3,1	205	16,4	1079	1683	342	436
2. kvt. –	117	91	120	143	3,13	1,22	..	2,9	206	16,6	1054	1698	348	441
3. kvt. –	118	92	121	144	2,76	1,21	52,5	2,7	207	16,9	1066	1478	352	446
4. kvt. –	118	92	121	139	2,32	0,95	52,5	3,0	210	16,7	1109	1566	350	439
1. kvt. 1958	119	97	123	130	2,25	0,86	50,0	5,0	211	16,3	1044	1349	348	427
2. kvt. –	119	97	124	129	3,37	1,32	50,0	5,2	212	16,5	1040	1395	351	430
3. kvt. –	119	94	124	136	3,43	1,49	50,7	4,7	213	16,7	1041	1258	359	440
4. kvt. –	119	92	124	140	2,73	1,26	51,4	3,9	217	17,1	..	1385	360	453
Okt. –	119	92	124	138	3,31	1,60	51,1	3,8	214	16,9	1153	1403	358	..
Nov. –	119	92	124	141	2,59	1,21	51,4	3,8	217	17,0	1085	1393	361	..
Dec. –	119	91	124	142	2,28	0,98	51,9	4,1	219	17,6	..	1359	360	..
Jan. 1959	120	92	..	143	..	..	50,3	4,7	219	17,6	..	..	362	..

Kilde: »Survey of Current Business«, udg. af U.S. Department of Commerce.
Tallene refererer til måneder eller til gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder.

[1] Sæsonudjævnet. [2] Værdien af nye bygge- og anlægskontrakter. Til og med 1955 omfatter tallene 37 østlige stater, fra 1956 48 stater; tallene for 1956 for de 37 østlige stater var: ialt 2,05, boligbyggeri 0,84. [3] Antal lønmodtagere uden for landbruget ifl. Dept. of Labor. [4] Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1954; mindre ændringer fra januar 1957. [5] Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [6] Specialhandel. Eksporten omfatter ikke militære gaveydelser. [7] Udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til helårsbasis.

lande forekommer det sandsynligst, at et almindeligt vesteuropæisk konjunkturopsving vil tage sin begyndelse i løbet af året 1959, og at også de lande, der i øjeblikket er præget af stagnerende eller svagt nedadgående konjunkturer, efterhånden vil blive trukket med i opgangen, når afsætningsvilkårene for deres eksport bliver forbedret.

U. S. A.: Konjunkturopgangen er fortsat i de senere måneder, omend måske i et noget langsommere tempo. Industriproduktionen har knap nået niveauet fra før nedgangen, men det samlede nationalprodukt synes at have indhentet tilbagegangen fra efteråret 1957 til foråret 1958, idet aktiviteten i en række tjenesteydende erhverv samt i bygge- og anlægsvirksomheden nu ligger højere end i sommeren 1957. Arbejdsløsheden ligger fortsat på et højt niveau. Regeringen og centralbanksystemet synes ikke at ville føre en mere ekspansiv økonomisk politik, der kunne skabe fuld beskæftigelse, men er indstillet på at bekæmpe pris- og lønstigningerne gennem en tilbageholdende politik med et balanceret unionsbudget og noget strammere kreditpolitik end den, der herskede under nedgangskonjunkturen. Efter den store valgsejr bliver det imidlertid den demokratiske oppositions synspunkter, der bliver afgørende for den økonomiske politiks udformning, og demokraterne synes åbenbart indstillet på en mere ekspansiv linie.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1]

I løbet af 1958 skabtes der forudsætninger for en ny almindelig opgang i produktion og beskæftigelse. En væsentlig påvirkning udgik fra bygge- og anlægsvirksomheden, der kom sent i gang efter den langvarige vinter, men hvor aktiviteten i forårs- og sommermånederne nåede op på et højt niveau og direkte og indirekte var en medvirkende årsag til den efterfølgende opgang i industriproduktionen. Af andre faktorer, der har spillet en rolle, kan nævnes den betydelige prisopgang for landbrugsvarer, der indtrådte i årets sidste halvdel og gav landbruget stigende indkomster. Indkomstudviklingen påvirkedes også af visse lønforbedringer i byerhvervene ved de nye overenskomster i foråret og af de betydelige lønforhøjelser for statstjenestemændene, der fra omkring midten af året kom til udbetaling med tilbagevirkende kraft fra 1. april. For 1958 under ét sammenlignet med 1957 udgør stigningen i bruttonationalindkomsten næppe mere end et par procent mod 6–7 % fra 1956 til 1957, men af de mere betydende erhverv er det formentlig kun skibsfarten, der ikke har deltaget i indtægtsopgangen i andet halvår 1958.

Hvad *forbruget* angår, viser indekset for detailomsætningen en stigning fra 1957 til 1958 på 3 %. Bortset fra normale sæsonvariationer synes omsætningen i detailhandelen at have ligget en smule højere i første halvår 1958 end i andet halvår 1957, men fremgangen lå i hovedsagen i nærings- og nydelsesmiddelbranchen, medens handelen med beklædning og de fleste andre detailhandelsbrancher havde faldende omsætning. I andet halvår havde forbrugsstigningen derimod en generel karakter, idet den også omfattede beklædningsbranchen og en række af de andre brancher, der indgår i indekset for detailhandelsomsætningen, især forretninger, der sælger varige forbrugsgoder. Salget af fjernsynsapparater gjorde et nyt spring opad, idet der i 1958 tilmeldtes over 100.000 nye fjernseere mod knap 70.000 i 1957. Stigningen i salget af almindelige personautomobiler (der ikke indgår i detailomsætningsindekset) var mere beskeden. Antallet af indregistrerede nye personautomobiler udgjorde 35.000 eller knap 7 % flere end i 1957, men stigningen i værdien var noget stærkere på grund af en forskydning fra de helt små til noget større vogne. Desuden steg salget af kombinerede vare- og personvogne stærkt.

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

Om omfanget af *investeringerne* i 1958 foreligger der ikke hidtil oplysninger, der tillader helt sikre slutninger. De offentlige investeringsbudgetter tyder på, at der på disse områder er sat flere projekter i gang i 1958 end i 1957, og statistikken over det påbegyndte nybyggeri i de tre første kvartaler viser stigning for såvel beboelsesejendomme som for fabrikker og værksteder og kontor- og butiksejendomme, medens det modsatte har været tilfældet for avlsbygninger til landbruget. Hvad angår investeringerne i maskiner og værktøj, kan de i hvert fald næppe antages at have været større end i 1957, og alt i alt kan man måske regne med, at de samlede investeringer i bygninger, anlæg, maskiner og transportmidler har været af en lignende størrelse som i 1957. Om lagerinvesteringerne vides, at der i første halvår skete en vis formindskelse af lagerbeholdningerne af råstoffer, og at tendensen i de følgende måneder gik i modsat retning, men der mangler foreløbig materiale til at afgøre, om råstoflagrene og lagrene i det hele taget var større eller mindre ved udgangen end ved begyndelsen af 1958.

Udenrigshandelen (specialhandel).

(Månedsgennemsnit i mill. kr.).

	Import	Eksport	Heraf: Landbrugs-produkter	Heraf: Industri-produkter[1])	Import-overskud
1. kvartal 1957.....	866	639	324	282	227
2. – –	739	646	327	288	93
3. – –	715	643	319	294	72
4. – –	795	732	371	326	63
1. kvartal 1958.....	751	690	351	298	61
2. – –	699	699	343	325	0
3. – –	798	682	306	343	116
4. – –	835	793	384	366	42
1956.....	751	630	339	261	121
1957.....	779	665	335	297	114
1958.....	771	716	346	333	55

[1]Inkl. kød- og mælkekonserves.

Det mest bemærkelsesværdige ved den økonomiske udvikling i det forløbne år er utvivlsomt den fortsatte stigning i *eksporten* og da navnlig eksporten af industriprodukter. Medens praktisk taget alle lande i Vesteuropa og Nordamerika i det sidste år har haft stagnerende eller faldende eksport, er Danmarks eksport ikke blot steget, men stigningen fra 1957 til 1958 var større end fra 1956 til 1957, nemlig 7.7 mod 5.5 %. Eksporten af animalske landbrugsprodukter har indbragt nøjagtigt det samme beløb som i 1957, men den samlede landbrugseksport forøgedes med ca. 3 % på

grund af en stærk stigning i eksporten af korn (maltbyg), og eksporten af industriprodukter, herunder kød- og mælkekonserves, lå 12 % højere end i 1957.

Samtidig med opgangen i beskæftigelse og produktion fra omkring midten af 1958 har der været en stærk vækst i *importen* af råstoffer og halvfabrikata, og importen som helhed har i andet halvår ligget omtrent lige så meget over som den i første halvår lå under niveauet i 1957, således at den samlede importværdi kun viser en mindre nedgang i sammenligning med det foregående år. Skønt der i årets løb indtrådte en stabilisering og i nogle tilfælde en stigning i råstofpriserne, kan man dog regne med, at opgangen i importværdien i den senere tid i overvejende grad er udtryk for en forøgelse af importmængden.

Resultatet af bevægelserne i import og eksport er en nedgang i indførselsoverskuddet fra 1364 mill. kr. i 1957 til 656 mill. kr. i 1958. På grund af denne halvering af indførselsoverskuddet var overskuddet på betalingsbalancens løbende poster trods nedgangen i indtægterne fra skibsfarten væsentlig større end i 1957, og valutabeholdningen har nået en efter danske forhold betydelig størrelse. Den kraftige vækst i valutabeholdningen har igen medført stærkt forøget likviditet og nedgang i renten og danner baggrunden for en vis lempelse af finanspolitikken.

Høstudbyttet.

(Mill. afgrødeenheder)

	1950–54 gnstl.	1955	1956	1957	1958
Hvede	2.9	2.5	2.7	2.7	2.8
Rug	3.1	1.9	2.9	3.1	3.0
Foderkorn	32.8	36.8	38.8	39.8	37.2
Korn (kærne) i alt	38.8	41.2	44.4	45.6	43.0
Bælgsæd	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Kartofler	4.2	3.1	4.4	3.7	3.2
Foderroer m.v. (rod)	26.9	23.2	31.8	27.7	28.3
Sukkerroer til fabrik (rod)	5.2	4.5	5.8	7.3	7.6
Rodfrugter (rod) i alt	36.3	30.8	42.0	38.7	39.1
Hø	7.4	8.9	5.7	8.3	10.6
Halm	10.4	10.5	10.7	9.8	9.8
Græs og grøntfoder fortæret frisk	34.6	31.9	29.9	30.8	30.9
Roetop opfodret frisk	1.6	2.2	2.4	2.5	2.6
Ensileringsafgrøder	2.7	2.4	2.6	2.8	2.9
Samlet høstudbytte	132.0	128.1	137.9	138.7	139.1

LANDBRUGET

Det samlede høstudbytte i 1958 er foreløbig beregnet til 139 mill. afgrødeenheder eller det samme som i 1957. Kærneudbyttet af kornhøsten viser en nedgang på henved 6 %, men denne nedgang er opvejet af et større høudbytte. I øvrigt er ændringerne i sammenligning med 1957 uvæsentlige. Nedgangen i kornhøstens kærneudbytte falder udelukkende på foderkorn, hvilket vil sige, at den indenlandske kraftfoderbasis for husdyrproduktionen er noget mindre i indeværende end i det foregående høstår. (Kraftfoder – korn og oliekager – indeholder relativt mere fordøjeligt renprotein end grovfoder.)

Den animalske landbrugsproduktion har ligeledes været af samme størrelse som det foregående år, men har indbragt producenterne knap 150 mill. kr., eller et par procent, mindre end i 1957. Med de højere priser, der er opnået i 2. halvår, har værdien af den animalske landbrugsproduktion i de sidste 4 måneder af året ligget højere end i de samme måneder i 1957, men den stigende tendens har i nogen grad været hæmmet af nedgangen i smørproduktionen.

Produktionen af de vigtigste animalske landbrugsprodukter.

Mill. kg	1957	1958	Stigning i pct.
Mælk	5344	5122	÷4.2
Smør	174.6	157.4	÷9.9
Ost	97.9	107.2	9.5
Æg	140.8	146.6	4.1
Okse- og kalvekød	270.2	283.4	4.9
Svinekød og flæsk	545.4	552.2	1.2
Mængdeindeks (1955 = 100)	105	105	–
Værdi, mill. kr.	6164	6027	÷2.2

Inden for kvægavlen er der foregået en vis forskydning fra den mindre rentable mælkeproduktion til den mere rentable kødproduktion. Mælkemængden er i forhold til 1957 gået tilbage med ca. 4 %, og en mindre del heraf er anvendt i smørproduktionen, der har ligget en halv snes procent lavere end det foregående år. Derimod er de senere års fremgang i osteproduktionen fortsat, ligesom der er sket en ny stigning i anvendelsen af mælk til konservering.

Den større kødproduktion er i nogen grad opnået ved en reduktion af kobesætningerne. Den samlede hornkvægbestand udgjorde ved begyndelsen af 1959 3.224.000 mod 3.151.000 et år i forvejen, men antallet af køer og kvier, som har kælvet, er gået ned fra 1.488.000 til 1.456.000 eller med et par procent.

Produktionen af flæsk og svinekød lå i 1. halvår ca. 7 % højere end i 1. halvår 1957, men for hele året blev fremgangen kun godt 1 %. Efter svinetællingen pr. 3. januar 1959 var den samlede svinebestand 5.562.000 eller 268.000 flere end ved udgangen af 1957. Antallet af søer var steget med 47.000 til 580.000.

I samme tidsrum er hønsebestanden forøget med godt 2 mill. til godt 17 mill. stk.

Eksporten af de vigtigste animalske landbrugsprodukter.

	Mængde		Værdi	
	1957 1000 stk.	1958 1000 stk.	1957 Mill. kr.	1958 Mill. kr.
Levende hornkvæg	231.3	320.8	298.2	410.9
Heraf til Vesttyskland	206.8	291.1	261.2	364.3
Levende svin (Vesttyskland)	135.5	138.1	76.0	75.9
	Mill. kg	Mill. kg		
Okse- og kalvekød	83.0	72.0	386.9	341.3
Heraf til:				
Sverige	23.1	12.7	95.5	52.2
Frankrig	7.3	1.5	39.7	7.8
Spanien	3.2	6.3	12.8	25.1
Italien	37.4	42.4	187.9	209.4
Flæsk og svinekød	249.9	246.5	1155.2	1172.8
Heraf til England	228.2	221.5	1054.9	1059.8
Smør	117.5	114.7	683.3	526.4
Heraf til:				
England	87.1	95.7	481.2	435.1
Vesttyskland	15.0	2.0	106.8	12.3
Ost	62.7	73.1	255.4	278.6
Heraf til:				
Vesttyskland	35.2	39.9	120.6	129.7
England	10.8	10.2	51.3	44.4
Æg	101.9	106.0	424.6	432.0
Heraf til:				
Vesttyskland	65.3	67.6	265.8	270.8
England	4.0	5.5	19.4	23.3
Italien	8.2	8.5	33.8	35.1

Hvad angår forskydningerne i landbrugseksportens fordeling på aftagerlande henvises til ovenstående tabel. Det skal kun tilføjes, at det indenlandske forbrug af animalske landbrugsprodukter viser til dels meget betydelige stigninger i sammenligning med 1957. Smørforbruget er steget fra 45 til 61 mill. kg, hvilket bl. a. står i forbindelse med salget af smør fra kølehuslagre til stærkt reduceret pris.

INDUSTRIEN

Om udviklingen af industriproduktionen i 1958 og om baggrunden for den stigning, der har fundet sted i 2. halvår, er der gjort nogle bemærkninger i indledningen. Nedenstående tabel belyser udviklingen i de enkelte industrigrene. Det fremgår heraf, at de eneste grupper, hvor produktionen i oktober kvartal lå lavere end i samme kvartal 1957, var tekstilindustrien og transportmiddelindustrien. Hvad tekstilindustrien angår, må det dog nævnes, at produktionen i december måned lå over produktionen det foregående år. Inden for transportmiddelindustrien har automobilfabrikkerne haft større produktion end i 1957 og cykelfabrikkerne mindre produktion. Det er imidlertid skibsværfterne, der er dominerende i denne gren af industrien, og skibsværfternes produktion har siden foråret 1958 haft en faldende tendens. Produktionen ligger dog fremdeles på et højt niveau. Ordrebestanden svarer for værfterne som helhed til et par års produktion, men tilgangen af nye ordrer er i løbet af 1958 næsten ophørt.

Industriproduktionen.

(Procentvis forandring fra det foregående år)

	1. kvt. 1958	2. kvt. 1958	3. kvt. 1958	4. kvt. 1958	1957	1958
Næringsmiddelindustri	0	0	+1	+ 7	+ 5	+ 2
Tekstilindustri	÷12	÷16	÷ 9	÷ 1	+ 8	÷10
Fodtøjs- og beklædningsindustri	÷ 7	÷10	÷ 4	+10	+ 6	÷ 3
Træindustri	+ 2	+ 1	÷ 1	+ 1	+ 8	+ 1
Papir- og grafisk industri	+ 1	+ 2	+ 2	+ 6	+ 4	+ 3
Kemisk industri	+ 2	+ 3	+ 4	+ 4	+ 3	+ 4
Sten-, ler- og glasindustri	÷15	÷14	+ 2	+ 5	+ 1	÷ 5
Jern- og metalindustri	÷ 2	÷ 2	+ 2	+ 7	+ 7	+ 2
Transportmiddelindustri	+ 6	÷ 2	÷ 4	÷ 5	+14	÷ 1
Industrien i alt	÷ 1	÷ 2	+ 1	+ 5	+ 7	+ 1
Heraf:						
Konsumvareindustri	0	÷ 1	0	+ 5	+ 7	+ 1
Produktionsmiddelindustri	÷ 3	÷ 4	0	+ 4	+ 6	0

Industrieksporten er som nævnt steget med ca. 12 % i sammenligning med 1957. Fremgangen har været særlig betydelig i industrier, hvor eksporten er af afgørende betydning for beskæftigelsen: konservesindustrien, maskinindustrien og skibsbygningsindustrien. Herudover kan specielt fremhæves, at møbeleksporten er steget fra 40 mill. kr. i 1956 til 67 mill. kr. i 1957 og 85 mill. kr. i 1958, og at tekstil- og beklædningsindustrien har fortsat det foregående års ret stærke eksportfremgang.

Eksporten af vigtige industriprodukter.

(Mill. kr.)

	1956	1957	1958	Stigning i pct. 1956–57	Stigning i pct. 1957–58
Kød- og mælkekonserves	436	562	658	29	17
Sukker	24	64	48	167	÷25
Drikkevarer	80	96	97	20	1
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	78	89	88	14	÷ 1
Kemikalier	231	249	265	8	6
Tekstil og beklædning	150	180	210	20	17
Jern- og metalvarer	247	265	249	7	÷ 6
Maskiner	1006	1072	1235	7	15
Skibe, nye	151	106	249	÷30	135

BYGGERIET

Om nybyggeriet i byer og bymæssige bebyggelser foreligger der oplysninger for de første 3 kvartaler af 1958. I denne periode blev der igangsat nybyggeri med et samlet etageareal på 2.4 mill. m², hvilket var en stigning på 8 % i sammenligning med den tilsvarende periode i 1957. På grund af den omtalte forskydning af byggesæsonen lå det fuldførte byggeri, noget over 1.7 mill. m², derimod væsentligt lavere end i 1957, nemlig ca. 18 %. Under opførelse var pr. 1. oktober 3.3 mill. m² mod 2.9 mill. m² den 1. oktober 1957.

For boligbyggeriets vedkommende blev der i tiden januar–september påbegyndt 15.750 lejligheder eller omtrent det samme antal som i den samme periode i 1957, men der blev kun fuldført 12.300 lejligheder mod 16.800. Under opførelse ved udgangen af september var i alt ca. 21.050 lejligheder mod 20.800 et år i forvejen. Ult. december var 20.800 lejligheder under opførelse, hvilket var 3.200 flere end på samme tidspunkt i 1957.

ARBEJDSLØSHEDEN

Nedgangen i landbrugets arbejdskraft, der har stået på i en årrække, fortsatte også i 1958. Antallet af faste medhjælpere i landbruget formindskedes med 6.000–8.000 eller ca. 5 % i forhold til 1957. Det må antages, at der som følge af denne nedgang har været en tilgang af arbejdskraft til byerhvervene, men derudover har også befolkningsudviklingen medført en stigning i arbejdsudbuddet i 1958. Antallet af personer mellem 20 og 60 år blev forøget med nogle få tusind, og tilvæksten i antallet af unge mellem 15 og 20 år har været ca. 15.000.

Den gennemsnitlige arbejdsløshedsprocent er på grundlag af ultimotallene for de enkelte måneder opgjort til 9.7 % mod 10.2 % i 1957. I

de første 4 måneder af 1958 lå ledigheden på et væsentligt højere niveau end året før. Hovedårsagen må antages at have været vejrforholdene, der i højere grad end i 1957 lagde hindringer i vejen for udendørsarbejde, men også de fag, hvor beskæftigelsen normalt ikke er så stærkt afhængig af vejret, havde større ledighed end i 1957.

For arbejdsmændenes og byggefagenes vedkommende indtraf der i slutningen af april et stærkt omslag i beskæftigelsessituationen; fra dette tidspunkt lå ledigheden for disse grupper gennemgående lavere end i de tilsvarende måneder i 1957. Fra dette tidspunkt har det samlede ledighedstal ligeledes ligget lavere end i 1957, og forskellen har i efteråret, målt i antallet af ledige, været stigende fra måned til måned.

BETALINGSBALANCE OG VALUTASTILLING

Overskuddet på betalingsbalancens løbende poster har i de første 3 kvartaler af 1958 efter den foreløbige opgørelse udgjort i alt 627 mill. kr., der fordeler sig med 90 mill. kr. på handelsbalancen, 325 mill. kr. på søtransport, 136 mill. kr. på rejser og 76 mill. kr. på andre vare- og tjenesteposter. I sammenligning med den tilsvarende periode i 1957 er handelsbalancen forbedret med over 600 mill. kr., medens nettoindtægten af søtransport er formindsket med en trediedel. Denne nedgang opvejes dog omtrent af en stigning i indtægten på de øvrige »usynlige« poster, hvoraf den vigtigste er »rejser«. Den stærkt forøgede nettoindtægt på denne post skyldes for hovedpartens vedkommende højere indtægter fra udenlandske turister og andre rejsende. Samtidig viser danske rejsendes udgifter i udlandet en mindre nedgang.

Den danske handelsflådes indsejling i udenrigsfart, ekskl. farten fra udenlandske til danske havne, er for de første tre kvartaler anslået til netto 535 mill. kr. (forskellen mellem en bruttofragt på 1.110 mill. kr. og udgifter på 575 mill. kr.), hvilket var 215 mill. kr. mindre end i samme tidsrum i 1957, men samtidig er nettoudgiften til udenlandske

Vare- og tjenestebalancen.

(Mill. kr.)

Indtægter eller udgifter netto vedrørende:	1957	1. kvt. 1958	2. kvt. 1958	3. kvt. 1958	Jan.–sept. 1958	Jan.–sept. 1957
Vareindførsel og -udførsel (f.o.b.)	÷461	25	190	÷125	90	÷518
Søtransport	621	120	115	90	325	485
Rejser	70	20	35	81	136	39
Øvrige vare- og tjenesteposter	63	21	28	27	76	37
Varer og tjenester i alt	293	186	368	73	627	43

skibe formindsket med 45 mill. kr. Nedgangen i fragtratetallet ophørte i begyndelsen af 1958, og det har siden vist en svagt stigende tendens. Med 1955 som basisår er det for december beregnet til 77 mod 80 i december 1957 og i gennemsnit for 1958 til 74 mod 99 for 1957. Fragtratetallet er imidlertid udelukkende baseret på den aktuelle notering af trampfartsrater for tørlastskibe og belyser således ikke bevægelserne i fragtniveauet for tankfart, rute- og linjefart. Det er derfor kun en del af tonnagen, hvis indtjening bevæger sig i takt med fragtratetallet. For den del, der sejler i time-charter, får en nedgang eller opgang i fragtniveauet først betydning med en vis forsinkelse, nemlig når en kontrakt er udløbet, og en ny skal sluttes.

Det bør i denne forbindelse nævnes, at den ugunstige fragtsituation ikke har medført nogen særlig stor oplægning af dansk tonnage. I gennemsnit for 1958 udgjorde den oplagte tonnage 6.6 % af den samlede tonnage (skibe over 500 BRT), og med den fortsatte forøgelse og fornyelse af den danske handelsflåde vil dette sige, at der er lige så megen (eller mere) tonnage i fart som før faldet i fragtraterne.

Valutastillingen.

(Mill. kr.)

	Konvertibel valuta	Transferabel valuta		Bilateral valuta	Diverse	Nationalbanken i alt	Forr.-bankerne	Tilsammen
		Gæld til EPU	Anden					
Juni 1957	512	÷644	÷ 4	63	÷81	÷154	107	÷ 47
Dec. –	796	÷569	÷16	29	÷73	107	245	352
Marts 1958	808	÷538	÷14	25	÷61	220	311	531
Juni –	846	÷515	3	24	÷45	313	325	638
Sept. –	1125	÷459	÷ 5	12	÷34	641	333	974
Dec. –	1205	÷452	1	1	÷27	728	432	1160

I perioden januar–september forbedredes statens og kommunernes status over for udlandet ved afdrag på langfristet gæld m. m. med 234 mill. kr., og bankernes nettotilgodehavender i udlandet forøgedes med 622 mill. kr., i alt en forbedring på 856 mill. kr. Dette beløb overstiger overskuddet på betalingsbalancens løbende poster med 229 mill. kr., der må henføres til kapitalbevægelser, d. v. s. forøgelse af gæld eller formindskelse af tilgodehavender i udlandet, i den private sektor (der må dog regnes med en betydelig fejlmargin ved den foreløbige opgørelse af vare- og tjenestebalancen). For 3. kvartal alene var den tilsvarende post 254 mill. kr., hvoraf dog ca. 35 mill. kr. repræsenterede erstatninger til danske redere fra U. S. A. for sejlads og for skibe, der gik tabt i allieret tjeneste under krigen. Det forekommer ikke usandsynligt, at der netop i juli kvartal, da

importen steg stærkt, er optaget varekreditter i et sådant omfang, at det kan forklare en gældsættelse til udlandet på et par hundrede millioner kr. eller dog en væsentlig del deraf. Sådanne varekreditter afvikles normalt igen i løbet af få måneder, og det kan tænkes, at dette har påvirket tilvæksten i valutabeholdningen i årets sidste kvartal, der androg 186 mill. kr. mod 336 mill. kr. i juli kvartal, medens der samtidig blev afdraget 55 mill. kr. på den offentlige langfristede gæld. Herom kan dog intet vides, før der foreligger en opgørelse over betalingsbalancen også for oktober kvartal. I oktober kvartal var indførselsoverskuddet mindre end halvt så stort som i juli kvartal, og handelsbalancen (forskellen mellem f. o. b. – værdien af indførslen og udførslen) var formentlig igen positiv. På den anden side må det antages, at overskuddet på de »usynlige« poster var mindre end i juli kvartal, bl. a. på grund af en sæsonmæssig nedgang i nettoindtægten fra turisttrafikken.

Ved udgangen af 1958 androg bankernes samlede valutatilgodehavender netto 1.160 mill. kr., 800 mill. kr. mere end i december 1957 og en forbedring på ca. 1.200 mill. kr. i sammenligning med juni 1957. Ved denne opgørelse er fradraget visse gældsposter, som ikke er af kortfristet karakter, først og fremmest gælden til EPU. Bankernes *kortfristede* nettotilgodehavender i udlandet udgjorde derfor i virkeligheden ca. 1.6 milliard kr., og lægges hertil den reserve, der ligger i nationalbankens guldbeholdning, med den nuværende guldpris ca. 200 mill. kr., kommer man op på i alt ca. 1.8 milliarder kr. Dette er en tredobling i sammenligning med maj 1957, da den valutariske likviditet nåede et minimum.

Den 29. december fulgte Danmark de fleste vesteuropæiske lande og gjorde valutaen konvertibel til U. S. A.-dollars for alle »valutaudlændinge«. Herved er forskellen mellem »konvertibel« og »transferabel« valuta i ovenstående tabel bortfaldet. I øvrigt medfører overgangen til konvertibilitet ingen ændringer i de gældende regler om hjemførsel af valuta eller i restriktionerne på kapitaloverførsler.

Med indførelsen af valutakonvertibilitet er EPU som forudsat i den pågældende overenskomst blevet ophævet og erstattet med Den europæiske Betalingsoverenskomst (European Monetary Agreement, forkortet EMA). Danmarks gæld til EPU androg ult. december ca. 450 mill. kr., hvoraf knap 300 mill. kr. er konsolideret ved aftaler med kreditorlandene og afdrages regelmæssigt over en kortere årrække, og efter ophævelsen af EPU skal den resterende gæld afdrages over 3 år. Til EMA er knyttet en fond på 600 mill. dollars, hvoraf der efter ansøgning kan ydes medlemslandene korte lån med en afdragsperiode af højst 2 år. I EMA er der derimod ikke tale om nogen automatisk kreditydelse som i EPU, hvor en underskudssaldo ved de månedlige opgørelser udlignedes ved betaling af 75 %

af beløbet i guld eller dollars og for de resterende 25 % ved en kredit fra unionen. Det kan tilføjes, at Danmarks bidrag til den nye fond er fastsat til højst 12 mill. dollars.

Uanset den store valutalikviditet har folketinget i december gennemført en lov om optagelse af statslån i udlandet. Det drejer sig om i alt ca. 280 mill. kr. (40 mill. dollars), hvoraf ca. 130 mill. kr. ydes af Den internationale Genopbygningsbank og resten skaffes til veje ved emission i New York. Provenuet er bestemt til at dække valutaudgifterne ved udbygningen af el-værkerne og anskaffelse af diesellokomotiver til DSB.

PENGE- OG KAPITALMARKED

Indadtil har valutatilstrømningen medført en stærk forøgelse af samfundets likviditet. Overfor en stigning i nationalbankens valutabeholdning i 1958 på ca. 600 mill. kr. står en forøgelse af »pengeforsyningen« (nationalbankens seddelomløb, folioindskud og indlånsbeviser) af en lignende størrelse. Bestræbelserne for at regulere kursudviklingen på obligationsmarkedet har bevirket betydelige svingninger i nationalbankens fondsbeholdning i årets løb, men nettoresultatet fra begyndelsen til slutningen af året var en uvæsentlig stigning. Det samme gælder statens gæld til nationalbanken.

Mill. kr.	Dec. 1957	Marts 1958	Juni 1958	Sept. 1958	Okt. 1958	Nov. 1958	Dec. 1958	Jan. 1959
Nationalbanken								
Udl. tilgodeh., netto	107	220	313	641	591	608	728	724
Nettotilgodeh. hos staten	2138	2173	2284	2033	2205	2269	2157	2204
Obligationer og aktier	491	374	335	454	493	517	525	486
Seddelomløb	2432	2327	2367	2311	2410	2451	2642	2496
Indlån på folio	369	411	455[1]	284	300	322	340	328
Indlånsbeviser	–	–	–	684	539	593	524	625
»Pengeforsyningen«	2801	2738	2822	3279	3249	3366	3506	3449
Forretningsbankerne								
Kassebeholdning	1004	827	889	806	844	852	1085	
Udl. tilgodeh., netto	245	311	325	333	369	456	432	
Obligationer og aktier	1338	1507	1669[1]	2384[1]	2264[1]	2342[1]	2288[1]	
Udlån i alt	6960	6858	7011	6974	7068	7148	7396	
Indlån i alt	7816	7987	8319	8619	8837	9044	9178	
De større sparekasser								
Obligationer, aktier og andelsbeviser	1407	1440	1448	1467	1456	1445	1435	
Udlån i alt	4146	4237	4353	4467	4537	4579	4566	
Indlån i alt	5451	5633	5814	5880	5945	5995	5932	

[1] Inkl. nationalbankens indlånsbeviser.

I 1958 er de private bankers og de større sparekassers indlån forøget med henholdsvis 1.350 og 500 mill. kr. (17 og 9 %), medens udlånene i såvel bankerne som sparekasserne er steget med noget over 400 mill. kr. Indlånsoverskuddet i bankerne har altså, når man betragter året under ét, udgjort omkring 900 mill. kr. Med opgangen i import og produktion har der dog i den senere tid vist sig en stigende efterspørgsel efter bankkredit, og i oktober kvartal steg udlånene procentvis lige så stærkt som indlånene. Den langt overvejende del af indlånsoverskuddet i bankerne er anbragt i værdipapirer og navnlig i nationalbankens indlånsbeviser. Desuden er de private bankers valutabeholdning i 1958 forøget med små 200 mill. kr.

I årets løb har pengeinstitutterne forberedt en forstærket indsats i finansieringen af håndværk, industri og byggeri. I slutningen af november stiftedes »Finansieringsinstituttet for Industri og Håndværk A/S« med en aktiekapital på 60 mill. kr., hvoraf der ved stiftelsen var indbetalt 10 %. Aktierne i det nye selskab, hvis formål er at finansiere den del af industriens og håndværkets kapitalbehov, der ikke kan tilfredsstilles gennem den sædvanlige långivning, ejes af nationalbanken, de private banker, sparekasserne, forsikringsselskaberne og industrien. Herudover har banker og sparekasser truffet foranstaltninger til delvis at overtage statens finansiering af boligbyggeriet. Provinsbankerne har vedtaget at oprette et institut, der skal yde tredjeprioritetslån i parcelhuse i provinsen, og sammen med de sociale boligselskaber vil Danske Bankers Fællesrepræsentation oprette et finansieringsinstitut for udlejningsbyggeri i hele landet og parcelhusbyggeri i hovedstaden.

I 1958 fortsatte stigningen i obligationskurserne, der var begyndt i slutningen af det foregående år, diskontoen nedsattes to gange med i alt 1 %, og bankernes ind- og udlånssatser fulgte efter, for indlånssatsernes vedkommende dog først ved den anden diskontonedsættelse i august. Kursniveauet for obligationer lå ved udgangen af 1958 ca. 12 % højere end ved udgangen af 1957. Det højeste kursniveau nåedes i august. I de følgende måneder var kurserne vigende, skønt nationalbanken støttede markedet, dels ved betydelige opkøb, dels ved gentagne nedsættelser af renten af indlånsbeviser. Nedgangen i kursniveauet androg dog kun et par procent, og i december lå markedet atter fast. Ult. december var den effektive rente af stats-, kredit- og hypotekforeningsobligationer faldet til 5 1/3–6 % mod 6 1/3–7 % et år tidligere.

Når obligationskurserne fra august havde en faldende tendens, må det ses på baggrund af den stærkt øgede tilgang af nyt materiale, som det mere fordelagtige kursniveau, der havde udviklet sig, formentlig har bidraget til at fremkalde, jfr. nedenstående oversigt, hvoraf det vil ses, at udbuddet af såvel statsobligationer som kreditforeningsobligationer steg meget stærkt i juli kvartal. For kreditforeningsobligationernes vedkommende fort-

Nettotilgangen af børsnoterede obligationer.

(Pålydende værdi i mill. kr.)

	1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.	4. kvt.	1958	1957
Indenl. statsobligat.	÷ 70	8	126	÷ 95	÷ 31	136
Kreditforen. obl.	155	146	265	312	878	499
Hypotekforen. obl.	28	32	40	41	141	89
Børsnot. obl. i øvrigt	136	41	18	1	196	125
I alt	249	227	449	259	1184	849

sattes stigningen i oktober kvartal, men det samlede udbud af obligationer faldt tilbage på niveauet i årets første halvdel.

Aktiekurserne er i løbet af 1958 steget med gennemsnitlig ca. 20 % og lå ved udgangen af året på samme niveau som før nedgangen i 1957. Stigningen har været særlig stærk for banker (næsten 30 %) og industriselskaber (ca. 25 %). Også kurserne på rederiaktier er steget lidt (6–7 %).

PRISER OG LØNNINGER

Engrosprisniveauet var gennem hele året 1958 praktisk taget uændret, men denne stabilitet dækker over betydelige bevægelser i priserne for en række varer. Priserne på korn og dermed på mel, brød og gryn samt foderstoffer lå på et væsentligt højere niveau ved udgangen af 1958 end ved udgangen af 1957. En tilsvarende sammenligning viser også prisstigning for animalske produkter med undtagelse af æg, men bortset fra okse-, kalve- og svinekød var gennemsnitsprisen lavere end i 1957, for smør således 16 % lavere. I brændselsgruppen har der været betydelige prisfald for kul og koks. Siden begyndelsen af 1957 er priserne på kul og brændselsolie gået ned med ca. 35 %, på koks ca. 25 % og på benzin ca. 10 %. Hvad angår industrielle råstoffer, har priserne på oliefrø, rågummi og kobber været stigende gennem det meste af året, medens priserne på papirmasse, råuld og jern har fortsat nedgangen. For jern og halvfabrikata heraf udgjorde prisfaldet i løbet af 1958 13–14 %. For danske varer under ét lå priserne i december 3 % højere end i december 1957, medens prisniveauet for importvarer var gået ned med 3 %.

Detailpristallet har i 1958 i første række været påvirket af stigningen i fødevarepriserne, der androg 6.4 %. Den ovenvejende del af denne stigning har fundet sted i andet halvår samtidig med opgangen i landbrugets eksportpriser. I øvrigt viser de fleste poster i husholdningsbudgettet, der ligger til grund for pristalsberegningen, større eller mindre stigninger. Den eneste nedgang af betydning forekommer i posten »brændsel og belysning« (13 %).

Særpristallet, der udarbejdes til brug ved regulering af lønninger og pensioner, er steget fra 432 i januar 1958 til 442 i januar 1959. Hverken

Detailpristallet.

	Stigning i procent for de enkelte grupper	
	Jan. 1957–jan. 1958	Jan. 1958–jan. 1959
Fødevarer	÷5.2	6.4
Klæder, fodtøj, vask	2.9	÷ 0.5
Brændsel og belysning	÷4.5	÷13.3
Anskaffelser og vedligeholdelse	1.4	1.1
Spiritus, tobak, fortæring ude	6.8	0.6
Hygiejne, kulturelle udgifter	4.3	1.2
Transport	0.3	–
Varer og tjenesteydelser i øvrigt, ekskl. bolig	0.1	2.2
Varer og tjenesteydelser ekskl. bolig tilsammen	÷0.8	1.8
Bolig	6.1	3.5
Varer og tjenesteydelser inkl. bolig tilsammen	÷0.1	1.9
Personlige skatter efter fradrag af børnetilskud	9.7	5.1
Kontingenter	9.1	1.2
I alt	1.3	2.2

i januar 1958 eller i juni var stigningen i det lønregulerende pristal tilstrækkelig til at medføre nogen ændring i dyrtidstillægget til arbejdere og tjenestemænd, men efter særpristallet for januar 1959 tilkommer der arbejdere og tjenestemænd 2 dyrtidstillægsportioner fra henholdsvis 1. marts og 1. april.

STATSFINANSERNE

Efter de oplysninger, finansminister Kampmann gav ved fremsættelsen af finanslovforslaget for 1959–60 den 20. november, regnes der for indeværende finansår med et overskud på drifts- og anlægsbudgettet på ca. 450 mill. kr., hvilket er ca. 150 mill. kr. mindre end oprindelig budgetteret og ligeledes ca. 150 mill. kr. mindre end overskuddet i 1957–58 ifølge statsregnskabet. Denne nedgang i det budgetterede overskud, der i hovedsagen skyldes den nye tjenestemandslov, bevirkede, at staten også i 1958 trods indbetalingerne på stabiliseringslånet (der føres på kapitalregnskabet) og nedgang i udlånsvirksomheden optog lån i markedet på i alt 185 mill. kr. (jfr. tabellen p. 300, hvoraf det vil ses, at afdragene på den indenlandske statsgæld dog oversteg den nystiftede gæld). Hermed skulle finansieringsbehovet for 1958–59 imidlertid også være dækket uden træk på nationalbanken eller yderligere salg af obligationer i den resterende del af finansåret.

På finanslovforslaget for 1959–60 er drifts- og anlægsudgifterne opført med 5.528 mill. kr. eller ca. 150 mill. kr. mere, end der regnes med for indeværende år, og driftsindtægterne med 5.933 mill. kr., en stigning på

godt 100 mill. kr. Overskuddet vil herefter blive ca. 400 mill. kr. eller ca. 50 mill. kr. mindre end for 1958–59.

På kapitalposterne vil der i 1959–60 indtræde betydelige ændringer, først og fremmest fordi opkrævningen af stabiliseringslånet ophører i 1959–60, hvilket bevirker, at indbetalingerne på denne konto falder fra ca. 250 til ca. 50 mill. kr. Desuden nævnte finansministeren, at tilbagebetalingen af den bundne opsparing 1951–52 ville kræve en udbetaling på ca. 200 mill. kr., og der ville derfor trods en nedgang i afdragene på statens øvrige gæld med ca. 100 mill. kr. kunne opstå et følelig behov for optagelse af nye lån. Det må dog antages, at problemet i det væsentlige har fundet sin løsning ved optagelsen af det foran nævnte udenlandske statslån og ved den gennemførte frivillige konvertering af opsparingsbeviserne med præmie- og andre statsobligationer, der blev en betydelig succes.

DEN NYE BOLIGLOVGIVNING

Det vigtigste lovgivningsarbejde i den første del af folketingsåret 1958–59 var gennemførelsen af den nye leje- og boligstøttelovgivning.

Ved den nye lejelov ophæves huslejestoppet i kommuner med under 3.000 indbyggere, og i kommuner med 3.000–20.000 indbyggere får kommunalbestyrelsen adgang til at bestemme, at det skal ophæves. I de kommuner, hvor huslejestoppet opretholdes, får ejerne af ejendomme fra før 1939 adgang til at forhøje lejen med 30 % af 1939-lejen eller 23–24 % af den gældende leje. For lejligheder, der første gang er udlejet efter 1939, men inden udgangen af 1952, gives der adgang til en mindre forhøjelse, medens lejligheder, der er taget i brug efter 1. januar 1953, ikke får nogen forhøjelse. Forhøjelsen gennemføres med halvdelen den 1. april 1959 og halvdelen den 1. april 1960.

Formålet med lejeforhøjelsen er at mindske spændingen mellem lejeniveauet i den gamle og den nye boligmasse, men regeringen og folketingets flertal har ikke ønsket, at en forhøjelse af en sådan størrelse skulle komme grundejerne til gode ud fra den betragtning, at den i så fald ville blive kapitaliseret og medføre stigende ejendomspriser. Ca. halvdelen af lejeforhøjelsen gennemføres derfor ved en forhøjelse af den kommunale grundskyld og ejendomsskyld i København, Frederiksberg og købstæderne, der overvæltes på lejerne. Når lejeforhøjelsen er fuldt gennemført, vil ca. 14 % af 1939-lejen tilfalde kommunerne, 5 % hensættes til indvendig vedligeholdelse, 5 % til udvendig vedligeholdelse, og 6 % tilfalder ejerne.

Forhøjelsen af de kommunale ejendomsskatter anslås at ville give de pågældende kommuner en merindtægt på 134 mill. kr., hvortil kommer, at købstæderne vil få yderligere ca. 18 mill. kr. til rådighed ved frigivelse af tillægsejendomsskatter, der blev indført i 1955 ved den foregående revision af huslejelovgivningen. En mindre del af provenuet beslaglægges ved en udvidelse af huslejetilskudsordningerne og ved kommunernes overta-

gelse af samtlige udgifter, der er forbundet hermed, men størstedelen af provenuet er tænkt anvendt til nedsættelse af den kommunale indkomstskat, og forslag herom er fremsat i folketinget (se p. 328). Nedsættelsen vil efter forslaget i særlig grad komme de jævnere indkomster til gode, og for lejere i ældre ejendomme med sådanne indkomster vil skattenedsættelsen kunne blive så stor, at den i det væsentlige vil opveje den del af lejestigningen, der hidrører fra forhøjelsen af grund- og ejendomsskylden. Herved begrænses lejeforhøjelsens virkninger på pristallet.

Ved den samtidige gennemførte ændring af boligstøttelovgivningen har et hovedformål været efterhånden at indskrænke statsfinansieringen af boligbyggeriet og erstatte den med statsgaranti for tredjeprioritetslån. Den direkte statsfinansiering vil dog fortsat være af betydeligt omfang, idet der i det første år vil kunne gives statslån til opførelse af i alt 10.000 lejligheder, hvorefter antallet nedsættes med 1.000 om året til 7.000. Ifølge boligminister Bundvads udtalelser ved fremsættelsen vil statens udlån efter den nye lov det første år kunne nå op på 197 mill. kr. mod 320 mill. kr. i indeværende finansår.

For statslån er der i den nye lov fastsat en lånegrænse på 94 % af anskaffelsessummen for det sociale byggeri, på 90 % for parcelhusbyggeri for de mindstbemidlede og på 85 % for private bygherrer. Disse lånegrænser, der forudsætter kommunegaranti, svarer i alt væsentligt til, hvad der hidtil har været gældende. Undergrænsen for statsgaranti er fastsat til 65 %, hvilket altså vil sige, at der ikke ydes statsgaranti for den del af lån efter kredit- og hypotekforeningslån, der måtte ligge under 65 % af ejendommens værdi. Loven forudsætter, at den private tredjeprioritetsfinansiering kan ske gennem særlige institutter, jfr. bemærkningerne p. 299. I denne forbindelse må nævnes den stærkt diskuterede bestemmelse i § 3, der bemyndiger finansministeren til at købe og sælge obligationer med henblik på at sikre stabile finansieringsvilkår for byggeriet.

I den nye lov er driftstilskuddene (m^2-tilskuddene) bevaret. De er fastsat til 8,50 kr. pr. m^2 for det sociale byggeri og 4 kr. pr. m^2 for det private byggeri, men nedsættes efterhånden for helt at bortfalde med udgangen af 1975. I reglerne om huslejetilskud er der foretaget den ændring, at der gives tilskud til børnerige familier i hele den eksisterende boligmasse, og begrebet »husstandsindkomst« afløser sygekassegrænsen som kriterium ved tildelingen af huslejetilskud. Grænsen er herefter 12.000 kr. med tillæg af 600 kr. for hvert barn. Dette beløb pristalsreguleres. For hver 100 kr. husstandens samlede skattepligtige indkomst overstiger dette beløb, reduceres huslejetilskuddet med 2 %, hvilket vil sige, at for en familie med 3 børn vil huslejetilskuddet helt bortfalde ved en indtægt af 18.000 kr.

16. 2. 1959.
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Oktober 1958

1. – Storbritannien protesterer i en note til Island mod de islandske patruljebådes gentagne forsøg på at sætte mandskab ombord i de britiske trawlere i åben sø og forbeholder sig ret til foranstaltninger, der kan hindre sådanne overgreb.

I noter til U. S. A. og Storbritannien erklærer Sovjetunionen, at formålet med den forestående konference i Genéve (se p. 225) må være en overenskomst om standsning af forsøg med kærnevåben for bestandig. – 23. Konseilspræsident de Gaulle udtaler, at Storbritannien, U. S. A. og Frankrig i maj var enige om, at målet var begrænsning af og kontrol med rustningerne, særlig hvad angår kærnevåben, og at hele spørgsmålet ville komme ind på et forkert spor, hvis standsningen af forsøgene sattes som mål. De to allierede har desværre opgivet dette standpunkt, men Frankrig har ikke ændret anskuelse, og den dag nærmer sig, da det er Frankrigs tur at afprøve kærnevåben, idet Frankrig ikke kan acceptere en kronisk underlegenhed. – 30. kritiserer Sovjetunionen, at U. S. A. og Storbritannien sammenkæder spørgsmålet om en forlængelse af den foreslåede midlertidige standsning af forsøgene med kærnevåben med nedrustningsspørgsmålet i almindelighed. Dette er et forsøg fra vestmagternes side på at skaffe sig frie hænder til når som helst at genoptage forsøgene, og vestmagternes holdning giver Sovjetunionen ret til at fortsætte sine forsøg, indtil den har gennemført lige så mange som U. S. A. og Storbritannien til sammen siden 31/3. – 31. Konferencen om standsning af forsøgene med kærnevåben og oprettelsen af et kontrolsystem til sikring af overholdelsen af en overenskomst herom begynder i Genéve med deltagelse af repræsentanter for Sovjetunionen, Storbritannien og U. S. A.

Præsident Chiang Kai-shek giver udtryk for sin forbavselse over udenrigsminister Foster Dulles' udtalelse om en eventuel reduktion af garnisonerne på Quemoy og Matsu (se p. 227) og udtaler, at det er en ensidig erklæring, som ikke binder Formosaregeringen. Samme dag udtaler præsident Eisenhower, at han »som soldat« er af den opfattelse, at det ikke er en god ting at holde så store militære styrker på kystøerne, der ikke i sig selv er af vital betydning for Formosa. – 5. Den kinesiske folkerepubliks forsvarsminister, marskal Peng Teh-huai, erklærer i et budskab til Formosas befolkning, at bombardementet af kystøerne vil blive indstillet i 7 dage fra 6/10., og at der i dette tidsrum ikke vil blive lagt hindringer i vejen for øernes forsyning på betingelse af, at den amerikanske konvojering ophører. – 13. Marskal Peng forlænger våbenstilstanden yderligere 2 uger. – 14. Udenrigsminister Foster Dulles udtaler, at U. S. A. ikke har planer om at bevæge Formosaregeringen til at formindske sine styrker på kystøerne og understreger, at det stadig er kommunisternes erklærede mål at sætte sig i besiddelse af både kystøerne og Formosa og at drive amerikanerne bort fra det vest-

lige Stillehav. – 20. Bombardementet genoptages. Som begrundelse angives amerikanske krigsskibes tilstedeværelse i farvandet omkring Quemoy. – 23. Efter et besøg af udenrigsminister Foster Dulles i Taipeh udsendes et kommuniqué, hvori det hedder, at forsvaret af Quemoy og Matsu under de nuværende omstændigheder er intimt forbundet med forsvaret af Formosa og Pescadorerne. Det hedder videre, at Republikken Kinas regering betragter befrielsen af det kinesiske fastland som en hellig mission, men at befrielsen ikke skal ske med magt. – 25. Marskal Peng meddeler, at han har givet artilleriet ordre til ikke at bombardere Quemoy på dage med lige datoer. – 31. En talsmand for det amerikanske udenrigsministerium udtaler, at Formosaregeringens løfte om ikke at søge at befri det kinesiske fastland med magt ikke er uforenelig med militær indgriben til støtte for en større folkerejsning mod det kommunistiske styre.

Den modificerede »kompagniskabsplan« for Cypern (se 4/8) træder i kraft, og den tyrkiske generalkonsul tiltræder posten som Tyrkiets repræsentant hos guvernøren, medens Grækenland ikke har villet udse nogen repræsentant. EOKA iværksætter proteststrejker og demonstrationer. – 3. To britiske soldaterhustruer skydes ned bagfra i Famagusta, den ene dør. Der indføres udgangsforbud, og de britiske sikkerhedsstyrker indleder en omfattende aktion for at finde gerningsmændene. Ærkebiskop Makarios opfordrer de græske cyprioter til med kraft at modsætte sig »kompagniskabsplanens« gennemførelse. – 4. De britiske myndigheder vil foretage en undersøgelse af sikkerhedsstyrkernes optræden den foregående dag. Et stort antal af de arresterede er sårede, nogle hårdt, og et par af dem er afgået ved døden. – 16. Der indføres nye strenge sikkerhedsbestemmelser for at bekæmpe den øgede terroristvirksomhed. – 29. Det permanente NATO-råd opgiver indtil videre forsøget på at finde en løsning af Cypernspørgsmålet, efter at den græske repræsentant har meddelt, at Grækenland ikke vil deltage i en international konference, medmindre U. S. A., Frankrig og Italien bliver repræsenteret foruden Storbritannien, Grækenland, Tyrkiet og de græske og tyrkiske cyprioter. Den græske regering meddeler, at den vil indbringe spørgsmålet om Cyperns befrielse fra udenlandsk herredømme i FN's plenarforsamling.

I en rapport fra FN's observatører hedder det, at der i de seneste uger ikke er konstateret tilfælde af illegal infiltration i Libanon. – 8. meddeler det amerikanske udenrigsministerium, at de amerikanske tropper i forståelse med Libanon vil blive trukket tilbage i løbet af oktober måned, hvis intet uforudset indtræffer. – 15. For at gøre en ende på de fortsatte uroligheder i forbindelse med de kristne falangisters opposition, optages to af oppositionens førere i regeringen, der herefter kun består af 4 medlemmer, 2 kristne og 2 muhammedanere. Rashid Karami fortsætter som ministerpræsident, og lederen af falangisterne, Pierre Gemayel, bliver viceministerpræsident. – 25. Tilbagetrækningen af de amerikanske tropper meldes tilendebragt.

Kong Hussein meddeler, at de engelske tropper vil indlede rømningen af Jordan 20/10. – 14. Efter anmodning af kong Hussein ankommer en amerikansk militærmission til Jordan for at undersøge nødvendigheden af en reorganisation af hæren. – 21. Ministerpræsident Samir Rifai udtaler, at Jordan er rede til at genoptage diplomatiske forbindelser med Den forenede arabiske Republik, så snart der kan konstateres en almindelig bedring af forholdet mellem de arabiske lande. – 29. Ben Gurion udtaler, at Israel ønsker status quo i nabolandene, og at Nasser ved, at Israel er imod indmarch af fremmede tropper i Jordan.

Marokko og Tunis bliver medlemmer af den arabiske liga. – 11. På ligaens rådsmøde i Cairo angriber den tunesiske delegerede Den forenede arabiske Republik, hvis delegation forlader mødet. – 13. vedtager rådet en resolution, der fordømmer

den tunesiske delegeredes udtalelser. Hverken Tunis eller F. A. R. er repræsenteret på mødet, men dagen efter vender F. A. R.s delegation tilbage. – 15. Tunis beslutter at afbryde de diplomatiske forbindelser med F. A. R. – 16. Præsident Bourguiba udtaler, at F. A. R. er et værktøj for Sovjetunionen, men Tunis vil ikke have noget med kommunismen at gøre. Han angriber F. A. R., fordi den giver asyl til og støtter Salah ben Youssef, den tidligere generalsekretær i Neodestourpartiet, der er dømt til døden for sammensværgelse mod Bourguiba.

2. – Konseilspræsident de Gaulle ankommer til Algier og skitserer 3/10 i Constantine en 5-årsplan for Algiers økonomiske, sociale og kulturelle udvikling. Han erklærer, at alene Frankrig kan gennemføre en sådan plan, og opfordrer oprørerne til at indstille kampen. – 10. Lederen af den algierske oprørsregering Ferhat Abbas, erklærer sig under et ophold i Tunis villig til at forhandle med Frankrig om de politiske og militære betingelser for våbenstilstand og bebuder frigivelse af franske soldater, som oprørerne har taget til fange. – 13. I en skrivelse til general Salan af 9/10 har de Gaulle beordret alle militærpersoner i Algier til at udtræde af organisationer af politisk karakter og forbudt civile og militære statstjenestemænd at lade sig opstille ved det forestående valg til nationalforsamlingen. I skrivelsen fremhæves, at alle meningsretninger skal kunne deltage i valget på lige vilkår, uanset deres holdning til spørgsmålet om Algiers politiske fremtid. – 14. General Massu og de andre militære medlemmer udtræder af det centrale velfærdsudvalg. Massu afløses som formand for udvalget af muhammedaneren Azem Ouali, og udvalget beslutter at sende en delegation til Paris for at protestere overfor de Gaulle. Ferhat Abbas udtaler, at den nationale befrielsesfront (FLN) er rede til at forhandle med Frankrig uden at insistere på, at Frankrig forinden skal anerkende Algiers uafhængighed. – 15. Velfærdsudvalget erklærer, at de Gaulles skrivelse af 9/10 betyder, at frugterne af sejren 13/5 står i fare for at gå tabt, og opfordrer til demonstrationer og generalstrejke den følgende dag. Velfærdsudvalgets delegation i Paris tager afstand herfra, og general Salan, der vender tilbage til Algier efter en konference med de Gaulle, erklærer, at militæret vil slå alle uroligheder ned. Velfærdsudvalgets flertal fastholder beslutningen, men vedtager næste dag med 13 stemmer mod 10 at aflyse generalstrejken og den planlagte demonstration. – 20. General Salan beslutter at frigive 10 algierske oprørere. Samme dag har FLN løsladt 4 franske soldater. – 23. De Gaulle udtaler, at de fleste af oprørerne har kæmpet tappert og vil blive behandlet ærefuldt, hvis de nedlægger våbnene og vender tilbage til deres arbejde og familie. Hvis FLN ønsker at sende en delegation til Frankrig for at forhandle, vil den få frit lejde. Algiers politiske fremtid ligger i Algier selv, og hvad der vil ske, vil udviklingen vise. – 25. Oprørsregeringen i Cairo afviser de Gaulles tilbud om forhandlinger som ensbetydende med et krav om betingelsesløs kapitulation. Den er rede til forhandlinger med Frankrig, men kun i et neutralt land. Folkeafstemningen og det forestående valg til den franske nationalforsamling i Algier fordømmes som et nyt bedrageriforsøg i den franske kolonialismes historie, og oprørsregeringen erklærer, at den vil betragte valget som ugyldigt. – 31. De Gaulle giver ordre til løsladelse af 1000 algierere, som holdes interneret.

Tilbagetrækningen af de franske tropper fra Tunis (undtagen Bizerte) meldes tilendebragt, 14 dage før det aftalte tidspunkt.

»Republikken Guinea«, tidligere Fransk Guinea, proklameres, og nationalforsamlingen erklærer sig for konstituerende forsamling. Der dannes ny regering, ligesom den foregående under ledelse af Sekou Touré (se p. 227). – 14. I et samlet møde af provinsforsamlingerne på Madagascar proklameres Madagascar som autonom re-

publik (République Malgache) inden for det franske fællesskab (communauté). (Ifølge den nye franske forfatning kan de oversøiske territorier vælge mellem at blive indlemmet i Frankrig som oversøiske departementer eller at blive selvstyrende stater inden for fællesskabet).

De finske fagforbund uden for den faglige landsorganisation med i alt over 20.000 medlemmer slutter sig sammen i Fagforbundenes Samarbejdsorganisation. – 30. Siivo Koutio vælges til formand, og i en resolution stiller sammenslutningen sig på den demokratiske vesterlandske fagforeningslinje.

4. – Jugoslavien protesterer over for Bulgarien mod indblanding i Jugoslaviens anliggender. – 10. En talsmand for den jugoslaviske regering meddeler, at Sovjetunionen trods sin tidligere vægring er gået med til at levere 20 000 t hvede til Jugoslavien.

5. – Den nye franske forfatning (se p. 227) offentliggøres i Journal Officiel, og den 4. republik ophører dermed at eksistere.

6. – Appelretten i St. Louis forlænger det midlertidige forbud (se p. 228) mod, at skolemyndighederne i Little Rock, Arkansas, udlejer byens 4 gymnasier til private organisationer. – 15. afsiges en kendelse om yderligere forlængelse af forbudet.

7. – Præsident Iskander Mirza erklærer Pakistan i belejringstilstand og sætter forfatningen ud af kraft. Centralregeringen og provinsregeringerne afskediges, parlamenterne opløses, og de politiske partier forbydes. Den øverstbefalende over hæren, general Muhammed Ayub Khan, udnævnes til militærguvernør. – 24. Ayub Khan danner regering, i hvilken han selv overtager forsvarsministeriet og posten som minister for Kashmir. – 28. Præsident Mirza træder tilbage, og Ayub Khan overtager hele magten.

Præsident Nasser udsteder et dekret om dannelsen af en centralregering på 21 medlemmer for Den forenede arabiske Republik og af lokalregeringer for den ægyptiske og den syriske region, henholdsvis 15 og 14 medlemmer.

8. – FN's plenarforsamling vælger Argentina, Italien og Tunis til medlemmer af sikkerhedsrådet for 2 år fra 1/1 1959. De efterfølger Colombia, Sverige og Irak.

En talsmand for Iraks regering dementerer, at oberst Aref (se 12/9) skulle have gjort et mislykket kupforsøg. – 23. Bagdagpagtens hovedkvarter flyttes midlertidigt fra Bagdad til Ankara.

9. – Pius XII, pave siden 1939, afgår ved døden, 82 år gammel. – 28. Kardinalkollegiet vælger den 76-årige kardinal Angelo Giuseppe Roncalli, patriark af Venezia, til pave. Afgørelsen falder i 12. omgang. Den nye pave tager navnet Johannes XXIII.

11. – Et forsøg på at opsende en måneraket fra Cape Canaveral i Florida mislykkes. Raketten vender tilbage til jorden efter at have været 130–145 000 km ude i verdensrummet.

14. – FN-s plenarforsamling vedtager enstemmigt et forslag om oprettelse af et fond for de underudviklede lande.

16. – Det polske kommunistiske partis førstesekretær Gomulka oplyser, at udrensningen i partiet har medført udelukkelse af godt 200 000 eller ca. 15 pct. af medlemmerne.

20. – Den vesttyske forbundspræsident Theodor Heuss ankommer til London på officielt besøg. Det er første gang siden 1907, at et tysk statsoverhoved aflægger officielt besøg i Storbritannien.

Den øverstbefalende over Siams væbnede styrker, feltmarskal Sarit Thanarat, overtager den politiske magt, og der indføres belejringstilstand. Han erklærer, at revolutionen var nødvendig på grund af den kommunistiske fare og for at bevare monarkiet. – 21. Forfatningen afskaffes, og de politiske partier opløses.

21. – Ceylons premierminister, Bandaranaike, udtaler tvivl om, at det demokratiske parlamentariske system egner sig for Asien.

23. – Konseilspræsident de Gaulle erklærer, at han ikke ønsker at blande sig i de forestående valg til nationalforsamlingen og må insistere på, at partierne ikke gør brug af hans person eller navn i valgkampen.

Det svenske akademi giver Nobelprisen i litteratur til den russiske forfatter Boris Pasternak, der meddeler, at han modtager prisen. – 29. Pasternak meddeler, at han alligevel ikke modtager Nobelprisen. Forinden er han i voldsomme vendinger blevet angrebet for sin roman »Dr. Zhivago«, der er udkommet i en række vestlige lande, men ikke i Sovjetunionen, og han er blevet udstødt af den russiske forfatterforening.

Under et besøg af Den forenede arabiske Republiks vicepræsident og forsvarsminister Abdul Hakim Amer i Moskva meddeler Khrushchev, at Sovjetunionen vil yde F. A. R. en kredit på 400 mill. rubler til bygning af Assuandæmningen.

Den indonesiske regering beslutter at nationalisere alle hollandske foretagender i Indonesien (beslaglagt december 1957).

23.–30. – O. E. E. C.'s ministerudvalg vedr. oprettelsen af et europæisk frihandelsområde (Maudling-komitéen) afholder sin 9. session i Paris. Fra »de 6« foreligger et memorandum om deres fælles standpunkter. I spørgsmålet om medlemsstaternes ret til frit at ændre deres toldsatser over for tredjeland viser der sig en klar modsætning mellem Storbritannien og Frankrig. Ved sessionens afslutning udtaler Maudling, at der er gjort mindre fremskridt, end han havde håbet, og at det nu ikke vil være muligt for de 17 O. E. E. C.-lande at ratificere en overenskomst om frihandelsområdet inden 1/1 1959, da de første toldreduktioner m. m. mellem de 6 lande indbyrdes finder sted. En vis diskriminering i de første måneder af 1959 er derfor uundgåelig.

25. – Koloniminister Lennox-Bryd meddeler, at Nigeria fra 1/10 1960 vil opnå uafhængighed inden for det britiske Commonwealth.

Pyongyan radio meddeler, at tilbagetrækningen af de kinesiske tropper fra Nordkorea er tilendebragt (se p. 107).

26. – I Schweiz forkastes ved folkeafstemning et forslag om nedsættelse af arbejdstiden fra 48 til 44 timer om ugen.

27. – Den østtyske viceministerpræsident Ulbricht udtaler, at hele Berlin tilhører den østtyske stat.

28. – Burmas regering under U Nu træder tilbage og afløses af et forretningsministerium under generalstabschefen Ne Win. – 31. erklærer Ne Win, at den indre fred ikke skal genoprettes ved forhandlinger med oprørerne og tilbud om amnesti, men ved styrkelse af regeringens autoritet.

Sovjetunionen advarer Persien mod at fortsætte forhandlingerne med U. S. A. om en militær overenskomst og hævder, at en sådan vil være en krænkelse af den russisk-persiske overenskomst af 1927.

November 1958

1. – Det meddeles officielt, at antallet af dræbte og sårede på Cypern i løbet af oktober måned var henholdsvis 44 og 370. – 4. Koloniminister Lennox-Boyd udtaler i underhuset om episoderne 3/10, at vold til en vis grad var uundgåelig. – 9. Myndighederne på Cypern begynder at uddele våben til den civile britiske befolkning (i de sidste 4 år er der på Cypern dræbt 138 briter, deraf 38 civile). – 10. Det britiske

luftvåben afskediger 3.000 og hæren 1.100 græske cyprioter. – 19. Lederen af EOKA i det nordlige Cypern, Kyriakos Matsis, dræbes af britiske sikkerhedsstyrker. – 22. EOKA indstiller terroren, mens FN prøver at finde en løsning af Cypernspørgsmålet. – 25. indleder plenarforsamlingens politiske udvalg behandlingen af Cypernspørgsmålet.

2. – De sidste britiske tropper forlader Jordan. – 10. Kong Hussein meddeler, at hans flyvemaskine, da han var på vej til Rom over Syrien, fik ordre til at lande i Damaskus, og at den derefter på vej tilbage til Amman blev angrebet af syriske jetjagere over Jordan. De militære myndigheder i Syrien benægter, at et sådant angreb har fundet sted. – 29. udstedes et dekret om ophævelse af belejringstilstanden (i kraft siden 25/4 1957) fra 1/12. Kong Hussein udtaler sin forvisning om, at der ikke længere er fare for indblanding udefra eller revolte indefra.

3. – På tremagtskonferencen i Genéve (se p. 304) vedtages det at kalde konferencen for »konferencen om afbrydelse af forsøgene med kærnevåben«. Der er ikke opnået enighed om dagsordenen. Sovjetunionen ønsker, at man først skal behandle et russisk forslag til overenskomst om øjeblikkeligt forbud mod forsøg med kærnevåben, medens de to vestmagter først vil diskutere spørgsmålet om kontrollen. – 4. FN's plenarforsamling vedtager med 49 stemmer mod 9 (østblokken) en resolution, der opfordrer »atommagterne« til snarest muligt at slutte overenskomst om standsning af forsøgene med kærnevåben under effektiv international kontrol, og til ikke at foretage forsøg, mens forhandlingerne står på. Forsamlingen vedtager endvidere enstemmigt et forslag om at udvide nedrustningskommissionen til at omfatte samtlige 81 medlemsstater. – 7. Præsident Eisenhower erklærer, at U. S. A. ikke anser sig for bundet af sit løfte om at indstille forsøgene med kærnevåben fra Genévekonferencens begyndelse, efter at det har vist sig, at Sovjetunionen fortsætter sine forsøg. Den britiske regering afgiver en tilsvarende erklæring. – 20. Efter 10 møder på Genévekonferencen foreslår de britiske og amerikanske delegerede, at man skal opgive forsøgene på at nå til enighed om en dagsorden og i stedet for give sig i lag med de konkrete problemer.

Ferhat Abbas udtaler, at han er villig til at forhandle i Paris, hvis de Gaulle vil modtage ham i hans egenskab af leder af den algierske oprørsregering. I modsat fald er han villig til at forhandle med en fransk regeringsdelegation på neutralt område. Han udtaler håbet om, at FN vil øve tryk på Frankrig.

Ved præsidentvalget på Cuba vælges Andres Rivero Aguero til Fulgencio Batistas efterfølger. Oprørslederen Fidel Castro har opfordret til at boykotte valget.

4. – Ved valgene i U. S. A., der omfatter repræsentanternes hus, godt 1/3 af senatet og 32 guvernørposter, vinder demokraterne en overvældende sejr. Når resultaterne fra Maine (se 8/9) og Alaska, hvor valget først finder sted 25/11, medregnes, er partistillingen i senatet efter valget 64 demokrater og 34 republikanere mod hidtil 49 dem. og 47 rep., i repræsentanternes hus 283 dem. og 153 rep. mod henholdsvis 235 og 200. (Ved Alaskas optagelse i unionen er antallet af senatorer forøget med 2 og antallet af medlemmer af repræsentanternes hus med 1). Af de 32 guvernørposter besætter dem. 24 og rep. 8, en demokratisk nettogevinst på 5. Herefter har 35 af enkeltstaterne en demokratisk og 14 en republikansk guvernør. I Californien vinder demokraternes kandidat guvernørposten fra republikanerne, hvis kandidat er William F. Knowland, der er trådt ud af senatet for at lade sig opstille; et andet opsigtvækkende resultat er republikaneren Nelson A. Rockefellers sejr i New York over demokraten Averell Harriman, den hidtidige guvernør.

Den polske udenrigsminister Adam Rapacki erklærer sig villig til at ændre sit forslag om en »atomfri« zone i Central-

europa. Han foreslår, at Polen, Tjekoslovakiet, Østtyskland og Vesttyskland i første omgang indfører forbud mod produktion af kærnevåben på deres territorium og giver afkald på at udruste deres egne hære med kærnevåben. I anden omgang skulle området helt renses for kærnevåben samtidig med en reduktion af de konventionelle styrker.

Oberst Aref arresteres og sættes under anklage for at have konspireret mod Iraks interesser (se 8/10). – 6. Ministerpræsident Kassem erklærer, at han vil opretholde Iraks uafhængighed og suverænitet samtidig med at han vil gøre, hvad der står i hans magt for at tjene de arabiske landes sag. – 11. Regeringen beordrer alle fagforeninger opløst. – 18. Irak udvider søterritorialgrænsen til 12 sømil.

6. – Den kristelig-sociale regering i Belgien afløses af en koalitionsregering bestående af 12 kristelig-sociale og 6 liberale ministre. Gaston Eyskens fortsætter som konseilspræsident og Pierre Wigny som udenrigsminister. De liberale besætter bl. a. undervisningsministerposten. Samme dag foreligger meddelelse om, at de tre største partier (kr.-soc., liberale og socialister) har sluttet overenskomst om en skolereform, der bl. a. løser det gamle stridsspørgsmål om de »frie« (katolske) skolers status.

8. – Den persiske regering forbeholder sig ret til at slutte forsvarsoverenskomster uden indblanding fra russisk eller anden side (se 31/10). – 10. Ministerpræsident Khrushchev erklærer, at Sovjetunionen vil betragte en militæraftale mellem Persien og U. S. A. som en fjendtlig handling. Samme dag oplyser en talsmand for det amerikanske udenrigsministerium, at det for en måned siden har tilstillet Persien, Tyrkiet og Pakistan udkast til militære overenskomster i overensstemmelse med U. S. A.s løfte ved Bagdadpagtens rådsmøde i juli, og at der nu forhandles med de tre lande.

Den forenede arabiske Republiks ambassadør i Beirut overrækker præsident Chehab et budskab fra præsident Nasser om fred og venskab. – 12. Libanons parlament bemyndiger regeringen til for et tidsrum af 6 måneder at lovgive ved dekreter. – 19. Generalsekretær Dag Hammarskjøld oplyser, at han har besluttet at afvikle FN's observatørgruppe i Libanon, efter at den libanesiske udenrigsminister har meddelt sikkerhedsrådet, at Libanon vil trække sine anklager mod Den forenede arabiske Republik for indblanding i Libanons indre anliggender tilbage.

10. – I forbindelse med den polske kommunistleder Gomulkas besøg i Moskva holder ministerpræsident Khrushchev en tale, hvori han erklærer, at Sovjetunionen har til hensigt at overdrage sine funktioner som okkupationsmagt i Berlin til den østtyske regering, og opfordrer de tre vestmagter til at gøre det samme, idet Potsdamaftalen ikke længere kan danne grundlag for deres tilstedeværelse i Berlin. Vestmagterne erklærer, at de ikke kan godkende en ensidig ændring af Berlins status, og at vestmagternes rettigheder i Berlin ikke hviler på Potsdamaftalen, men er fastslået i en række overenskomster. – 27. Sovjetunionen foreslår i enslydende noter til vestmagterne, at Vestberlin bliver en demilitariseret fristad med de 4 magter og evt. FN som garanter, og at forbindelserne med omverdenen sikres gennem en særlig overenskomst med Østtyskland. Noten sætter en frist på 6 måneder til at opnå enighed om Vestberlins fremtidige status. Er enighed ikke opnået til den tid, vil Sovjetunionen gennemføre sin plan ved overenskomst med Østtyskland, og enhver krænkelse af en af Warszawapagtens medlemsstaters grænser vil af signatarmagterne blive betragtet som en angrebshandling mod dem alle og straks udløse gengældelsesforanstaltninger. I en note til Vesttyskland afvises samtidig forslaget om, at de 4 stormagter skal nedsætte et udvalg til at behandle spørgsmålet om Tysklands genforening og en tysk fredstraktat, idet det anføres, at det tyske spørgsmål kun kan løses ved, at regeringerne i Bonn og Østberlin enes om at danne et forbund mellem de to stater.

Ekspertkonferencen om foranstaltninger til forhindring af overraskende angreb (se 2/7) åbnes i Genéve. Fra vest deltager U. S. A., Storbritannien, Frankrig, Italien og Canada, fra øst U. S. S. R., Tjekoslovakiet, Polen, Rumænien og Albanien. Lederen af den russiske delegation, første viceudenrigsminister Kusnetsov, erklærer, at den eneste måde at løse problemet på er ved forbud mod kærnevåben, afskaffelse af militær baser på udenlandsk territorium og reduktion af de væbnede styrker. I et senere møde fremsætter den russiske delegation forslag om en overenskomst om forbud mod, at flyvemaskiner med kærnevåben overflyver andre staters område eller det åbne hav. Fra den anden side ønsker man at holde drøftelserne på det tekniske plan.

Appeldomstolen i St. Louis beordrer skolemyndighederne i Little Rock til snarest at åbne byens gymnasier for samundervisning af hvide og negre. Samtidig afsiges endelig kendelse om forbud mod at udleje skolerne til nogen organisation, der vil drive dem som private skoler for hvide elever.

11. – I Argentina indføres belejringstilstand for 30 dage. Anledningen er en strejke blandt oljearbejderne i provinsen Mendoza, iværksat som protest mod koncessioner til udenlandske selskaber. Præsident Frondizi hævder, at kommunisterne og den landflygtige diktator Péron står bag strejken for at fremkalde uroligheder. – 12. meddeler indenrigsminister Alfredo Vitolo, at vicepræsident Alejandro Gomez er indblandet i en sammensværgelse mod præsidenten, hvad Gomez benægter. – 18. Gomez demissionerer. – 27. For at forhindre en 48 timers jernbanestrejke dekreterer regeringen mobilisering af hele jernbanepersonalet. – 28. Som protest går de over 200 000 jernbanearbejdere i strejke på ubestemt tid. – 29. Strejken slås ned ved massearrestationer og ved indsættelse af militær.

12. – Det russiske kommunistiske partis centralkomite godkender en plan for den økonomiske udvikling i Sovjetunionen 1959–65. Planen skal forelægges på partikongressen i januar 1959. Produktionen pr. individ skal i 1970 overstige den amerikanske. I Khrushchevs rapport om 7-årsplanen hedder det i øvrigt, at fhv. ministerpræsident Bulganin har tilhørt den samme partifjendtlige gruppe som Malenkov, Molotov, Kaganovitj og Sjepilov, der i juni 1957 blev udstødt af regeringen og partiets præsidium og centralkomité.

Det kommer til en ny episode i striden om fiskerigrænsen mellem Island og Storbritannien, idet et britisk krigsskib hindrer islandsk indgriben mod en trawler, der efter Islands påstand befinder sig mindre end 3 sømil fra kysten. – 13. I altinget udtaler statsminister Hermann Jonasson, at situationen er alvorligere end nogensinde, og oppositionens leder, Olafur Thors, foreslår NATO-rådet indkaldt for at drøfte aggression fra en stormagts side over for en medlemsstat. Altingets udenrigspolitiske udvalg vedtager at protestere over for den britiske regering og kræver den pågældende trawler udleveret og dens fører stillet for retten i Reykjavik.

13. – Maudling-komiteen genoptager sine forhandlinger om et europæisk frihandelsområde (se p. 308). – 15. udsættes forhandlingerne til 5/12. I mellemtiden skal en arbejdsgruppe under Maudlings ledelse behandle rapporter fra fællesmarkedets sagkyndige om frihandelsområdets virkninger på de forskellige industrisektorer. Fra Nordisk Råd foreligger en udtalelse om den afgørende betydning af, at forhandlingerne fører til et positivt resultat. – 17. Storbritannien har afbrudt forhandlingerne på ubestemt tid såvel i Maudling-komiteen som i arbejdsgruppen, efter at den franske informationsminister Soustelle har erklæret, at Frankrig ikke mener det muligt at skabe et frihandelsområde efter de retningslinier, som Storbritannien har foreslået. – 19. Beneluxlandene foreslår de andre fællesmarkedslande, at den 10 pct.'s toldsænkning, som 1/1 1959 træder i kraft mellem fællesmarkedslandene, skal gælde

for alle medlemmer af GATT, at den 20 pct.'s forhøjelse af importkontingenterne skal gælde for de 11 andre O. E. E. C.-medlemmer, og at told og kontingenter for landbrugsprodukter i den første 12-måneders periode skal fastlåses på det nuværende niveau. – 21. Det meddeles, at Schweiz har indbudt de O. E. E. C.-lande, der står udenfor fællesmarkedet, til en konference i begyndelsen af december om den situation, der er opstået ved sammenbruddet af forhandlingerne om et frihandelsområde. – 26. Konseilspræsident de Gaulle og forbundskansler Adenauer mødes i Bad Kreuznach, hvor de bl. a. drøfter fællesmarkedslandenes handelsforbindelser med de øvrige O. E. E. C.-lande, når gennemførelsen af fællesmarkedet begynder 1/1 1959. Den schweiziske udenrigsminister Max Pepitpierre fraråder bilaterale traktater mellem de enkelte fællesmarkedslande og de øvrige O. E. E. C.-lande.

I Frankrig dannes et nyt parti, Unionen for den nye Republik (Union pour la Nouvelle République, forkortet U. N. R.), en sammenslutning af det socialrepublikanske parti og de forskellige gaullistiske organisationer, der er opstået siden 13/5, under ledelse af informationsminister Jacques Soustelle og andre fremtrædende gaullister, deriblandt Chaban-Delmas, Edmond Michelet og Léon Delbecque. Generalsekretæren, Roger Frey, udtaler, at U. N. R. giver de Gaulle sin fulde støtte, men ikke er udgået fra ham og ikke gør krav på at tale i hans navn. Det er hverken »højre« eller »venstre«, men håber en dag at danne regering ved hjælp af »højre-centrum« og »venstre-centrum«. Det vil arbejde for fuld integration af Algier og Sahara med moderlandet. Soustelle udtaler, at U. N. R. er et sidestykke i det egentlige Frankrig til Union pour le salut et le renouveau de Algérie francaise i Algier, der vil fortsætte som selvstændig bevægelse. – Af vigtigere begivenheder inden for fransk partivæsen siden 13/5 kan iøvrigt nævnes: 1) 15/9 danner modstandere af den nye forfatning i det socialistiske parti (S. F. I. O.) et uafhængigt socialistisk parti med Edouard Depreux som generalsekretær. 2) 8/7 giver grundlæggeren af den folkerepublikanske bevægelse (M. R. P.), fhv. konseilspræsident Georges Bidault, meddelelse om dannelsen af en ny organisation under navn af den kristelig-demokratiske bevægelse (Mouvement de démocratie chretiénne en France). En lignende organisation, Comité national d'entente pour la démocratie chrétienne, dannes 17/7. Blandt lederne er 4 fremtrædende medlemmer af M. R. P.: Robert Schuman, Maurice Schuman, P.-H. Teitgen og André Colin. 3) På initiativ af Daniel Mayer danner modstandere af den nye forfatning, bl. a. Mendés-France og Mitterand, en »sammenslutning af demokratiske kræfter«, Union des forces démocratiques. 4) Ligeledes i juli danner en række deputerede en venstregaullistisk organisation, Centre de la réforme républicaine. Blandt lederne er den berømte krigsflyver i de fri franske styrker Pierre Clostermann (rad.). 5) 13/10 sprænges den demokratiske og socialistiske modstandsunion (U. D. S. R.). René Pleven og andre tilhængere af den nye forfatning går ud af partiet, hvis leder Mitterand, er en afgjort modstander af den nye forfatning. 6) På det radikale partis kongres i september er der flertal for at støtte den nye forfatning, og fhv. konseilspræsident Félix Gaillard vælges til formand for partiet. Bl. a. Mendés-France, Edouard Daladier og Bourgés-Maunoury er modstandere af forfatningsreformen. Foruden det officielle radikale parti findes der en gruppe af dissiderende radikale under André Morice, der brød med partiet efter konferencen i Lyon i okt. 1956 p. gr. af uenighed med Mendés-France, og en anden gruppe (Rassemblement de Gauche Républicain, forkortet R. G. R.), under Edgar Faure, der i 1955 blev ekskluderet af det radikale parti. Begge de to grupper er tilhængere af den nye forfatning.

14. – I Venezuela afløses Wolfgang Larrazabal af Edgard Sanabria som chef for regeringsjuntaen. Larrazabal er den re-

publikanske demokratiske unions kandidat ved præsidentvalget 7/12.

16. – Statsminister K.-A. Fagerholm udtaler, at regeringen, der repræsenterer over 2/3 af rigsdagens medlemmer, ikke har gjort eller planlagt at gøre noget, som afviger fra »Paasikivilinjen« i finsk udenrigspolitik. – 23. I en tale i Österbotten erklærer udenrigsminister Johannes Virolainen (agrar), at til trods herfor og til trods for, at regeringen med alle midler har søgt at opnå et tillidsfuldt forhold til Sovjetunionen, har det i de sidste uger vist sig, at regeringen ikke er i stand til at løse de udenrigs- og handelspolitiske spørgsmål. (Forinden – 20/11 – er det blevet oplyst, at Virolainen har meddelt, at han agter at udtræde af regeringen). – 25. Den folkedemokratiske rigsdagsgruppe foreslår, at der dannes en regering på bred parlamentarisk basis i overensstemmelse med valgets resultat. – 26. Fagerholm konstaterer, at forhandlinger mellem partiledelsen og den socialdemokratiske opposition (Skogfløjen) om genforening er strandet. – 27. Agrarpartiets rigsdagsgruppe bemyndiger partiets ministre til at udtræde af regeringen. Dagen efter præciseres, at der ikke er noget i vejen for, at de kan blive siddende, medens der i ro forhandles om regeringsspørgsmålet. – 29. Det socialdemokratiske partiråd vedtager med 40 stemmer mod 6 at udelukke lederne af oppositionen fra medlemsskab i partiet. I en politisk udtalelse vender partirådet sig mod de kræfter i landet, som det er lykkedes at skabe en stemning af uro og usikkerhed, hvortil der ikke er nogen grund.

17. – I Sudan overtager hærens overstbefalende Ibrahim Abhoud magten. Der proklameres undtagelsestilstand, parlamentet opløses, den provisoriske forfatning annulleres, og de politiske partier og aviserne forbydes. – 18. Hærens overkommando udsteder et dekret, hvorefter den er statens højeste organ. Ved et andet dekret overdrager overkommandoen alle sine lovgivende, dømmende og udøvende beføjelser til marskal Ibrahim Abhoud, der foruden at være chef for stridskræfterne er ministerpræsident og forsvarsminister. De fleste ministerposter besættes med generaler, et par med ministre fra den afsatte regering. Abhoud erklærer, at den nye regering vil sige ja til tilbud om udenlandsk hjælp, der ikke kan skade Sudans selvstændighed. – 22. Indenrigsminister Ahmed Abdel-Wahab udtaler, at regeringen er parat til at diskutere alle uløste spørgsmål med Den forenede arabiske Republik. – 26. Den tidligere ministerpræsident Abdullah Khalil udtaler, at han i forvejen var underrettet om Abhouds kup og billigede det. Han anklager en mellemøstlig stat for i de sidste 3 måneder at have konspireret mod Sudan.

Ved valgene i Australien opnår regeringen Menzies, der har været ved magten siden 1949, flertal i senatet og styrker sin stilling i repræsentanternes hus. Ved valget til repræsentanternes hus får de liberale og landpartiet (regeringspartierne) ca. 45 (1955: 46,3) pct. af de afgivne stemmer og 77 (75) mandater, det australske arbejderparti (A. L. P.) under dr. Evatt ca. 42 (45,8) pct. af stemmerne og 47 (48) mandater. I 1955 valgtes desuden 1 uafhængig. Det demokratiske arbejderparti (D. L. P.), dannet 1956 under navnet det antikommunistiske arbejderparti, får ca. 9 pct. af stemmerne, men intet mandat. I Queensland opstiller også Queenslands arbejderparti, der i april brød med A. L. P., men får ligesom kommunisterne kun et ubetydeligt antal stemmer. I senatet, hvor halvdelen af mandaterne fornys hvert 3. år, er stillingen efter valget 32 medlemmer af regeringspartierne og 28 af A. L. P. (hidtil 30 mod 30).

23. – I Frankrig (moderlandet incl. de 4 oversøiske departementer Martinique, Guadeloupe, Fr. Guayana og Réunion) indledes valget til den første nationalforsamling under den 5. republik. Valgmetoden er flertalsvalg i enkeltmandskredse i to omgange (scrutin uninominal majoritaire à deux tours par circonscription). I 41 af

	Mandater[1]		% af samtlige stemmer		
	1956	1958	1956	1. omg. 1958	2. omg. 1958
Unionen for den nye Republik (U.N.R.)	16[2]	188	4.4[2]	17.6	26.4
Uafhængige (højre)	95	132	14.3	19.9	23.6
Folkerepublikanere (M.R.P.)	71	57[3]	11.0	11.6	7.5
Socialister (S.F.I.O.)	88	40	14.8	15.5	13.8
Venstre centrum[4]	18	22	–	6.7	5.7
Radikale	56	13	13.3[5]	4.8	2.0
Kommunister	145	10	25.7	18.9	20.7
Forsk. venstrepartier	–	2	2.0	1.4	–
Yderste højre	52[6]	1	13.1[6]	3.3	–

[1]Antallet formindsket fra 544 til 465.
[2]Socialrepublikanere.
[3]Heraf 13 tilhørende Bidaults kristelig-sociale bevægelse.
[4]Centre Gauche omfatter forskellige grupper med moderat venstretendens, bl.a. deputerede, der tidligere tilhørte den demokratiske og socialistiske modstandsunion (U.D.S.R.).
[5]Incl. dissiderende radikale, U.D.S.R. og R.G.R. (venstrerepublikansk samling).
[6]Poujadister.

de 465 valgkredse i det egentlige Frankrig opnår en af kandidaterne absolut flertal og er dermed valgt, i de øvrige kredse går valget om (i anden omgang er simpelt flertal tilstrækkeligt til at give valg). Stemmeprocenten er 77,1 mod 82,8 ved valget 2/1 1956 og 84,9 ved folkeafstemningen om forfatningen 28/9. – 30. I anden valgomgang har over 1000 af de 2978 kandidater i første omgang trukket sig tilbage, deriblandt de tidligere konseilspræsidenter Mendés-France, Daladier og Bourgés-Maunoury, desuden er ca. 500 forhindret i at stille sig på ny, fordi de i første omgang ikke har opnået 5 % af de afgivne stemmer. Det samlede resultat for de 465 valgkredse ifl. indenrigsministeriets opgørelse er anført i ovenstående oversigt. Af de nye deputerede havde kun 157 sæde i den foregående nationalforsamling.

Algier og Sahara vælger henholdsvis 66 og 4 medlemmer til den franske nationalforsamling. Valget foregår som listevalg i én omgang (scrutin de liste majoritaire à un tour sans panachage ni vote préférentiel), og det er bestemt, at 2/3 af mandaterne skal tilfalde muhammedanerne. Næsten alle de valgte er højreorienterede og et stort antal tilhængere af fuld integration. Valgdeltagelsen er efter foreløbig opgørelse ca. 67 pct. mod over 80 pct. ved folkeafstemningen om den nye forfatning.

Ved landdagsvalget i Bayern og Hessen styrker de kristelige demokrater og socialdemokraterne deres stilling på de små partiers bekostning. I Hessen får socialdemokraterne nøjagtigt halvdelen af mandaterne (48 mod 44 i 1954), i Bayern besætter den kristelig-sociale union 101 (1954: 83) af 204 pladser. I sammenligning med valget til forbundsdagen er de kristelige demokraters andel af stemmerne gået tilbage, socialdemokraternes frem.

Præsident Bourguiba meddeler, at ægyptiske officerer har forsøgt at organisere en sammensværgelse mod ham blandt algierske oprørere i Tunis. Han bebuder, at Tunis inden årets udgang vil modtage våben fra både vest- og østblokken og andre lande. – 24. Udenrigsminister Selwyn Lloyd meddeler i underhuset, at Storbritannien er gået med til at levere Tunis visse våben.

Premierministrene Nkrumah i Ghana og Sekou Touré i Guinea (se 2/10) underskriver i Accra en erklæring om en union mellem de to lande som begyndelsen til en vestafrikansk union.

24. – Territorialforsamlingen i Fransk Sudan vedtager, at området skal være en selvstyrende republik inden for det franske fællesskab (se p. 306). Tilsvarende beslutninger træffes for Senegal (25/11) Tsad

(27/11) samt Mauretanien (Den islamitiske Republik Mauretanien), Mellem Kongo (Republikken Kongo) og Gabun (28/11).

27. – Et suppleringsvalg i en Londonkreds afslutter en serie af 5 suppleringsvalg i løbet af november. Valgene medfører ikke nogen ændring i partistillingen i underhuset.

30. – Den bulgarske nationalforsamling vælger Dimiter Ganev til formand for præsidiet (statschef) efter Georgi Damianov, der er afgået ved døden.

Ved valgene i Uruguay sejrer Blancos, der har været i opposition i 93 år, over Colorados (navnene på de to traditionelle partier stammer fra borgerkrigen i 1835). Inden for Blancos opnår Herreristas, der ledes af dr. Luis Maria de Herrera og Benito Nardone, flere stemmer end den mere progressive Unión Blanca Democràtica gruppe, som især har tilhængere i Montevideo. Herreristas ønsker genindførelse af præsidentembedet, der afskaffedes ved forfatningsændringen i 1951 og erstattedes med et 9-mands kollegium, nationalrådet.

December 1958

1. Det internationale transportarbejderforbund opfordrer til boycot af alle skibe under »bekvemmelighedsflag«.

Ubangi-Shari erklærer sig for selvstyrende medlem af det franske fællesskab (communauté) under navnet »Den centralafrikanske Republik«. 4/12 følger Dahomey og Elfenbenskysten og 11/12 Øvre Volta efter (se også 24/11).

I Mexico indsættes Adolfo Lopez Mateos (valgt 6/7 for 6 år) i præsidentembedet og udnævner ny regering med Manuel Tello, tidligere ambassador i Washington, som udenrigsminister.

2. – I Genéve afsluttes forhandlinger mellem en række O. E. E. C.-lande uden for fællesmarkedet (se 13/11). Der er enighed om at søge afsluttet flersidige aftaler med fællesmarkedslandene for at undgå diskriminering efter 1/1 1959. – 3. Fællesmarkedets ministerråd beslutter på et møde i Bruxelles at sende præsidenten, Ludwig Erhard, til London for at forhandle om muligheden af en genoptagelse af forhandlingerne i Maudling-komitéen. Samtidig vedtager rådet at sænke toldsatserne for industriprodukter overfor medlemmer af O. E. E. C. og GATT med 10 pct. og forhøje kontingenterne for ikke-liberaliserede industriprodukter med 20 pct. – 15. O. E. E. C.s ministerråd beslutter at træde sammen igen 15/1 1959 for at undersøge mulighederne for en provisorisk ordning af handelen mellem fællesmarkedslandene og de øvrige O. E. E. C.-lande.

3. – Sovjetunionen advarer Japan mod at forvandle den amerikansk-japanske sikkerhedspagt til en militæralliance. Udenrigsminister Fujiyama erklærer, at sikkerhedspagten under hensyn til den internationale situation er en nødvendighed for Japan. 3.–7. – Konseilspræsident de Gaulle aflægger på ny besøg i Algier. – 11. Generalkommissæren for Algier, general Raoul Salan, erklærer, at hærens første opgave er at gøre Algier til en fransk provins. – 12. General Salan udnævnes til generalinspektør for det franske forsvar. Han afløses i Algier af Paul Delouvrier, der overtager den civile forvaltning, og general Maurice Challe, der bliver øverstkommanderende for de militære styrker. General Jacques Massu overtager den civile forvaltning i det mellemste Algier.

4. – De franske socialister beslutter på en ekstraordinær kongres i Paris, at de ikke vil deltage i den kommende regering; men

de vil støtte de Gaulles kandidatur ved det forestående præsidentvalg. – 9. Den nyvalgte nationalforsamling konstituerer sig med Jacques Chaban-Delmas (U. N. R.) som formand. – 21. Konseilspræsident de Gaulle vælges til Frankrigs præsident for en 7 års periode. Valgforsamlingen, der består af parlamentsmedlemmerne og medlemmerne af general- (departements-) rådene og de oversøiske territorialråd samt repræsentanter for kommunalbestyrelserne, tæller godt 80 000 personer, og stemmerne fordeler sig med 78,5 pct. på de Gaulle, 13,1 pct. på kommunisten Georges Marrane og 8,4 pct. på Albert Châtelet, der repræsenterer »de demokratiske kræfters sammenslutning« (Union des forces démocratiques).

Den finske regering under K.-A. Fagerholm indgiver sin afskedsbegæring, efter at udenrigsminister Virolainen er trådt tilbage, og de øvrige ministre af agrarforbundet har erklæret, at de ligeledes ønsker at udtræde. – 8. påtager rigsdagens formand, V. J. Sukselainen (agr.) sig på præsident Kekkonens anmodning at undersøge mulighederne for at danne en flertalsregering, »som kan løse de opgaver, den nye regering bliver stillet overfor«. – 10. Præsident Kekkonen holder en radiotale om Finlands forhold til Sovjetunionen og fremhæver betydningen af, at regeringens politik (»Paasikivilinjen«) ikke vanskeliggøres af pressen og anden publicistisk virksomhed, således som det har været tilfældet i den senere tid. – 11. Efter at Sukselainen har konstateret, at der hverken er mulighed for en samlingsregering af alle partier eller en regering af alle partier minus folkedemokraterne (altså incl. den soc. dem. opposition), overdrager præsidenten til agrarernes formand, Kauno Kleemola, at danne regering. – 19. opgiver Kleemola at danne regering. Hans forsøg har omfattet en regering af de 4 borgerlige partier samt den socialdemokratiske opposition og derefter en såkaldt halvpolitisk præsidentregering.

Den islandske koalitionsregering under Hermann Jónasson indgiver sin afskedsbegæring på grund af uenighed om foranstaltninger til bekæmpelse af inflationen. – 9. anmoder præsidenten oppositionens leder, selvstændighedspartiets formand Olafur Thors om at søge at danne regering. – 17. Thors opgiver sit forsøg, og præsidenten henvender sig derefter til det socialdemokratiske partis formand, altingspræsident Emil Jónsson. – 23. Emil Jónsson danner socialdemokratisk mindretalsregering. Selvstændighedspartiet har lovet parlamentarisk støtte til en socialdemokratisk regering, der vil arbejde for en ændring af valgordningen og bekæmpe inflationen. Gudmundur Gudmundsson fortsætter som udenrigsminister og overtager tillige finansministerposten.

Colombias præsident Camargo giver meddelelse om opdagelsen af en sammensværgelse under ledelse af den tidligere præsident, general Gustavo Rojas Pirilla. Der proklameres belejringstilstand, loven om den personlige frihed sættes ud af kraft, og der indføres censur.

5. – FN's plenarforsamling vedtager enstemmigt en resolution, der udtrykker håbet om, at de nationer, der er indblandet i Cypernkonflikten, vil tilstræbe en fredelig, demokratisk og retfærdig løsning. – 10. I underhuset opfordrer premierminister Macmillan den græske regering til forhandlinger med den tyrkiske regering og repræsentanter for de græske og tyrkiske cyprioter og lover, at den britiske regering vil godkende enhver overenskomst, der måtte blive resultatet af sådanne forhandlinger. – 11. Udenrigsminister Averoff erklærer, at den græske regering er villig til forhandling om Cypernspørgsmålet og evtl. kan tiltræde en kortfristet løsning på betingelse af, at den sikrer befolkningens uindskrænkede selvbestemmelsesret.

6. – Fra Cape Canaveral i Florida opsendes en »måneraket« (Pioneer III). Det er hensigten, at den skal ramme månen eller eventuelt blive en planet en miniature omkring solen, men forsøget slår fejl lige-

som 3 foregående forsøg med »måneraketter«. (17/8, 11/10 og 8/11). – 18. En amerikansk drabant, vægt 4 tons, bringes i bane omkring jorden. Fra drabantens radio sendes næste dag et fredsbudskab fra præsident Eisenhower.

7. – Ved valget til Vestberlins parlament (deputeretkammer) opnår socialdemokraterne under ledelse af den regerende borgmester Willy Brandt over halvdelen af de afgivne stemmer og 78 (1954: 64) mandater, medens de kristelige demokrater forøger deres mandattal fra 44 til 55. Ingen af de andre partier får nogen valgt. Valgdeltagelsen er 93,7 pct. – 28. Socialdemokraterne vedtager med stort flertal at fortsætte koalitionen med de kristelige demokrater i Vestberlins regering.

Iraks ministerpræsident Abdul Karim Kassem meddeler, at en sammensværgelse mod republikken er blevet afsløret.

Ved præsidentvalget i Venezuela vælges Romulo Betancourt (den demokratiske aktion) med 47,5 pct. af de afgivne stemmer. Wolfgang Larrazabal (se 14/11), der er kandidat for den republikansk-demokratiske union, får 29,9 og Rafael Caldere, det kristelig-sociale parti, 14,4 pct. af stemmerne.

8. – Tass meddeler, at den øverste sovjet har fritaget general Ivan Serov for hans pligter som formand i komitéen for statens sikkerhed (K. G. B.) ɔ: chef for det hemmelige politi. – 25. udnævnes Alexander N. Shelepin til Serovs efterfølger.

Det østtyske førstekammer (Länderkammer) afskaffes.

8.–11. – I Cairo afholdes en afro-asiatisk økonomisk konference med deltagelse fra 39 lande. Konferencen drøfter virkningerne af det europæiske økonomiske fællesskab og vedtager at danne en økonomisk samarbejdsorganisation med sæde i Cairo.

8.–14. – I Accra (Ghana) afholdes en »konference af de afrikanske folk« med deltagere fra 50 partier og fagforeninger i 25 afrikanske lande samt observatører fra de afro-asiatiske lande. Konferencen vedtager en resolution, der fordømmer NATO, OEEC, fællesmarkedet og det planlagte frihandelsområde som organisationer, der tjener imperialismen. Det besluttes at oprette en permanent organisation og et sekretariat med sæde i Accra med den opgave at koordinere uafhængighedsbestræbelserne i Afrika, og som konferencens mål opstilles dannelsen af et commonwealth af frie afrikanske stater.

10. – Koalitionsregeringen af kristelig-sociale og socialister i Luxembourg under Pierre Frieden demissionerer, efter at de kristelig-sociale sammen med de liberale har givet en af de socialistiske ministre et mistillidsvotum. – 19. opløses deputeretkammeret, og der udskrives valg til 1/2 1959.

11. – Tass udsender en regeringserklæring, i hvilken det siges, at ethvert forsøg på med magt at tiltvinge sig adgang til Berlin vil blive betragtet som et angreb på alle Warszawapagtens medlemmer og blive slået tilbage. – 13. U. S. A.'s, Storbritanniens, Frankrigs og Vesttysklands udenrigsministre forhandler i Paris om Berlinspørgsmålet. Der er enighed om at afvise Sovjetunionens krav i noten af 27/11. – 16. Det nordatlantiske råds ministermøde i Paris tiltræder de 4 udenrigsministres erklæring og udtaler, at spørgsmålet kun kan løses gennem en overenskomst med USSR om hele Tysklandsspørgsmålet. – 31. U. S. A., Storbritannien og Frankrig besvarer Sovjetunionens note af 27/11. I svarene, der 29/12 er godkendt af NATO's permanente råd, betones, at man ikke kan forhandle under trusler, men at man i øvrigt er villig til forhandlinger om en løsning af hele det tyske problem.

Den schweiziske forbundsforsamling vælger Paul Chaudet til forbundspræsident for 1959.

Libanons ministerpræsident Rashid Karame erklærer, at han er blevet overbevist

om, at U. S. A. ønsker bedre forhold til de arabiske lande. Libanon er ikke mere bundet af Eisenhowerdoktrinen, men ønsker at føre en strengt neutral politik.

12. – F. N.'s plenarforsamling vedtager en resolution, der fordømmer den fortsatte undertrykkelse af det ungarske folk.

Plenarforsamlingen vedtager at optage Republikken Guinea i FN. Frankrig undlader at stemme.

Ministerpræsident Willem Drees og de øvrige socialdemokratiske medlemmer af den hollandske koalitionsregering indgiver deres afskedsbegæring, efter at generalstaternes andetkammer den foregående dag har ændret et forslag om forlængelse af visse skatteforhøjelser. – 22. Professor Louis Beel (det katolske folkeparti, ministerpræsident 1946–49) danner forretningsministerium, bestående af de ikke-soc.-dem. medlemmer af ministeriet Drees, af hvilke nogle overtager de afgåede ministres porteføljer ad interim. Der udskrives valg til andetkammer 19/3 1959, et år før den normale valgperiodes udløb.

13. – Sovjetunionen advarer Tyrkiet mod at slutte militær overenskomst med U. S. A., idet en sådan vil være rettet mod Tyrkiets fredelige naboer.

16. – Det meddeles officielt, at det kinesiske kommunistiske partis centralkomité 10/12 har imødekommet Mao Tse-tungs ønske om ikke at foreslå ham genvalgt til republikkens præsident. Han fortsætter som formand for partiet.

18. – Ekspertkonferencen i Genéve om forhindring af pludselige angreb (se 10/11) udsætter sine møder på ubestemt tid. Dagen efter udsætter konferencen sammesteds om standsning af forsøgene med kærnevåben sine møder til 5/1 1959.

19. – Det russiske kommunistiske partis centralkomité udtaler en fordømmelse af den partifjendtlige gruppe: Malenkov, Molotov, Kaganovitj, Bulganin og Shepilov.

22. – Det meddeles, at en aftale mellem Sovjetunionen og Den forenede arabiske Republik bl. a. omfatter russisk hjælp til bygningen af 5 flyvepladser i Ægypten. – 28. underskrives en overenskomst mellem USSR og FAR om russisk teknisk hjælp og et lån på 400 mill. rubler til bygningen af Assuandæmningen.

I Marokko danner Abdullah Ibrahim ny regering, i hvilken han selv overtager udenrigsministeriet. Muhammed Aoud fortsætter som forsvarsminister.

23. – Præsident Nasser anklager de syriske kommunister for at være modstandere af sammenslutningen af Ægypten og Syrien og af den arabiske nationalisme. – 29. giver indenrigsministeren meddelelse om arrestation af en gruppe syriske kommunister, der for udenlandsk regning har søgt at sprænge unionen mellem Ægypten og Syrien.

29. – Storbritannien indfører fuld konvertibilitet for »valutaudlændinges« tilgodehavender (»external account«), for så vidt de ikke er opstået ved salg af værdipapirer eller andre kapitaltransaktioner (»security sterling«). De fleste europæiske lande uden for østblokken tager tilsvarende skridt. Som en konsekvens heraf ophører den europæiske betalingsunion (EPU), og den europæiske betalingsaftale (EMA) af 5/8 1955 træder i kraft. I Frankrig forhøjes samtidig liberaliseringsprocenten over for O. E. E. C.-landene fra 40 til 90. Forudsætningen for denne frigørelse af valuta og import er en devaluering på ca. 15 pct. og en stramning af finanspolitikken, bl. a. gennem afskaffelse af subsidier. Desuden afskaffes den automatiske lønregulering efter pristallet. I løbet af 1959 skal gennemføres en ny møntenhed, den »tunge« franc = 100 af de nuværende.

Den argentinske regering beslutter at indføre fri konvertibilitet og ophæve alle importrestriktioner. Argentinas økonomi skal saneres ved hjælp af et amerikansk lån på 329 mill. $ og drastiske besparelser.

DANMARK

Oktober 1958

2. – En dansk delegation under ledelse af finansminister Kampmann har ført nye forhandlinger i London om den færøske fiskerigrænse. Forhandlingsdelegationerne vil mødes igen i nær fremtid for at tage stilling til resultatet af eksperternes fortsatte undersøgelser.

A/S Cheminova har opnået foreløbig tilladelse til at sælge salt, der bliver tilovers ved klorfremstillingen.

3. – Beklædningsindustriens Sammenslutning og Dansk Skrædderforbund opretter »Beklædningsindustriens Brancheudvalg«, der skal beskæftige sig med spørgsmål vedrørende produktivitet, sæsonudjævning og forbedring af samarbejdet mellem arbejder og arbejdsgiver i de enkelte virksomheder.

4. – Det meddeles, at stats- og udenrigsminister H. C. Hansen, så snart folketingets åbning er overstået, vil lade sig indlægge på hospital for en mindre halsoperation.

6. – På regeringens initiativ er der af Det trafikøkonomiske udvalg under min. f. off. arb. udarbejdet et skøn over omfanget af de offentlige transport- og telekommunikationsinvesteringer, som i de kommende 5 år forudses at ville stige fra 720 til 900 mill. kr. årligt.

Kommissionen ang. landbrugets kreditforhold (nedsat maj 1953) afgiver betænkning nr. 2, hvori man slutter sig til et justitsministerielt udvalgs forslag om forbedret retsstilling for lån mod underpant i løsøre. Kommissionen har endvidere udarbejdet forslag, der åbner adgang til at yde realkreditlån i form af kontantlån.

I Zürich underskrives en aftale om snævert samarbejde mellem SAS og det schweiziske luftfartsselskab Swissair.

Københavns kommune har i regnskabsåret 1957–58 haft et driftsoverskud på godt 29 mill. kr. imod et budgetteret underskud på næsten 16 mill. kr.

7. – Kongen og dronningen ledsaget af tronfølgeren prinsesse Margrethe aflægger besøg i folketinget ved det nye folketingsårs begyndelse. Forinden har tinget konstitueret sig ved at genvælge Gustav Pedersen (s.) som formand og Marius Buhl (v.), Ole Bjørn Kraft (k. f.) og Aage Fogh (r. v.) som henholdsvis 1., 2. og 3. næstformand. Til 4. næstformand vælges i stedet for afdøde Helge Madsen Niels Andersen (rf.). Efter at de kongelige har forladt tinget, fremsætter statsminister H. C. Hansen som bestemt i grundloven en redegørelse for rigets almindelige tilstand og de foranstaltninger, som regeringen vil søge gennemført i den kommende tid.

Det meddeles officielt, at den danske stat fra 1. november overtager den amerikanske flyvebase Narssarssuaq (Blue West I) i Sydgrønland.

8. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen afgiver udenrigsministerposten, der overtages af minister for udenrigsøkonomi Jens Otto Krag. Samtidig henlægges ministeriet for udenrigsøkonomis anliggender pånyt under udenrigsministeriet.

Finansminister Kampmann fremsætter forslag til – i hovedsagen uændret – ligningslov for 1959–60 og forslag om ændring i lov om investeringsfonds, hvorefter de beløb, der indsættes på spærrede konti i banker og sparekasser, ikke skal indbetales i nationalbanken. Finansministeren fremsætter endvidere forslag om, at personer, der er fyldt 65 eller oppebærer folke- eller invalidepension eller dermed beslægtede ydelser, skal have adgang til at få indløst deres sparebeviser.

Trafikminister Lindberg genfremsætter forslag til lov om et trafikråd for Storkøbenhavn (se 28/3), socialminister Bomholt forslag til lov om pension og hjælp til enker m. fl. (se 14/5), arbejds- og boligminister Bundvad forslag til lov om iværksættelse af offentlige arbejder m. v. og beskæftigelse af arbejdsløse (se 21/5) og handelsminister Philip forslag til lov om forsikringsvirksomhed (se 23/1, 13/5 og 4/6). Handelsminister Philip fremsætter endvidere forslag om ændringer i fondsbørsloven, bl. a. om en tredobling af vekselerernes depoter, og forslag til lov om visse finansieringsinstitutter, der er fremkaldt af planerne om et finansieringsinstitut for håndværk og industri. Ved forslaget åbnes der mulighed for at handelsministeren trods bank- og sparekasselovens bestemmelser kan tillade bank- og sparekassedirektører at indtræde i bestyrelsen for dette og lignende aktieselskaber.

Finansudvalget genvælger Jensen-Broby (v.) som formand.

9. – Boligminister Bundvad fremsætter forslag til lov om leje og forslag til lov om boligbyggeri, indenrigsminister Søren Olesen forslag om ekstraordinær grundskyld og ejendomsskyld til kommunen og forslag om ændring i lov om kommunale ejendomsskatter og socialminister Bomholt forslag om ændring i lov om folkeforsikring. Tilsammen udgør disse fem forslag regeringens boligpolitiske program, der tilsigter 1) en formindskelse af forskellen mellem huslejeniveauet i den gamle og i den nye boligmasse, 2) en fortsat betydelig boligproduktion, 3) en gradvis afvikling af statsfinansieringen af byggeriet og 4) en gradvis omlægning af de hidtidige subsidieordninger, således at kun de familier får støtte til dækning af boligudgifterne, som virkelig har det behov. Om hovedpunkterne i forslagene henvises til redegørelsen p. 302.

Indenrigsminister Søren Olesen genfremsætter forslag om et levnedsmiddelinstitut, og fiskeriminister Oluf Pedersen foreslår lov om ind- og udførsel af fisk forlænget til 30. juni 1961, således at den får samme løbetid som lov om afsætning af danske landbrugsvarer.

Ragnhild Andersen fremsætter på den kommunistiske gruppes vegne forslag om ændringer i lov om folkeforsikring (nedsættelse af tilgangsalderen til 65 og 60 år).

11. – Fhv. statsminister Erik Eriksen advarer mod at overvurdere betydningen af Landbrugets Afsætningsråd. Det alt overskyggende er markedsplanerne, deres skæbne og vor placering.

18. – På det konservative folkepartis landsrådsmøde i Odense udtaler folketingsgruppens formand, Poul Sørensen, om forsvarssagen, at venstre og de konservative er enige, og at der derfor ingen mulighed er for forlig uden om de konservative. Det oplyses, at partiet nu har over 100 000 medlemmer og siden 1954 er vokset med over 21 000.

Landbrugsministeriet har i medfør af bemyndigelsesloven af 16/6 fastsat betingelser for tilladelse til eksport af sukkerroer til Vesttyskland i sæsonen 1959.

21. – Ved 1. behandling af forslaget om iværksættelse af offentlige arbejder og beskæftigelse af arbejdsløse går v. og k. f. mod bestemmelsen om statstilskud på indtil 50 pct. til oprettelse af værkstedshuse. Ved 1. behandling af forslaget om et trafikråd for Storkøbenhavn giver et af regeringspartiernes ordførere, retsforbundsmanden Kristian Kristensen, udtryk for store betænkeligheder ved forslaget.

Aksel Larsen fremsætter på den kommunistiske gruppes vegne forslag om ophævelse af de i juni 1957 gennemførte afgiftsforhøjelser for spiritus, vin, øl og tobak og af bestemmelsen i lov om forbrugsbegrænsende foranstaltninger om, at tøjskattens virkninger ikke skal indregnes i det lønregulerende pristal.

Udvalget vedr. erhvervsudviklingen i provinsen, nedsat i november 1957 af arbejdsministeren, afgiver betænkning.

Det kommunistiske partis forretningsudvalg beslutter at give Aksel Larsen orlov fra alle partimæssige funktioner indtil centralkomiteens møde 30/10, dagen før partiets 20. kongres.

22. – Efter sin hjemkomst fra Rio de Janeiro, hvor han har forhandlet med de brasilianske myndigheder om samhandelen mellem Danmark og Brasilien, udtaler handelsminister Philip, at handelsgælden til Brasilien på godt 100 mill. kr. skal afvikles gennem leverancer af danske varer. Fra begge sider er man interesseret i at udvide samhandelen, og Danmark vil indtil videre fortsat købe ca. 80 pct. af sit kaffeforbrug i Brasilien.

Folketinget indleder en 2 dages debat om statsministerens åbningstale. Partiernes ordførere er Per Hækkerup (s.), Erik Eriksen (v.), Poul Møller (k. f.), A. C. Normann (r. v.), Niels Andersen (rf.) og Fuglsang, der har afløst Aksel Larsen som kommunisternes politiske ordfører. Under debatten meddeler v. og k. f., at de vil trække deres repræsentanter i det parlamentariske forsvarsudvalg tilbage, idet de ikke i udvalget vil være skjold for en regering, der ikke kan blive enig i forsvarsspørgsmålet. A. C. Normann er betænkelig ved bestemmelsen i § 3 i forslaget til lov om boligbyggeri, hvorefter finansministeren bemyndiges til ikke blot at sælge, men også at købe obligationer til finansiering af boligbyggeri. Foruden gruppernes ordførere tager grønlænderen A. Lynge og det tyske mindretals repræsentant Hans Schmidt ordet, den første bl. a. for at rejse kravet om en 12 mils fiskerigrænse ved Grønland.

Det meddeles, at regeringen vil søge udvej for at stille et beløb på indtil 5000 $ til rådighed for Povl Bang-Jensen som tilskud til omkostningerne ved at få spørgsmålet om hans afskedigelse fra FN's sekretariat prøvet ved højere instanser. Det fremhæves, at bevillingen ikke er udtryk for nogen stillingtagen eller for kritik af den trufne afgørelse.

Danmarks Lærerforenings repræsentantskab vedtager med alle stemmer mod 9 en resolution, der opfordrer undervisningsministeren til at udskyde gennemførelsen af den nye skolelov til 1/8 1960.

23. – I sin svartale beklager den fungerende statsminister, finansminister Kampmann, venstres og de konservatives beslutning om at udtræde af forsvarsudvalget, der herefter vil blive ophævet. Han giver A. Lynge et imødekommende svar.

24. – Under 1. behandling af forslaget om ændring i lov om investeringsfonds foreslår Fanger (k. f.), at alle skatteydere skal have adgang til at hensætte indtil 20 pct. af indkomsten på opsparings- og investeringskonto i bank eller sparekasse og fradrage det indsatte beløb i den skattepligtige indkomst.

25. – I et fælles dansk-norsk-svensk memorandum til O. E. E. C.'s ministerkonference i Paris understreges, at de tre lande er enige om, at en landbrugsordning inden for frihandelsområdet er en betingelse for, at man i det hele taget kan nå til enighed om frihandelsområdets oprettelse, og at landbruget må følge med industrien under aftalernes etapevise ikrafttræden.

26. – Dansk Samling vælger fhv. folketingsmand (af rf.) pastor I. C. Willesen til landsformand i stedet for seminarieforstander Poul Holt.

28. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til toldlov og forslag om ændringer i forbrugsafgiftslove. Toldlovsforslaget tager sigte på indførelse af den internationale toldnomenklatur, den såkaldte Bruxellesnomenklatur, samt en kodificering af toldforvaltningslovgivningen, således at alle lovbestemmelser vedrørende told samles i én lov. Forslaget tilsigter ikke nogen ændring af det samlede toldprovenu, men den nye opstilling af varerne og øget anvendelse af værditold medfører et meget stort antal forskydninger i toldforholdene for de enkelte varer. Ved forslagets gen-

nemførelse tilvejebringes det tekniske grundlag for Danmarks eventuelle deltagelse i de europæiske markedsdannelser, og bl. a. af hensyn hertil foreslås, at den nye toldlov skal træde i kraft 1/1 1959, der er skæringsdato i Rom-traktaten om fællesmarkedet. Samtidig fremsætter den fungerende udenrigsminister, økonomiminister Bertel Dahlgaard, forslag til beslutning angående ratifikation af Bruxelleskonventionerne af 15/12 1950 om klassifikation af varer i toldtariffer og om ansættelse af varers toldværdi.

I sin egenskab af fungerende statsminister fremsætter finansminister Kampmann forslag om forhøjelse af statsydelsen til kongen med ca. 1/4 mill. kr. til ca. 2,8 mill. kr. og forslag om ændring i lov om naturfredning. Ved dette forslag henlægges initiativet til fredningsplaners udarbejdelse til statsministeriet og udarbejdelsen og gennemførelsen til udvalg, hvoraf det foreløbig er hensigten at nedsætte to, et for Nordsjælland og et for Vestjylland.

Handelsminister Philip fremsætter en række lovforslag. Forslag om skoleskibsafgift bygger på en aftale med Dansk Dampskibsrederiforening om forhøjelse af den hidtidige tonnageafgift for at muliggøre skoleskibet »Danmark«s drift også efter at loven af 7/6 1958 har afskaffet den obligatoriske sejlskibstid for vordende navigatører. Krigs- og besættelsestidens midlertidige patentlovgivning foreslås ophævet, og ved forslag om ændring i lov om patenter forhøjes patentafgifterne, som fremtidig skal kunne ændres ved bekendtgørelse uden lovændring. Handelsministeren fremsætter endvidere forslag til en ny varemærkelov og forslag om ændring i lov om uretmæssig konkurrence og varebetegnelse (identisk med det i 1957–58 fremsatte forslag, idet dog bortlodningsforbuddet er udgået) (se 11/3 og 20/3), samt forslag om forlængelse af valutaloven for et år.

29. – En dansk delegation under ledelse af direktør Nils Svenningsen, udenrigsministeriet, forhandler i London om fiskerigrænsen ved Færøerne.

Den vesttyske admiral Friedrich Ruge udtaler på en pressekonference, at alle tre våbenarter »fra København til alperne« bør stilles under NATO's centralkommando.

Boligminister Bundvad fremsætter forslag om afvikling af statens garanti for renten af husmandskreditforeningernes og Sønderjyllands Kreditforenings kasseobligationer.

Folketinget afslutter 1. behandling af boligforslagene (se 9/10), der henvises til et udvalg på 21 medlemmer. Under debatten går v. og k. f. mod forhøjelsen af ejendomsskatterne, men erklærer sig i øvrigt villige til forhandling.

I finansudvalget tiltræder flertallet – regeringspartierne – begyndelsesbevillinger til videnskabeligt byggeri (H. C. Ørsted instituttet og et nyt zoologisk centralinstitut) for i alt 67 mill. kr. V. og k. f. undlader at stemme, idet de hævder, at bevillingerne bør gives ved særlig lov. I samme møde tiltrædes et forslag fra landbrugsministeren om statsgaranti på indtil 100 mill. kr. for en kassekredit til Landbrugets Afsætningsråd.

Udvalget om en ny radioordning afgiver enstemmig betænkning til undervisningsministeren. Radiorådet, der i øjeblikket består af 16 medlemmer, nemlig 6 valgt af lytterorganisationerne, 2 udpeget af dagspressens organisationer, 5 valgt af folketingets 5 udvalgsberettigede partier og 3 udpeget af undervisningsministeren, foreslås udvidet til 18 medlemmer, hvoraf 2 udpeges af undervisningsministeren, 1 af ministeren for off. arbejder, 5 af de udvalgsberettigede partier og 10 af folketinget efter indstilling fra lytterorganisationerne.

30. – Efter afslutningen af møderne i O. E. E. C.'s ministerudvalg (Maudlingkomiteen) udtaler udenrigsminister Krag, at det nu må betragtes som udelukket, at traktaten om frihandelsområdet kan være fuldt færdig 1/1 1959.

31. – Det vesttyske forsvarsministerium erklærer i anledning af admiral Ruges ud-

talelser 29/10, at det i længere tid har været overvejet, hvorledes man mellem Nordkap og Middelhavet kan nå til det bedst mulige samarbejde i det område, hvor midt- og nordafsnittet griber ind i hinanden. Admiral Ruges tanker fortjener overvejelse, men en afgørelse kan kun ske med alle interesseredes samtykke og under varetagelse af deres interesser, og forsvarsministeriet kræver ikke en ensidig løsning.

Danmarks kommunistiske partis 20. kongres åbnes. Blandt gæsterne er sekretær i det russiske kommunistiske parti P. N. Pospelov. Kongressen åbnes af næstformanden Alfred Jensen, og centralkomiteens beretning aflægges af partisekretær Poul Thomsen. Forinden er taletiden fastsat til et kvarter i første og 5 minutter i anden omgang. Et forslag om at give Aksel Larsen længere taletid forkastes med 89 stemmer mod 69.

November 1958

2. – D. K. P.'s kongres vedtager med alle stemmer mod 12 en udtalelse, der vender sig imod revisionismen, som herhjemme har fundet udtryk i Aksel Larsens memorandum (se 15/8) og hans optræden i partidiskussionen. Ved valget af centralkomité meddeler Aksel Larsen, der er bragt i forslag, at han ikke ønsker genvalg. Andre fremtrædende kommunister, som nægter at lade sig genopstille, er de københavnske fagforeningsledere Willy Brauer og Carlo Hermansen. Til partiets formand vælger centralkomitéen Knud Jespersen, formand for Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening i Aalborg og medlem af Aalborg byråd. Aksel Larsen udtaler efter kongressen, at han ikke har truffet beslutning om sin politiske fremtid.

3. – Udenrigsministeriet og det økonomiske sekretariat offentliggør resultatet af en undersøgelse vedrørende afsætningsforholdene for landbrugseksporten. Undersøgelsen er et led i en række undersøgelser af virkningerne af Danmarks eventuelle deltagelse i de europæiske markedsplaner (se 15/9).

Detailpristallet for oktober er opgjort til 444 (1914 = 100), en stigning på 4 points i forhold til juli og på 9 points i forhold til oktober 1957.

4. – Socialminister Bomholt fremsætter forslag til lov om forsorgen for åndssvage. Efter forslaget bevares det nuværende bestyrelsessystem, men bestyrelserne (for Østifternes og de Kellerske åndssvageanstalter) skal suppleres med medlemmer valgt af folketinget, og der oprettes et rådgivende, initiativtagende og koordinerende organ, statens åndssvagenævn. Landet foreslås opdelt i forsorgsområder, i hvilke der oprettes tilsynsnævn. Adgangen til tvangsanbringelse begrænses, og alle sager om tvangsanbringelse skal afgøres af et uafhængigt nævn. Endvidere foreslås undervisnings- og oplæringspligt for åndssvage fra det 7. til det 18. år.

Paaboel (v.) fremsætter på venstres og de konservatives vegne forslag om skattefri afskrivninger i boligbyggeriet. Forslaget tilsigter at fremme det private boligbyggeri ved i de første 10 år efter en ejendoms opførelse at tillade skattefri afskrivning på 1 pct. om året af opførelsesomkostningerne. Ordningen skal gælde for ejendomme, hvis opførelse påbegyndes efter 1/1 1959 og inden 1/4 1964.

Nationalbanken mildner restriktionerne vedrørende dollars til rejsebrug. Til turist- og besøgsrejser kan herefter købes indtil 500 $ pr. kalenderår mod hidtil 100 $, og for så vidt angår forretningsrejser afskaffes den hidtidige begrænsning (30 $ pr. dag).

5. – Socialminister Bomholt fremsætter forslag om ændring i lov om forsikring mod

ulykkestilfælde. Forslaget tager navnlig sigte på erhvervssygdomme og en forhøjelse af de i 1948 fastsatte grænser for erstatningerne.

6. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag om adgang til konvertering af bunden opsparing for skatteåret 1951–52, der med påløbne renter andrager i alt henved 300 mill. kr. Opsparingen skal frigives senest med udgangen af 1959, men forslaget giver mulighed for at ombytte opsparingsbeviset med obligationer med samme pålydende værdi og samtidig få renterne, ialt ca. 30 pct., udbetalt kontant. Opsparingsbeviser på under 500 kr. skal alene kunne ombyttes med obligationer af et nyt præmieobligationslån, medens opsparingsbeviser på 500 kr. og derover kan konverteres til ordinære statsobligationer.

7. – Undervisningsminister Jørgen Jørgensen fremsætter forslag om ændring i lov om folkebiblioteker, hvorefter statstilskuddet skal beregnes med 80 pct. af de første 25 000 kr. af de stedlige tilskud og med 40 pct. af de stedlige tilskud herudover. Merudgiften ved denne og andre ændringer anslås til ca. 2,5 mill. kr.

Under 1. behandling af forslaget om forlængelse af valutaloven henstiller H. K. Sørensen (k. f.) til handelsministeren at fremsætte forslag om et effektivt dumpingværn.

I serien om Danmark og de europæiske markedsplaner har udenrigsministeriet og det økonomiske sekretariat udsendt en beretning om konkurrenceforhold og monopolkontrol (se 3/11).

8. – NATO-hovedkvarteret i Paris meddeler, at det ikke har planer om at lægge Danmark ind under den centraleuropæiske kommando sammen med Vesttyskland. (Under den nuværende ordning sorterer Danmark og Slesvig-Holsten sammen med Norge under nordregionens kommando med hovedkvarter i Oslo).

Ved lagtingsvalget på Færøerne bliver socialdemokratiet det største parti med 3584 (1954: 2518) stemmer og 8 (5) mandater, det republikanske parti (Erlendur Paturssons tjodveldisflokkurin) får 3329 (3032) stemmer og 7 (6) mandater, sambandspartiet 3296 (3312) stemmer og 7 (7) mandater, folkeflokken 2470 (2660) stemmer og 5 (6) mandater, det gamle selvstyreparti 812 (908) stemmer og 2 (2) mandater. Desuden får et nyt parti, Færøsk Fremskridtsparti, 404 stemmer og 1 mandat, som tilfalder Kjartan Mohr, der i 1954 valgtes som løsgænger med 323 stemmer. Lagtingets medlemstal er udvidet fra 27 til 30. Valgdeltagelsen er ca. 76 pct. mod 67 i 1954. Ved valget har de nuværende landsstyrepartier – sambandspartiet, folkeflokken og selvstyrepartiet – mistet deres flertal i lagtinget, idet de tilsammen kun udgør 14 af 30 mod hidtil 15 af 27 medlemmer.

9. – Nordisk Råds 6. session åbnes i Oslo af V. J. Sukselainen, der fungerede som præsident ved 5. session i Helsingfors. Ved åbningsmødet vælges Nils Hønsvald, Norge, til præsident, Erik Eriksen, Danmark, Sukselainen, Finland, Emil Jónsson, Island, og Bertil Ohlin, Sverige, til vicepræsidenter. Ole Bjørn Kraft, Danmark, bliver formand for det økonomiske udvalg.

13. – Ved en handelsaftale med Bulgarien er der skabt forudsætninger for en samhandel på ca. 10 mill. kr. mod hidtil ca. 6 mill. kr.

14. – Nordisk Råd vedtager at henstille til regeringerne i Danmark, Finland, Norge og Sverige, at de optager forhandlinger om formerne for det nordiske økonomiske samarbejde, således at sagen, når forudsætningerne for en afgørelse foreligger, kan forelægges parlamenterne. Rådet henstiller endvidere, at regeringerne gør deres forhandlere i O. E. E. C. bekendt med disse synspunkter, og at de i fællesskab gør deres yderste for at søge gennemført en løsning, som kan sikre oprettelsen og styrkelsen af samarbejdet i Europa gennem

dannelsen af et frihandelsområde. For den første rekommandation stemmer alle med undtagelse af Einar Olgeirsson, Island (kommunist), ved afstemningen om den sidste undlader de finske delegerede at stemme.

15. – Nordisk Råds 6. session slutter, efter at der er vedtaget i alt 33 rekommandationer til regeringerne, deriblandt en henstilling om at iværksætte undersøgelser af medlemslandenes muligheder for at udvide handelen og det økonomiske samarbejde i øvrigt med Sovjetunionen og de folkedemokratiske lande. Rådets næste session afholdes i Stockholm i oktober 1959.

Umiddelbart efter Nordisk Råds afsluttende møde afholdes et nordisk ministermøde, hvori fra dansk side deltager den fungerende statsminister, finansminister Kampmann, og økonominister Bertel Dahlgaard. Man drøfter gennemførelsen af Nordisk Råds rekommandation vedrørende rapporten om det nordiske økonomiske samarbejde (se 14/11) og beslutter at afholde et ministermøde i Oslo 20/12. Island vil blive indbudt til at deltage i mødet som observatør. På dagsordenen vil blive optaget de problemer, som det nordiske økonomiske samarbejdsudvalg mener bør tages op til politisk overvejelse, og de spørgsmål, som regeringerne eventuelt finder bør tages op.

Danmarks kommunistiske partis centralkomité ekskluderer Aksel Larsen og opfordrer ham samtidig til at nedlægge sit folketingsmandat, der »tilkommer D. K. P., ikke nogen enkeltperson«. Aksel Larsen erklærer, at han ikke agter at nedlægge sit mandat, men vil finde veje til at forelægge sin sag for vælgerne.

19. – Under konferencen af NATO-parlamentsmedlemmer i Paris erklærer den vesttyske forsvarsminister Strauss på foranledning af lederen af den danske delegation, folketingsmand Per Hækkerup, at han aldrig har sagt, at Danmark skulle flyttes fra nordregionen (med hovedkvarter i Oslo) til centralregionen (hvis hovedkvarter er i Paris) og således i forsvarsmæssig henseende skilles fra Norge. Strauss fremhæver imidlertid, at den tyske flåde bør samles under én kommando og ikke være delt mellem nordregionen (Østersøflåden) og centralregionen (Nordsøflåden).

20. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til finanslov for 1959–60 (se nærmere p. 301). Budgetforslaget indebærer en mindre lempelse af finanspolitikken, idet overskuddet på drifts- og anlægsbudgettet reduceres lidt, og opkrævningen af stabiliseringslånet ophører. En yderligere lempelse vil efter regeringens opfattelse ikke være forsvarlig, og forslag om nye udgifter eller lempelse af beskatningen vil derfor kun kunne komme i betragtning i den udstrækning, der gennem besparelser kan skabes dækning herfor.

I altinget udtaler undervisningsminister Gislason, at han håber snart at kunne give nye oplysninger om de islandske håndskrifter, idet den danske regering er villig til at genoptage sagen. Undervisningsminister Jørgen Jørgensen udtaler, at den danske regering for et år eller halvandet siden modtog en henvendelse fra Island om genoptagelse af sagen, og at henvendelsen stadig er under overvejelse i regeringen.

21. – Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag til lov om udførsel af frisk dansk frugt, der for frugtavlens vedkommende skal tilvejebringe en lignende ordning som den, der ved lov om afsætning af danske landbrugsvarer er skabt for landbruget.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om forhøjelse af statsydelsen til kongen; 5(k.) undlader at stemme.

Venstres og de konservatives forslag om skattefri afskrivninger i boligbyggeriet afvises af finansministeren og de andre partiers ordførere.

22. – På et møde af 76 fhv. kommunistiske tillidsmænd besluttes det at iværksætte en landsomfattende indsamling af underskrifter for i overensstemmelse med valgloven at anmelde et nyt parti, socialistisk

folkeparti. Mødet opfordrer Aksel Larsen til at forblive i folketinget som det nye partis repræsentant, hvilket han indvilger i under forudsætning af, at det lykkes at indsamle 14335 underskrifter – lige så mange som det antal stemmer, hvormed Aksel Larsen er valgt til sit kredsmandat i østre storkreds.

24. – I en skrivelse til folketingets formand anmelder Aksel Larsen socialistisk folkeparti som politisk parti og sig selv som dets repræsentant i folketinget.

25. – Den danske regering understreger i en henvendelse til den franske og tyske regering betydningen af, at handelspolitisk forskelsbehandling undgås, når de 6 medlemmer af det europæiske økonomiske fællesskab pr. 1/1 1959 begynder deres indbyrdes afvikling af told og kvantitative restriktioner. Tilsvarende henvendelse vil blive rettet til de andre medlemmer af fællesskabet.

26. – Under en forespørgselsdebat redegør undervisningsministeren for regeringens investeringsprogram for den højere undervisning og videnskabelige forskning og oplyser, at der i de kommende 5 år tænkes anvendt ca. 600 mill. kr. til sådanne investeringer. I dette program indgår flytningen af Danmarks tekniske Højskole og væsentlige udvidelser af rigshospitalet og landbohøjskolen (se 29/10)

Danske Bankers Fællesrepræsentation forelægger boligministeren en skitse til et finansieringsinstitut for udlejningsbyggeriet. (Til finansiering af parcelhusbyggeriet i provinsen har De danske Provinsbankers Forening tidligere besluttet at oprette et særligt institut, Danske Provinsbankers Boligfinansieringsinstitut (se 12/9).

27. – Folketinget nægter med alle stemmer mod 6 (k. og Aksel Larsen (s. f.)) forslagene om ophævelse af afgifter på spiritus, vin, øl og tobak (se 21/10) overgang til 2. behandling.

Nationalbanken har protesteret mod bestemmelsen i boliglovforslagets § 3, hvorefter finansministeren får adgang til at købe og sælge obligationer for at skabe stabile vilkår for nybyggeriet, hvilket efter bankens mening må betyde, at der skal holdes et kunstigt lavt renteniveau for hele kapitalmarkedet. Boligministeren erklærer, at denne fortolkning hviler på en misforståelse af regeringens hensigter.

Der afholdes konstituerende generalforsamling i »Finansieringsinstituttet for Håndværk og Industri A/S«, der er oprettet af nationalbanken, de private banker, sparekasserne, forsikringsselskaberne og industrien (se 14/3).

28. – Den fungerende statsminister, finansminister Kampmann fremsætter forslag om anvendelsen af overskuddet i visse krigsforsikringsforbund. Forslaget går ud på, at overskuddet, der andrager ca. 22,5 mill. kr., skal fordeles mellem de eksisterende nordiske kulturfonds (dansk-norsk, dansk-færøsk, dansk-islandsk) og nye dansk-svenske og dansk-finske fonds.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslagene om indløsning af visse sparebeviser, om adgang til konvertering af bunden opsparing, om visse finansieringsinstitutter, om ændring i patentloven og om ophævelse af krigs- og besættelsestidens midlertidige patentlovgivning samt forslag til ligningslov for 1959–60 – alle enstemmigt.

Forsvarsminister Poul Hansen besvarer en kommunistisk forespørgsel om det dansk-tyske militære samarbejde. Han udtaler, at både regeringen, de danske militære sagkyndige og NATO-hovedkvarteret ønsker Danmarks placering i nordregionen bevaret, og hvad angår en fælles Østersøkommando, deler NATO's militære myndigheder den opfattelse, at den ligeledes bør henhøre under nordregionen. Folketinget tager med alle stemmer mod 6 (k. og Aksel Larsen (s. f.)) ministerens redegørelse til efterretning.

Arbejdsministeren ophæver arbejdsmarkedskomissionen og nedsætter et arbejdsmarkedsråd med departementschef Axel Skalts som formand.

December 1958

1. – Det meddeles, at GATT har godkendt de foreløbige planer om en nordisk toldunion.

De sociale boligselskaber forelægger boligministeren en skitse til et institut til finansiering af selskabernes byggeri, organiseret som en forening af låntagere med solidarisk ansvar (se også 26/11).

2. – Ved folketingets 1. behandling af forslag om ændring af lov om folkebiblioteker gør Østergaard (v.) sig til talsmand for en afgift pr. lånerkort og får tilslutning af Gøting (rf.).

Iflg. dagspressen agter handelsminister Philip at foreslå en ændring af bankloven, hvorved ministeren får adgang til at nægte godkendelse af oprettelse af en ny bank, når det under hensyn til stifternes forhold må anses for uforsvarligt, eller hvis der er fare for, at banken ikke vil blive drevet på normal forretningsmæssig måde. Formanden for Danske Bankers Fællesrepræsentation udtaler, at bankerne ikke ønsker nogen ændring. Den påtænkte lovændring har til formål at give handelsministeren hjemmel til at nægte godkendelse af en ny bank, blandt hvis stiftere er den tidligere ejer af Kobenhavns Kreditbank, direktør Brask Thomsen.

Finansudvalget bevilger 5 mill. kr. til egnsudviklingsrådet og bemyndiger handelsministeren til at yde statslån og statsgaranti for lån til egnsudviklingsprojekter inden for et beløb af 50 mill. kr. V. og k. f. går imod.

3. – Folketinget påbegynder 1. behandling af finanslovforslaget med taler af gruppeordførerne Carl Petersen (s.), Thorkil Kristensen (v.), Thestrup (k. f.), Lannung (r. v.), J. M. Pedersen (rf.) og Alfred Jensen (k.). Desuden taler grønlænderen Elias Lauf. Thorkil Kristensen vender sig imod § 3 i forslaget om boligbyggeri (se 27/11), hvis gennemførelse vil betyde, at der på obligationsmarkedet kommer til at operere to offentlige organer, der måske ofte vil have modstridende opfattelser m. h. t. den rentepolitik, der bør føres. Til slut spørger han finansministeren, om det er rigtigt, at regeringen for tiden afviser skattelettelser, fordi den vil spare sammen til en skattenedsættelse umiddelbart før næste valg, hvilket vil være uforsvarligt. Thestrup er ligesom Thorkil Kristensen betænkelig ved, at staten lægger beslag på en stadig større del af nationalproduktet, og udtaler, at der bag statsbudgettets vækst ligger en bevidst politik fra socialdemokraternes side for at drage det ene område efter det andet ind under statens herredømme. J. M. Pedersen ønsker, at vi skal arbejde os ud af den socialiseringspolitik, der medfører, at staten beslaglægger større og større dele af befolkningens arbejdsindtægter og opsparing, og Lannung advarer imod ved for tidlig skattelettelse at sætte den forbedrede valutastilling og dens virkninger på spil. Han omtaler desuden ligesom senere Lauf den planlagte amerikanske radarstation i Angmagssalikdistriktet i Østgrønland i nærheden af bopladsen Kulusuk og gør sig til talsmand for, at den flyttes eller i det mindste får dansk mandskab. Sagen rejses også i spørgetimen af Per Federspiel (v.). Grønlandsminister Lindberg udtaler, at radarstationen, der er et led i en kæde fra Canada til Island, ikke kan lægges andre steder, og at beboerne i Kulusuk ikke selv har noget imod stationen.

Folketinget forkaster ved 2. behandling af forslag om ændring i lov om investeringsfonds forslag fra v. og k. f. om adgang for alle skatteydere til i investeringsøjemed skattefrit at henlægge højst 20 pct. af den skattepligtige indkomst.

4. – Under den fortsatte finanslovsdebat udtaler finansminister Kampmann til Thorkil Kristensen, at det ikke er hensigten med bemyndigelsen i § 3 i forslaget om boligbyggeri at tilstræbe et bestemt renteniveau. Hvis nationalbanken i en given si-

tuation ikke er af samme opfattelse som finansministeren, må sagen forelægges folketinget. Hertil replicerer Thorkil Kristensen, at det i realiteten vil sige, at man ændrer nationalbankloven. Finansministeren vil gerne vide, om Thorkil Kristensen kan forpligte oppositionen til ikke at fremsætte forslag om skattenedsættelse, men er i øvrigt villig til at garantere, at regeringen ikke vil foretage skattenedsættelser med henblik på en valgsituation. »Det gøres altid ud fra saglige, økonomiske grunde«. Formanden for den konservative folketingsgruppe, Poul Sørensen, udtaler, at der med dannelsen af trekantregeringen er sket en ny opdeling i dansk politik, og at det er en befrielse, at det politiske arbejde nu kan finde sted på baggrund af, at folketingets flertal skifter, hvis der blot flyttes 100 000 stemmer fra regeringspartierne til oppositionen.

5. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag om optagelse af statslån i udlandet svarende til ca. 280 mill. kr. (40 mill. $), hvoraf Den internationale Genopbygningsbank har tilbudt at overtage knap halvdelen, medens resten udbydes på markedet i New York. Provenuet skal dække valutaudgifterne ved investeringsprojekter til ialt 500 mill. kr., nemlig 400 mill. kr. til udbygning af el-værkerne og 100 mill. kr. til anskaffelse af diesellokomotiver til D. S. B.

Indenrigsminister Søren Olesen fremsætter forslag om ændring i lov vedr. personlig skat til kommunen og forslag om afløsning af skat til erhvervskommunen. Baggrunden er forslagene om grundskyld og ejendomsskyld, fremsat i forbindelse med forslag til lov om leje, hvis gennemførelse vil give bykommunerne en merindtægt på 133 mill. kr., i 1959–60 dog kun 68 mill. kr. De nu fremsatte forslag tager sigte på en tilsvarende nedsættelse af den kommunale indkomstskat i forbindelse med en omlægning af det kommunale skattesystem med delvis overgang til proportionalskat som det vigtigste træk. 1) I købstæder og kommuner med over 3000 indbyggere eller en bymæssig bebyggelse med over 500 indbyggere beskattes alle skalaindkomster med samme procent. 2) I hele hovedstadsområdet beskattes skalaindkomster under 20 000 kr. med 14 pct. og højere indkomster efter en progressiv rateskala. 3) Landkommunerne får valget mellem at indføre proportionalbeskatning og beholde det nuværende system. 4) Skalaindkomsterne i byerne og de landkommuner, der vælger proportionalbeskatning, skal beregnes med de nuværende fradrag på selvangivelsen, med hustru- og børnefradrag af samme størrelse som ved statsskatteberegningen samt personfradrag på 2500 kr. for enlige og 4000 kr. for forsørgere (i 1959–60 dog kun 2000 kr. og 3000 kr.). 5) Erhvervsskatteordningen ophæves, foreløbig for 3 år, og for hovedstadsområdet og 9 provinsbyområder, hvor erhvervsskatten har væsentlig økonomisk betydning, indføres afløsningsordninger, således at omegnskommunerne betaler erstatninger til centralkommunerne.

Socialminister Bomholt fremsætter forslag om ændringer i forsorgsloven, folkeforsikringsloven og arbejdsløshedsforsikringsloven. Alle disse forslag er nødvendiggjort ved de af indenrigsministeren fremsatte forslag.

6. – En kinesisk handelsdelegation under ledelse af vice-udenrigshandelsminister Pai Jen ankommer til København.

Boligministeriet bestemmer, at alt civilt offentligt byggeri og statslånsbyggeri skal holdes i gang, så længe temperaturen ikke er under $\div 5^{\circ}$.

FN's administrative domstol afviser Poul Bang-Jensens anmodning om adgang til dokumenter, som han mener er af betydning ved et eventuelt sagsanlæg i forbindelse med hans afskedigelse, og hans påstand om, at disciplinærudvalget har optrådt ulovligt.

9. – Udenrigsminister Krag fremsætter forslag til beslutning om ratifikation af de konventioner, der er oprettet i forbindelse med atomenergisamarbejdet i O. E. E. C.,

nemlig om sikkerhedskontrol og om etablering af et europæisk selskab for kemisk behandling af bestrålede brændselselementer (Eurochemic).

Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag om forhøjelse af jagttegnsafgiften.

Finanslovsdebatten afsluttes.

Folketinget vedtager forslaget om ændring i lov om investeringsfonds (se 8/10) med alle stemmer mod 5 (k.).

I serien »Danmark og de europæiske markedsplaner« (se 7/11) udsendes en beretning om adgangen til erhvervsudøvelse.

10. – Handelsminister Philip fremsætter forslag om ændringer i konfiskationsloven. Der foreslås en frigivelse af visse værdier, således at kommissariatet, dispensationsnævnet og de øvrige særlige nævn kan ophæves i løvet af 1959. Ministeren oplyser, at konfiskationen af tysk og japansk ejendom 1/11 1957 havde indbragt netto 156 mill. kr. Handelsministeren fremsætter endvidere forslag om ændring i lov om tilsyn med pensionskasser (adgang til friere anbringelse af indtil 15 pct. af de midler, som skal tjene til dækning af kassernes forpligtelser).

Saltudvalget, der under ledelse af professor P. Søltoft undersøger mulighederne for en dansk kaliproduktion, indstiller til ministeriet for offentlige arbejder, at der snarest iværksættes boringer ved Suldrup i Himmerland.

Redaktør Holger Jensen, De samvirkende Fagforbund, udtaler, at de ulovlige strejker i den senere tid ofte har savnet en reel baggrund, men er udslag af kommunisternes forsøg på at skabe uro på arbejdspladserne. Han advarer arbejderne mod misforstået solidaritet.

11. – Folketinget afslutter 2. behandling af boligforslagene (se 9/10), der har strakt sig over 2 dage. I udvalgsbetænkningen er der til de 5 lovforslag stillet i alt 76 ændringsforslag, der alle vedtages med regeringspartiernes, i nogle tilfælde også med oppositionens stemmer. Uden for betænkningen har den kommunistiske gruppe stillet en række ændringsforslag, der alle forkastes. Af vigtigere ændringer kan nævnes, at fristen for afviklingen af »boligstavnsbåndet«, d. v. s. kravet om en vis tids ophold for at blive boligberettiget, for hovedstadsområdet forlænges med 1 år til 3 år, og at der for de store provinsbyer og disses forstadskommuner indføres en frist på 2 år. I forslag til lov om boligbyggeri ændres § 3, således at finansministerens bemyndigelse til at foretage opkøb af obligationer begrænses til 3 år, og desuden skal han forinden rådføre sig med nationalbanken. En anden ændring bestemmer, at staten kan yde garanti for prioritetslån ud over 65 pct. af ejendomsværdien mod 75 pct. i det oprindelige forslag.

12. – Det meddeles, at handelsminister Philip ikke vil fremsætte forslag om ændring i bankloven (se 2/12).

Folketinget vedtager forslag om afvikling af statens garanti for renten af de af husmandskreditforeningerne og Sønderjyllands Kreditforening udstedte kasseobligationer og forslag om skoleskibsafgift, det første enstemmigt, det sidste mod kommunisternes stemmer.

Ved 2. behandling af forslag til toldlov er der stillet 118 ændringsforslag, der alle vedtages. I udvalget har finansministeren tilbudt at nedsætte et udvalg til at undersøge mulighederne for at erstatte importreguleringen med told. I det samtidig behandlede forslag om ændringer i forbrugsafgiftsloven indføres en ændring, hvorefter afgiften af coca-cola nedsættes fra 1 kr. til 20 øre pr. l. Ændringsforslaget vedtages med 92 stemmer mod 5 (k.), medens 27 (k. f. + 3 v.) undlader at stemme. Folketingsbeslutningen ang. ratifikation af konventionerne om Bruxellesnomenklaturen og om ansættelse af varers toldværdi vedtages enstemmigt.

Ved 2. behandling af forslag om iværksættelse af off. arbejder og beskæftigelse af arbejdsløse foreslår v. og k. f., at afsnittet om udlån til oprettelse af værkstedshuse udgår. Ændringsforslaget forkastes med 78 stemmer mod 31.

Den danske deltagelse i den internationale blokade af skibe under bekvemmelighedsflag udsættes, efter at arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund er enedes om at indbringe spørgsmålet for Den faste Voldgiftsret.

15. – Økonomiminister Bertel Dahlgaard meddeler på en generalforsamling i Skivekredsens radikale venstre med henvisning til sin alder, at han ikke vil lade sig genopstille ved næste folketingsvalg. Økonomiministeren udtaler i øvrigt, at regeringen ikke kan tage hensyn til en opposition, der – som ved bolig- og toldlovforslagene – ikke vil stille ændringsforslag.

Danske Bankers Fællesrepræsentation og Fællesorganisationen af almennyttige danske Boligselskaber har efter opfordring af boligministeren udarbejdet en skitse til et fælles finansieringsinstitut for byggeriet (se 1/12).

16. – Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag om, at afdragstiden for lån til landarbejderboliger nedsættes fra 142 til 60 år.

Ved 2. behandling af forslaget om forlængelse af valutaloven forkastes et ændringsforslag fra venstre om gradvis afvikling af importrestriktionerne. For forslaget stemmer kun v.; k. f. undlader at stemme (H. K. Sørensen stemmer dog imod).

Forslaget om anvendelsen af overskuddet i krigsforsikringsforbundene (se 28/11) møder ved 1. behandling modstand fra v., k. f. og k., der ønsker pengene tilbagebetalt til forsikringstagerne.

17. – Justitsministeriet har nedsat et udvalg til at undersøge spørgsmålet om vidne- og tavshedspligt for advokater, læger og journalister.

18. – Folketinget vedtager forslag om optagelse af statslån i udlandet og forslag om ind- og udførsel af fisk, det sidste enstemmigt, det første mod kommunisternes stemmer. Ved 2. behandling af det sidste forslag er lovens løbetid efter ønske fra v. og k. f. blevet begrænset til 1½ år mod 2 år efter det oprindelige forslag. Folketinget færdigbehandler endvidere bolig- og byggelovsforslagene og de dertil knyttede forslag om ændringer i den kommunale ejendomsbeskatning og folkeforsikringsloven, der alle vedtages med de tre regeringspartiers stemmer mod venstres, de konservatives og kommunisternes stemmer (kommunisternes stemmer dog for forslaget om ændringer i folkeforsikringsloven). Aksel Larsen (s. f.) undlader at stemme. Et kommunistisk forslag til dagsorden, der pålægger regeringen at søge de gældende love om leje og boligbyggeri forlænget til 31/3 1960 og at fremsætte forslag til fremtidig lovgivning efter angivne retningslinier er forinden forkastet med alle stemmer mod 6 (k. + s. f.).

19. – Poul Møller (k. f.) fremsætter på venstres og de konservatives vegne forslag til folketingsbeslutning om indkomst- og formueskat af personer til staten. Hovedpunkter i planen er: 1) Fradragsretten for betalt skat bevares, og de gældende opsparingsfradrag forøges fra 1000 til 1500 kr. for forsørgere og fra 600 til 750 kr. for ikke-forsørgere. Desuden åbnes der adgang til en vis fradragsret for bidrag til kulturelle, sociale og religiøse formål. 2) Der indføres et eksistensfradrag på 5000 kr. for ægtepar og 2500 kr. for enlige, børnefradraget forhøjes til 1000 kr. pr. barn (gældende for alle hjemmeværende børn under 22 år, der sambeskattes med familieoverhovedet). Det samme beløb kan fradrages for hver nærbeslægtet, der bor hos og i det væsentlige forsørges af skatteyderen. Hustrufradraget halveres (fra højst 2000 til højst 1000 kr.). 3) Der indføres en proportionalskat (grundskatten) på 20 pct. af skalaindtægten og for skalaindtægter over 10 000 kr. desuden en progressiv suppleringsskat. 4) Den nuværende børnetilskudsordning erstattes med en ordning, hvorefter skatten reduceres med et vist beløb pr. barn for skalaindtægter under en vis størrelse. Overstiger reduktionsbeløbet skattekravet, udbetales forskellen kontant.

5) Formueskattegrænsen forhøjes fra 50 000 til 100 000 kr., og formuer under 400 000 kr. får skattelettelse. Reformen regnes at ville bevirke en nedgang i statens indtægter på ca. 250 mill. kr., og forslagsstillerne ønsker dette indtægtstab dækket ved afvikling af statens udlån til boligbyggeri m. v.

Alfred Jensen fremsætter på det kommunistiske partis vegne forslag om ændringer i arbejdsløshedsforsikringsloven (om forhøjelse af dagpenge, børnetillæg, huslejehjælp og brændselshjælp samt om afskaffelse af karenstidsbestemmelserne).

Folketinget færdigbehandler forslag om ændringer i fondsbørsloven, forslag om iværksættelse af offentlige arbejder og beskæftigelse af arbejdsløse samt forslag om forlængelse af valutaloven, der alle vedtages enstemmigt, idet dog v. og k. f. undlader at stemme for de to sidste.

Mellem det østtyske udenrigshandelskammer og de store erhvervsorganisationer er der sluttet aftale om en samhandel i 1959 på 100 mill. kr. hver vej.

Atomreaktor nr. 2 sættes i gang på Risø (nr. 1 blev sat i gang 15/8 1957).

23. – En ny handelsaftale med Vesttyskland har gyldighed for 3 år og løber videre, hvis den ikke opsiges af nogen af parterne i oktober måned det 3. år. De danske og tyske kontingenter for ikke-liberaliserede varer, herunder de tyske kontingenter for danske landbrugsvarer, svarer i det væsentlige til de hidtil gældende; noget smørkontingent er ikke opført på den tyske liste, men i januar skal der i det dansk-tyske regeringsudvalg forhandles om en dansk smøreksport til Vesttyskland. Forbundsregeringen har erklæret, at den vil søge parlamentarisk tilslutning til, at tolden for såvel kontingenterede som liberaliserede landbrugsvarer nedsættes med 10 pct., dog højst til fællesmarkedets fælles ydre toldsats. Fra dansk side har man henstillet, at en toldnedsættelse på 10 pct. også gennemføres for varer, for hvilke de seks landes fælles ydre toldtarif endnu ikke er fastlagt, i særdeleshed for ost. Aftalen præjudicerer ikke Danmarks stillingtagen til de foreliggende markedsplaner.

Fhv. finansminister Thorkil Kristensen udtaler til »Vejle Amts Folkeblad« om venstres og de konservatives forslag til skattereform, at det er forkert at foreslå skattelettelse uden virkelig kompensation, og derfor er han ikke medforslagsstiller.

28. – Handelsministeriet meddeler, at den danske regering i forvejen var orienteret om den britiske regerings beslutning om indførelse af fri sterlingkonvertibilitet for »valutaudlændinge« og efter forhandling med nationalbanken har godkendt, at denne ændrer reglerne for handelen med danske kroner efter tilsvarende principper.